

הישיבה המאתיים-שלושים-וארבע של הכנסת החמישית

יום רביעי, כ"ד אדר תשכ"ג (20 מארס 1963)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מזכיר הכנסת מ. רוזטי :

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו על שולחן הכנסת מסקנות ועדת הפנים בענין הקמת הכפר נס צמים.

היו"ר א.י. גרינברג :

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. אבקש את מזכיר הכנסת להודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ב. חוק התקציב לשנת 1963/64, תשכ"ג — 1963

(המשך הדיון)

המשפטים. לדעתי, חייב משרד המשפטים לעבור במלוא המרץ, כדי להכין לכנסת הצעות חוקים במידה המכסימלית של יכולתו; כי כל חוק המוצע לכנסת, הריהו חוק, אשר לדעת הממשלה יש צורך לחוקק אותו, ולית מאן דסליג, כי לא יהיה זה נכון להשהות עוד יותר את דבר הגשת החוקים הארוכים והחשובים, אשר יבואו להחליף את החוקים העותריים הנוגעים והמנדטוריים השונים. נראה לי שאין לחפש את הפתרון לבעיית "צוואר הבקבוק" עלידי האטת קצב העבודה של משרד המשפטים, אלא אך ורק עלידי החשת הדיון על הצעות החוקים בוועדות. אשר להצעה לחוקק חוק של רצף פות החקיקה מכנסת לכנסת, אין שינוי כזה יכול, לדעתי, לבוא במקום השינויים שיש להנהיגם, כדי להגביר את קצב הטיפול מצד ועדות הכנסת בחוקים שהועברו אליהן. אולם אין ספק שזה היה מוסיף לפתרון הבעיה. הנני מוכן לשקול אם רצוי להנהיג שיטה כזאת עם הגבלות מסויימות. באופן עקרוני קשה להצדיק שלילת זכותו של חבר כנסת חדש, שלא יהיה לו אפשרות להביע את דעתו לגבי חוק שהוצע לכנסת, לפני שהוא נבחר כחבר כנסת. אולי אפשר יהיה להתגבר על קושי זה עלידי מתן רשות לחברי כנסת חדשים כאלה, אשר ירצו בכך, להשמיע את דברם על חוק כזה בוועדת הכנסת אשר תטפל בו.

הועלתה שאלה בדבר ניצול מופרז של שופטים לשם כהונה כיושב-ראש בבתי-דין ובוועדות ציבוריות שונים. דבר זה מראה על יחס האמון הרב אשר רכשו להם שופטינו, ועל כך יש לברך. קשה לי לסרב להיענות לבקשת חבר כנסת ממשלה הרוצה להבטיח את עבודת ועדה ציבורית שהוא מחשיב את תפקידה, כאשר הוא מבקש ממני להציע לו שופט לכהן כיושב-ראש ועדה. אולם עם זאת מסכים אני, כי אין להמשיך ולהעמיס יתר על המידה עבודה נוספת לתפקידים כאלה על שכמם של השופטים, אשר בלאו הכי יש להם עיסוק מלא בעבודתם השיפוטית, ואף נמצאים חייבים לעבוד מחוץ לשעות הרגילות.

אשר לתביעה להקמת בית-משפט מחוזי בנצרת, רצוני להעיר, כי בית-המשפט המחוזי של חיפה יושב גם בנצרת כמה ימים בשבוע, לפי הצורך, וזה בהרכב של שופט אחד. העניינים אשר באזור נצרת, המתבררים בחיפה, הם רק עניינים כאלה המחייבים הרכב של שלושה שופטים. מספרם בערך כ-20—25 משפטים לחודש.

המשאלה הזאת נמצאת, למעשה, בכירור במשרד המשפטים, והבעיה היא מעשית גרידא. אשר לתרעומת של חבר

היו"ר א.י. גרינברג :

אנחנו חוזרים לסעיף ג' של סדר-היום — תקציב משרד המשפטים והסעיפים הצמודים לו. נשמע את תשובת שר המשפטים לויכוח.

שר-המשפטים ד. יוסף :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מודה לרוב חברי הכנסת שהשתתפו בדיון על תקציב משרדי על דברי השבח שהשמיעו על פעולות משרד המשפטים בשנה החולפת, כיחוד על הישגיו בהכנת הצעות חוק חדשות ובחיסול סיגורים בשמיעת משפטים.

שמח אני כי הערותי על צוואר הבקבוק שנוצר בוועדות הכנסת וביחוד בוועדת החוקה, חוק ומשפט, בטיפול בהצעות החוקים שהכנסת העבירה לוועדות לאחר הקריאה הראשונה, מודהות עם דעת רוב המשתתפים בוויכוח, אשר הוציעו הצעות שונות לתיקון המצב.

אין זה בסמכותי להביא לידי שינויים בסדרי העבודה של ועדת החוקה, חוק ומשפט, כפי שהציע חבר-הכנסת מרידור. חובה זו מוטלת על הוועדה בעצמה. אני מקווה, כי חברי הכנסת, שהם גם חברי הוועדה, ואשר הוציעו הצעות שונות לשיפור פני הדברים, יעלו הצעות בתוך הוועדה לשם כך. אני מצדי אהיה מוכן להשתתף בכירור כזה כפי שהציע חבר-הכנסת אברמוב; ואני מעריך במיוחד את גבונות חברי הסיעות באופוזיציה לעזור במציאת פתרון לבעיה. לי נראה, כי יש לחפש את הפתרון בשתי דרכים — קודם כל בחלוקת הוועדה הנוכחית לשתי ועדות.

אין כל צורך, לדעתי, כי מספר חברי הוועדה יהיה גדול כל-כך (19). עלידי חלוקת הוועדה אפשר יהיה לא רק להכפיל את קצב העבודה, אלא אף להגבירו עד כדי פי שלושה, אם לא יותר, כי ועדה המורכבת ממספר קטן יותר של חברים, דינויה לוקחים פחות זמן מאשר ועדה גדולה יותר. יחד עם זאת סבור אני, כי גם לחפש דרכים להבטיח חסכון בזמן שהוצע לגביו לדיון על כל חוק עלידי תקנות פנימיות של הוועדה לגבי סדרי הדיון. אני מקווה, כי לאור ההערות שנשמעו בנדון, תסכים ועדת החוקה, חוק ומשפט לדון בבעיה בהקדם האפשרי, ולמצוא לה פתרון נאות.

אינני יכול להסכים בשום פנים ואופן להצעתו של חבר-הכנסת אונא לחפש פתרון בכך שתהיה התאמה לגבי קצב העבודה בין משרד המשפטים לבין ועדת החוקה. חוק ומשפט ברור כי משרד הדבר הוא האטת קצב העבודה של משרד

אשר לדעות שהובעו בדבר הצורך להתחשב במשפט העברי ובהלכה, חוששני, כי לא נוכל לספק את רצונו של חבר-הכנסת לורנץ, ואפילו לא את רצונו של חבר-הכנסת כץ. דומני כי הרוב המכריע בכנסת לא ירצה שנעשה כן; אולם משרד המשפטים מתחשב בכך, כי רצוי שנשאב מן המורשה הלאומית כשטח החוק המשפט, וישנם כמשרד המשפטים משפטים הבקיאים במשפט העברי ובהלכה. עובדה היא, כי כאשר הקימותי צוות של שבעה משפטים במשרדי העוסקים אך ורק בהכנת חוקים שנועדו להחליף את החוק האזרחי העיתומני, כללתי בווכו שני משפטים הנחשבים למיומחים במשפט העברי, שהוא נהיר גם לעובד שלישי בצוות.

חבר-הכנסת אונא טען שמשרד המשפטים משהה את הטיפול בתקנות של משרדים שונים. אין יסוד לטענה זאת. בדרך כלל בודק משרד המשפטים רק את ניסוחן של התקנות הללו, ואת דבר זכותו של השר, לפי החוק, להתקין את התקנות, וכי אין הן נוגדות את החוק הקיים. חבר-הכנסת אונא הביא דוגמה של תקנות הנוגעות למשרד האוצר. בירדתי במשרדי את טענת חבר-הכנסת אונא על השהיית תקנות הנוגעות למשרד האוצר, ואושר לי, כי אין כל יסוד לטענה זו.

היה מקרה של השהיית תקנות. אולם זה היה מפני ששר המשפטים סבר שבענין ההוא, בגלל אופיו המיוחד, היה צורך לקבל את הסכמת הממשלה לתקנות; ואמנם לאחר מכן הובאו התקנות לאישורה של הממשלה.

אשר לטענת חבר-הכנסת לורנץ על מאסר של חייב בעד אי-תשלום חובו, הרי פרט למקרים הנוגעים לאי-תשלום מוזה, ישנם בדרך כלל בארץ, במשך שנה תמימה, לא יותר מעשרים מקרים, בהם אדם נאסר למעשה על אי-תשלום חוב, וזה רק במקרים שהשופט משוכנע כי החייב יש לו אמצעים, אלא שאינו רוצה לשלם את חובו. ישנם צווי מאסר רבים מאד — אלפים, אלפים רבים, רבבות. איש שאינו מקבל צו מאסר, אינו משלם; אבל אם מקבל הוא צו מאסר, הוא רץ למשרד ההוצאה לפועל ומשלם; אבל אנשים שלמעשה נכנסו למאסר בגלל אי-תשלום, לפי פקודת שופט — חוץ ממקרים של מוונות — אין יותר מעשרים לשנה, ושני שלישים מהם יוצאים מן המאסר כעבור יום או יומיים.

אשר להערותי של חבר-הכנסת בניישראל על בעיית העבריינות בקרב הנוער והצעותי לפתרון הבעיה. — אין מקום לדבר על „גידול מבחיל“ בעבריינות בקרב הנוער. בשנים האחרונות ישנה עליה קלה בלבד בעבריינות הנוער. במשך חמש השנים האחרונות היתה העליה בערך באחוז אחד לשנה בלבד, וזה על אף גידול האוכלוסיה באותן קבוצות גיל באותן השנים. ברור שהיית מאושר מאד, אילו אפשר היה להקטין את מספר העבריינים, כי מספרם גדול; אבל המספר אינו גדל. לא „באופן מבחיל“ וכמעט לא בכלל, במשך חמש השנים האחרונות. קיימת הצעת חוק הנוער (טיפול בעבריינים), הכוללת בתוכה כמה תיקונים מרחיקי לכת אשר ישיבו על שאלותי של חבר-הכנסת בניישראל. ההצעות הללו באו בעקבות המלצותיה של ועדת השופט אגרנט, עליה דיבר חבר-הכנסת בניישראל.

אשר לגיל האחריות הפלילית, אמנם הציע משרד המשפטים להעלות את גיל האחריות ל-12 שנה. כמוצע עליידי חבר-הכנסת בניישראל; אולם נתקלנו בהתנגדות להצעתנו זו, ונמצא, לאחר שיקול רב בוועדות מומחים, שעדיין אין להעלות את האחריות הפלילית של נער לגיל 12.

אשר להערה על סדרי רישום קרקעות בבאר-שבע, אין כל צורך בהקמת רשות חדשה. סידור הענין לא התקדם בגלל חוסר תקציב למחלקת המדידות, ודבר זה כבר סודר והמצב

הכנסת אברמוב על כך שהממשלה לא תמכה בהצעת חוק של חבר-הכנסת רוזן להשהות את גירוש של אדם מן הארץ לעשרה ימים, וכי אחר-כך התקין שר הפנים תקנות הקובעות השהיה של שלושה ימים, אין ללמוד מזה, כי הממשלה מלולת בהצעות חוק פרטיות. יש הבדל גדול, בענין של גירוש אדם מן הארץ, בין השהיה של עשרה ימים ובין השהיה של שלושה ימים. יש גם הבדל בין חקיקת חוק והתקנת תקנות, שאפשר לשנותן בעת הצורך ללא פרודורה מסובכת וארוכה. יתר על כן, הצעת חוק חייבת לקבל הסכמת הממשלה, בו בזמן ששר רשאי להתקין תקנות על דעתו הוא, בענינים שהחוק נותן לו סמכות לכך, חוץ מן המקרים שהוא סבור כי רצוי שגומע את דעת הממשלה לפני התקנת התקנות.

חבר-הכנסת צדוק העלה בעיה חשובה, והיא, כיצד לקצר בזמן הרב אשר עליי רוב דן בתי-המשפט בכביעת נזיקין במקרה של תאונת דרכים, והציע לתקן את החוק ולהור ציא מתוכו את הגורם של רשלנות כגורם קובע. הצעה זו הובאה לפני עליידי היועץ המשפטי הנוכחי עוד לפני שנכנס לתפקידו והוא דוגל בו. עדי היום. כפי שהסברתי לו בזמנו, כתוצאה מחוק כזה תוטל מעמסה כספית גדולה על המדינה או על גורם אחר. בכל זאת בא הממונה על עניני ביטוח במשרד האוצר, לפי בקשתי, בדברים עם חברות ביטוח גדולות, כדי לברר אם קיימת אפשרות ליצור קונסורציום של חברות שיהיו מוכנות להוציא פוליסה, אשר תכסה את כל המקרים של תאונות, באופן שלא יהיה צורך לברר קיום רשלנות לגבי הצד האזרחי של המקרה. אולם חברות הביטוח מתייסרות לעת עתה בוהירות ההצעה. אבל אני מסכים עם חבר-הכנסת צדוק, ועם היועץ המשפטי לממשלה — אשר העלה לראשונה את השאלה לפני, שיש לחפש דרך אם הדבר ניתן, ללא הוצאה גדולה מדי.

אשר לדאגתו של חבר-הכנסת צדוק סן ניטוש את החוק האנגלי לגבי חברות, יכול אני להרגיעו. ועדת המשפטים בראשותו של השופט צלטנר אינה אלא בודקת את החוק הקיים, כדי להציע לנו הצעות תיקון לשיפור החוק, לאור ההתפתחות בשטח המשפטי הנוגע לחברות ולאור התפתחות כזאת באנגליה.

שני חברי כנסת העירו על הצורך לחפש פתרון לבעיה של בזכוז ומנמ של עדים, הממתינים לשמיעת משפטים. הבעיה קשה לפתרון. הוועדה לשיפור דרכי העבודה בבתי-המשפט מוסמכת לתת את דעתה גם לבעיה זו, וכתוצאה מזיווגיה יחפש משרד המשפטים דרכים להקל על הציבור. כבר כיום משתדלים אנו לעשות כן, ועדים וצדדים אינם מוזמנים כולם לשעה 8.30 בבוקר, אלא מחציתם לשעה 8.30 בבוקר ומחציתם לשעה 11.00; ואשר לעובדי מדינה, רופאים ומומחים אחרים, בדרך כלל מוזמנים אותם באמצעות הטלפון מיד לפני שביתי-המשפט עומד להיות מוכן לשמוע אותם.

חבר-הכנסת צדוק העיר גם שתקציבנו כולל רק 7,000 לירות לסעד משפטי. סכום זה הוא לסעד משפטי בענינים פליליים בלבד. יש למשרד המשפטים מנגנון בלתי-מבוטל של משפטים בירושלים, תל-אביב וחיפה, המושתים עזרה למחוסרי אמצעים, הוקעים לסיור ענינים משפטיים, וביחוד לנשים הזקוקות לגירושין ולמונות מבעליהן.

הגנת האסיר מחוסר-האמצעים היא חובת-כבוד של עורכי-דין. בחוק לשכת עורכי-הדין ישנו סעיף הקובע, כי אחר מתפקידי הלשכה הוא לדאוג להושת עזרה משפטית במקרים כאלה. באנגליה, למשל, מתנדבים טובי עורכי-הדין לעזור לאסירים מחוסרי אמצעים, ואין סיבה שלא ייעשה כך גם בישראל.

בשנות תשס"ו ותשס"ז, אליהם התייחס חבריהכנסת קלינגהופר, ולא השויה אותם עם המקרים שדנה אני בהם בשנה זו, כי מקרה מקרה ונסיבותיו; אולם ייתכן שהיו כמותן שנים מקרים מיוחדים במינם, כגון 28 מקרי החנינה המלאה, שהוענקו בשנה אחת, בשנת תשי"ח, ליוצאי צבא דרויים שהורשעו בשל אי-התייצבות לרישום ולבדיקות רפואיות, לפי חוק שירות בטחון.

בסיכום: אני נוהג בהמלצותי אל נשיא המדינה לפי מצפוני ולפי הקווים שתוארתי בדברי. איני עוד זאת, שלא רק שיש טוענים כי אני מקל במלצותי יותר מקודמי, אלא שלמעשה גבוה אחוז ההמלצות החיוביות עתה מאשר בעבר.

הי"ר א. י. גרינברג:

אנו עוברים להצבעה על תקציב משרד המשפטים. כרא" שונה נצביע על סעיף 16 — משרד המשפטים.

ה צ ב ע ה

התיקונים א—י"ד של חבריהכנסת י. בור
לא נתקבלו.

התיקונים א—ו' של חבריהכנסת ש. ז. אברמוב
לא נתקבלו.

התיקונים א—ד' של חבריהכנסת י. קושניר
לא נתקבלו.

התיקון של חבריהכנסת מ. סנה לא נתקבל.

סעיף 16 — משרד המשפטים — בנוסח הועדה
נתקבל.

הי"ר א. י. גרינברג:

עכשיו נצביע על סעיף 16 — משרד המשפטים —
הכנסה מיועדות.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבריהכנסת י. בור לא נתקבל.

סעיף 16 — משרד המשפטים — הכנסה מיועדות —
בנוסח הועדה נתקבל.

הי"ר א. י. גרינברג:

אנחנו עוברים לסעיף ג' (1) של סדרהיום — תקציב משרד
המסחר והתעשייה והסעיפים הצמודים לו. רשות הדיבור לשר
המסחר והתעשייה.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

כבוד הוישבראש, כנסת נכבדה, כמנהגנו בשנים הקודמות הנתנו על שולחן הכנסת סקירה מקיפה על פעולות משרד המסחר והתעשייה והתפתחויות בענפי המשק השונים, כפי שהן משתקפות בפעולות אלה. כן כוללת הסקירה נתונים וטבלאות להסבר המשימות והיעדים של המשרד בשטח חי עבודתו השונים. לסקירה זו צירפנו מספר חוברות, הכו ללוח פירוט לגבי נושאים מיוחדים הקשורים בפעולות המשרד ובהמסעפות לשטחים שונים ביצור, ביצוא, בתעסוקה ובפיתוח. לפיכך איחד את דברי על בעיות כלליות ומספר בעיות יסוד, בלי להיכנס לפירוט סטטיסטי, אשר כאמור נכלל בחוברות הנספחות.

בשנה שעברה עמדה הכלכלה, ובראשה התעשייה, בש" לווה מבחנים מרכזיים. מבחנים אלה היו בשטח היצוא, בשטח הייצור תוך שמירה על יציבות המחירים ובשטח מדיניות הליברליזציה וחשיפת המשק שלנו לתהליכי השוואה ולתה-

יתוקן. זה יוכל להיעשות עליידי המנגנון הרגיל של משרד המשפטים. אני ער לבעיה. הנעתי את שר האוצר להקציב הקצבה נוספת למחלקת המדידות כדי לבצע את המדידות. אני בקי בענין, ולדעתי אין צורך לעשות איהו מביצע יוצא דופן של הקמת רשות חדשה.

אשר לקצב האיטי של ניסוח חדש של חוקים מנדטוריים, בתקציב הנוכחי ישנה הקצבה למשפטן נוסף, שבעזרתו נוכל להחיש גם את הטיפול בניסוח החדש. אודה לחבריהכנסת צרוק אם יציע לי מועמד מתאים, כי תפקיד זה איננו קל כל עיקר.

חבריהכנסת קלינגהופר התרעם כי בדין-חשבון של בכתב אין דין-חשבון על פעולות בתי-הדין האדמיניסטרטיביים השונים. העובדה ששר המשפטים התבקש למנות שופט כיושב-ראש בבית-דין כזה, או חברים בבית-דין כזה, אינה מטילה עליו את האחריות לעבודתם. אחריות זו מוטלת על השר הממונה על החוק, אשר לפי מוקם בית-דין כזה, או אשר במסגרת עבודת משרדו נמצא בית-הדין.

ואשר לדברי חבריהכנסת קלינגהופר בענין החנינות, גם לי ידוע שסמכות הנשיא היא לא רק להפחית ענשים, אלא גם לתת חנינה מלאה; וכשהנשיא מעניק חנינה מלאה, הרי להבדיל מהפחתת העונש, נמחקת האשמה והנחן נעשה כשר לכל דבר, כאילו כלל לא ביצע את העבירה שהורשע עליה. ואילו הפחתת העונש באה רק להקטין את אשר נגזר עליידי בית-המשפט, ואין לה כל תוצאה אחרת. העברייני נשאר חייב בדינו, אלא שהרשות החוננת הקלה עמו; וכבר נאמר עליידי בית-המשפט העליון — אני מצטט: "... המטרה הראשונית" (של החנינה המלאה) "היא לתקן מעוות שנגרם לאדם על לא עוול בכפו; המטרה השנייה היא — וגם בערכה אין לזלול — להפחית את עונשו של עברייני בנסיבות המצדיקות זאת. ברור, כי מציאות כוח כנ"ל בידי אחת מהרשויות העליונות של המדינה היא חיונית ליעדי-וטרם נוצרה, באיזו ארץ שהיא מוערכת משטח העשויה לפעול בשלמות וללא תקלה ולעשות צדק מוחלט בכל מקרה ומקרה. למותר להטעים, כי לא תמיד מובא במשפט כל החומר העשוי להפיץ אור על הענין הנדון, וכי אף השופטים, בהיותם אף בני-אדם, עלולים לטעות מדי פעם בפעם. מן ההכרח איפוא כי תהא סמכות רורבית כנ"ל...".

הסמכות הרורבית הזאת המסורה לנשיא המדינה היא אמנם סמכות שבחסד וברחמים, אולם אין להתעלם מכך שיש במעשה החסד של הנשיא מעין "התערבות" בפסקי-הדין של בתי-המשפט, ויש לנהוג בסמכות זו בזהירות ולבדוק כל מקרה ומקרה לגופו ובקפדנות רבה. וכבר הדגיש קודמי השר רוזן בכנסת, עוד בשנת 1958, כי אין הוא נוהג ולא נהג להמליץ לפני הנשיא לפי שיקולים משפטיים, כי אין ודעתו נוחה מכך שהאדמיניסטרציה תחזן שנית את פסקי-הדין של בתי-המשפט. ועוד אמר קודמי אז — אני מצטט: "... אשר לשאלה, איך תוכל דעת-הקהל להשתכנע כי ההמלצה לחנינה היתה מוצדקת, תשובתי היא, כי באותם מקרים ספורים, והם באמת נדירים ביותר, שאני ממליץ על הפחתת העונש או גם על חנינה, יכול לפעמים להיות ספק בעיני אדם המחמיר עוד יותר מאשר אני נוהג להחמיר, אם ההמלצה היתה מוצדקת, אבל לא יכול להיות כל ספק שאני חשבתי אותה מוצדקת, ואמנם על-פי שיקולים שהיו עניינים בלבד". זאת היתה איפוא מדיניותו של קודמי, ומדיניותו אני בשטח זה אינה שונה.

לא בדקתי את תיקי החנינות, בהם הומלץ כאשר הומלץ,

ספק שגם אם נשיג את אשר אנחנו רוצים להשיג, דהיינו האפשרות להתחרות באופן הוגן ושווה בתוצרת האירוסית, כרוך יהיה הביצוע בתהליך ארוך וממושך.

מוסד אחר בשטח סחר החוץ, שבקרבו גלום פוטנציאל גדול העשוי להיות לרווחה לנו, הוא ארגון גאט"ט, אשר ישראל הצטרפה אליו כחברה לפני למעלה משנה. מוסד זה צריך לשמש מכשיר ואמצעי להורדה מוסכמת, הדדית, של חומות מכס וצמצום הגבלות הסחר בין כל החברות המשתתפות בארגון זה. חברי ארגון בין לאומי זה עומדים לפני אתגר, אשר בא מצד ממשלת ארצות הברית, של הורדה כללית של חומות מכס בין המדינות החברות, ובכללן מדינות השוק המשותף. עם כל החשיבות שאנחנו מייחסים לאתגר זה, עלינו לדעת כי גם בענין זה רב המרחק מן הדיבור ועד לביצוע המעשה.

למרות הקשיים, ואף כי הפיחות לא הביא לתוספת ניכרת בהכנסותיו של היצואן, אנחנו יכולים לציין בסיפוק את שנת 1962 כשנה של גידול היצוא, הן בכמות ובהיקף והן בחיירה לשוקים חדשים ובהתבססות בקיימים. גם מבחינת אופי מימון היצוא חל שיפור נוסף בסחר החוץ שלנו. בעוד שבשנת 1959 ייצאנו כ-30% מן התוצרת שלנו לארצות קלירינג, כלומר תמורת מטבע רך בחליפין, הרי זה ירד בשנת 1962 ל-10%. ראינו איפוא ברכה בשדה היצוא התעשייתי, ולמי תחזיתנו אנחנו יכולים לצפות להמשך רציפות בגידול זה גם בשנת 1963.

היצוא התעשייתי יכול לזקוף לזכותו — כפי שהיה יכול לזקוף לזכותו גם ב-1960—1961 — את עיקר הגידול ביצוא סחורות מישראל. בשנת 1962 יש לזקוף לזכות התעשייה 80% מסך כל הגידול, שנבע בעיקר מגידול היצוא ביהלומים, בטכסטיל, במתכת ובמוצרי מזון.

בענף היהלומים הגענו להתקדמות מפתיעה, העולה גם על התחזיות של האופטימים ביותר בקרבנו. זהו פרי שהבטיח לנו לאחר שנים של מאמץ ושל עבודה עצומה שהשקענו, הן בתעשייה והן בשוקי העולם. הגענו לביסוס הענף, לתעסוקה של 7,000 פועל ומעלה, להבטחת מקורות האספקה ולהפיכת ישראל למרכז מסחרי איתן בענף זה.

בטכסטיל, למרות החששות שהובעו ועל אף מדיניות פרוטקציוניסטית אשר אנחנו עדים לה בארצות רבות בעולם, ראינו המשך לגידול הצפוי בכל הסקטורים וענפי המשנה. גם השנה אנחנו מצפים לגידול נוסף של 10% עד 20% ביצוא תוצרת תעשיית הטכסטיל.

במיוחד ומתוך סיפוק ראוי לציין את ראשית היוזק בתעשיית המתכת. תעשייה זו, שהיא אחת החשובות בישראל, היתה עד עכשיו מן המפגרות בשטח היצוא. כעת התחילה לתפוס את מקומה הראוי במשפחת היצוא התעשייתי, לפי גודלה והיקפה.

למרות הגיאיות הרבה בביקוש בשוק המקומי, הופנה גם השנה, אחוז נכבד מתוספת הייצור התעשייתי ליצוא. ובכך הוכיחה התעשייה, פעם נוספת, שהיא משמשת גורם לא רק באספקת הביקוש בשוק המקומי, אלא גם בשיפור מאוזן התשלום לזמרים.

בשכריות האחרונים החלו להישמע קולות מגששים של חוגים בציבור ובתעשייה — בדרישה להטבות ולהגשת עזרה ליצואנים. טוענים שתוספת הפרש השער אחרי הפיחות נאכזר לה על ידי העליה בתוספת היוקר וההתייקרויות שחלו בשירותים, ויש לחזור לשיטה של סעד לתעשייה על ידי פרמיות גלויות ומוסוות. אני רוצה לקבוע כי כל מי שמדבר או מעודד את הדיבור על שיבה לשיטת הפרמיות, טועה

ליכי התחרות הקיימים במשקים אחרים בעולם. לפני שאגע בבקורת אשר מבחינים אלה העמידו אותנו לפניו, אני רוצה לציין מתוך סיפוק, שהשנה השיגנו יותר מן היעדים אשר הצבנו לעצמנו ב"תצפית ההתפתחויות בתעשייה", אשר פרטנו בשנת 1959, והמתייחסת לשנים 1960—1965.

באשר לתחזית היקף הייצור: הגענו כבר בסוף 1962 ליעד אשר הצבנו לעצמנו לסוף 1964.

בשטח היצוא: אנחנו מגיעים לאשר הועדנו לעצמנו, כך שגם בשטח זה אנחנו יכולים לקוות — על סמך העובדות והנתונים הידועים לנו — שנגיע למטרה של יצוא תעשייתי בסך 320 מיליון דולר, אשר הצבנו לעצמנו לשנת 1965.

המבחינים אשר עמרו לפנינו נחלקים, כאמור, לשלושה שטחים, והראשון בהם הוא היצוא.

משובטלו הפרמיות ונקבע שער אחיד לדולר, הועמד היצוא התעשייתי חשוף. ללא חממה, ללא עזרת עקיפין. הוא עמד במבחן, התפתע אלה אשר חרדו לדעת מה יקרה לייצוא כאשר יוסר מעליו מעטה הפרמיות. הוכח שכל אותם "מאה שערים" אשר דובר בהם, וכל אותן פרמיות אשר כאילו ריפדו בהן דרכו של היצוא, נוסף על הפרמיה הרשמית, היו יותר חזות'עניים מאשר דבר בעל תוכן ממשי. אם הצליחה התעשייה להגביר את יצואה — היא הצליחה לעשות זאת בלי הסתמכות נוספת על השוק המקומי. וכפי שניזכר עוד, התעשייה היתה גורם מייצב, אשר הביא לשמירה רמת המחירים בשוק המקומי. יתר על כן, פירוט של נתוני היצוא התעשייתי ב-1962 מעיד שאין אפילו ענף אחד אשר נעלם מרשימת ענפי היצוא כתוצאה מן הפיחות. היצוא הוסף לגדול בכל השלוחות ובכל הענפים אשר עודדנו אותם לפני כן. ואם עמדנו בכל אלה, הרי זהו אומדן כבוד לתעשייה ועדות נאמנה לחזקה, לכשרה ולסגולותיה. יחד עם זאת הרגשנו השנה, כי אנו חייבים להיות ערים ודרוכים לגבי ההתפתחויות במספר תהליכים בסחר החוץ הבין לאומי ולהתחשב בתהליכים אלה, בין לטווח קצר ובין לטווח ארוך.

אירופה היתה מאז תום המלחמה כמות להתאוששות כלית ולליברליזציה. גם לנו היציגו אותה כאלו וכמופת. והנה דווקא כשנים האחרונות אנו עדים להליכים ולמגמות של הצטמצמות תהליכי הליברליזציה. השוק המשותף, עם כל התהליך של הסרת מחיצות במידה שהמודבר במדינות החברות בשוק, הרי כלפי הסובבים אותו מבחוץ הוא מסתגר מאחורי חומות מגן וחומות מכס.

בשטח החקלאות משמש השוק המשותף דוגמה — אולי לא למופת — של מדיניות פרוטקציוניסטית, קיצונית כמעט. אולם גם בשטח התעשייתי מתחיל השוק המשותף להיות בבחינת בעיה חמורה, אשר כבר התחלנו להרגיש בה ואשר חריפותה חלף ותגבר בעתיד; ואם נוסף על כך את הגבלות היבוא הכמותיות, הקיימות עד עכשיו, במספר לא מבוטל של ארצות אירופה, ואלה שנוספו השנה לגבי יצואנו לארצות הברית, ואת המדיניות של הגנה אדמיניסטרטיבית על תוצרת הארץ במדינות המתפתחות, שאנחנו מייצאים אליהן, הרי נבין היטב את גודל האתגר, את גודל המשימה אשר אנחנו עומדים לפנינו בשטח היצוא, חרף כל התעצמותנו הפנימית.

ניסינו השנה לבוא בדברים עם מוסדות השוק המשותף. נעשו ראשית הגישושים והגענו להישג, שאין לבטל אותו כלל. של עצם ההסכמה לקיום שיחות מתוך ידיעת הבעיה וראייתה. אין לאיש מאתנו אשליות שזו בעיה אשר אפשר לפתור אותה במפגש קצר, או בישיבה אחת. אירופה עצמה נתונה עדיין בתוך תהליכים של שינויים ותסיסה. אין לי

עם היטב שאם לא נצליח לשמור על היציבות, ואם יורע יחס המחירים בין השער הקבוע לבין המחירים הפנימיים של הארץ, עלולים היצוא וכל מאמציו להחזיק בשוקים שרכשנו בחוץ-לארץ להתנפץ אל קיר אטום, וכחוצאה מכך הם עלולים לא רק להפסיד את היצוא, אלא גם להיות ללא פרנסה, ללא תעסוקה, ללא ייצור.

המבחן השלישי שעמדנו בו הוא מבחן החשיפה של התוצרת המקומית בפני יבוא מתחרה מן החוץ. זה מבחן לבג" רוחה של התעשייה, זה מבחן ליכולתה להתמודד לא רק בחוץ, אלא גם בפנים. עוד לפני ארבע שנים חשבנו שהגיעה השעה לחשוף את הייצור המקומי בפני תחרות מן החוץ, ומשרדנו הביא ביוני 1959 הצעה מנוסחת ומפורטת, שעובדה במשותף עם נציגי התעשייה הכללית וההסתדרותית במסגרת מועצת התעשייה, לדיון בוועדת השרים לעניני כלכלה. לצערנו לא היו התנאים בשלים בזמנו והחלטת ועדת השרים נשתתחה ונתעכבה.

נקטנו מדיניות זאת לא מתוך חולשה ולא מתוך שינוי קווי המדיניות שלנו בעבר. המשכנו במדיניות זו בריצות ובקביעות כהמשך לאשר עשינו בשנים הקודמות. תחילה עודדנו המרצנו הקמת התעשייה ומיתוחה הפיסי. עם התבססותה הקדשנו מאמצים לסכלול איכותה, צורתה, טיבה. כיום אנחנו שמים את הדגש בכושר התחרותה. ולא מתוך חרטה על העבר, אף לא מתוך רצון להפקירה אנחנו מעזים להעמיד אותה כיום במבחן של יעילות ברמה בין-לאומית, אלא להיפך, מתוך אמונה גמורה בהתעצמותה ובהתחזקותה של התעשייה. מבחינת אמונה בטוחים שהיא תעמוד במבחן זה, מפני שאנחנו בטוחים שגם אם אי-סה אי-שם יעקרו עש" כים שוטים מן הכרם, הכרם כולו יבריא ויתחוק עוד יותר, ועל ידי כך תתחזק הכלכלה כולה.

לעומת אלה הטוענים נגד תהליך החשיפה, נשמעו גם קולות שתהליך זה נעשה בצורה איטית מדי.

יש לי הרושם וההרגשה הקשה כי בלא משים ותוך כוונת טובות אנתנו גורמים או מטיעים לתופעה של בריחה מן העבודה היצרנית ומביאים לידי הגדלת מספר העוסקים בעבודות לא-יצרניות ובשירותים.

יש להניח כי חשיפת יתר, בקצב מהיר מדי, של החלק היצרני במשק עשויה לגרום להגברת התעסוקה בשירותים ובאדמיניסטרציה, שאינם חשובים בפני תחרות והמהווים בלאו הכי אתרסקיה לשוחררי פרנסות קלות. האם נטפח ענ" פים במשק שאין בהם יצירה? האם תחזור ונהיה לעם שרובו סוחרים ומתוחכים?

אני רוצה להגיד כאן: חכמים, היוהרו בנועשים. וזאת אני אומר באזני דוחקי הקץ של החשיפה, שהכל ידוע להם והכל ברור להם, אלה מחשבי החשבונות המדקדים ומש"זיים מחירי קניות בחוץ-לארץ לעומת מחירי הייצור המי קומי. גם בחוץ-לארץ יש חשבון של שוק פנימי ויש הבדל בין המחיר הפנימי לבין המחיר שבו הם מייצאים אליו.

הדברים האלה אינם נאמרים כדי להגן על מחירים מופ"רים בארץ, אלא כדי להזהיר את אלה המגלים חוסר סבלנות ואינם מבינים כי תהליך החשיפה הוא תהליך הדרגתי וממושך. אולם נדמה לי שאלה המותחים ביקורת על איטיות החשיפה גם אינם יודעים את העובדות. העובדה היא, של מעלה מ-25% מתוצרת תעשיית ישראל לשוק המקומי כבר חשופה כיום ליבוא. אם אוסיף לזאת את 20% של היצוא התעשייתי, המתחזה בודאי בשוקי העולם, בתנאים שונים וללא יתרונות, הרי ש-45% מכלל התוצרת התעשייתית שלנו עומדת כבר כיום בתחרות הבין-לאומית.

ומטעה אחרים, ועלול להכשילם על ידי הכונתם לדרך ההתנגדות הקלה ביותר, שאין לה כל סיכוי. לפי דעתנו, עוצמתה של התעשייה אשר הוכחה ב-1962, כוחה רב כל לעמוד גם באתגרים העומדים למולה ב-1963. אני סבור שלתעשייה נשאר מרחב ניכר לפעולה בשטח הייעול והחסכון, כי אני משוכנע שכבר ב-1962 נעשה המאמץ לייעול ולחסכון, בצורה יסודית יותר בכל החזיתות של היצוא, אם בשטח של שכלול שיטות שיווק, אם בנסיון להיטיב את האיכות ולקבל מחירים יותר טובים, אם בשטח של ייעול הייצור ומאבק על השירותים. ונדמה לי שעדיין לא הגענו למיצוי כל האפשרויות. אנחנו חייבים ליעיל יותר את שיטות השיווק, את כלי השיווק, את דרכי הייצור, את המינהל, את הפריזון, וביעקר אנחנו חייבים להיאבק כולנו בשטח הייעול השפוי: במימון, בהר"ב. בביטוח, בתחבורה הציבורית, ובכל הגורמים העקסיים אשר יש להם השפעה על הוצאות הייצור.

בד בבד עם מאמציו לשפר את תנאי שיווק היצוא בחוץ-לארץ, בשוק המשותף ובשוקים אחרים, עלינו לשפר את תנאי הייצור והשיווק גם אצלנו בארץ, כי קיימת כאן השפעה גומלין: תנאי שיווק של המוצר בארץ משפיעים על היצוא. כשם שהיצוא משפיע יותר ויותר על תנאי השיווק בארץ.

המאבק השני הוא המאבק על יציבות המחירים.

התעשייה יחד עם החקלאות היו גורמי הייצוב במאבק על ריסון ההתייקרויות סמוך לפיחות ומדי לאחריו. התעשייה ייקרה את מוצריה פחות מן הצפוי, לפי התחשיבים של הת"ייקרות חמרי הגלם כתוצאה מן הפיחות. והעובדה, שבתוך עליית האינרטי הכללית בשנת 1962 ב-12.5% היה חלקם של מוצרי התעשייה פחות מ-2.5%, מוכיחה שהדיבור על ספיגת ההתייקרות במוצרי התעשייה לא היה דיבור בעלמא, אלא היא בוצעה הלכה למעשה.

זכות מה עמדה התעשייה ובזכות מה היתה נכונה להטות שכם ולתמוך תמיכה יקירת במאבק על היציבות ועל שמירת המחירים? — נדמה לי, קודם כל בזכות הפיחות, אשר נעשה בשנים האחרונות. הפיחות המזורז יצר את התנאים להתחרות, יצר את האפשרות להיענות לביקוש, ויצר את העודפים, אשר סיפקו גם את צרכי השוק המקומי ואף איפשרו הגדלת היצוא. נחשוב נא מה היה קורה אילמלא הפיתוח המזורז, אשר עסקנו בו בשש—שבע השנים האחרונות, לפעמים למרות הביקורת. אילמלא היתה התעשייה יכולה להיענות לביקוש הגואה, היה קורה אחת מן השתיים: או שמאזן התשלומים ובעיקר מאזן הסחורות היה מורע בהרבה, בעשרות מיליוני דולרים, ורבבות עובדים בתעשייה היו נידונים לחוסר עבודה, או שהמחירים בשוק המקומי היו עולים והיינו מתחילים בספירה של אינפלציה מסחררת.

לגורמים אלה יש להוסיף את הכנתם של התעשיינים ואת נכונותם לשתוף פעולה, כי בלא שיתוף פעולה זה לא היינו מצליחים לעמוד במבחן יציבות המחירים. ואני רוצה להביע שוב מעל כמה זו את הוקרתי גם לתעשיינים וגם לפועלי התעשייה על נכונותם ועל עמידתם. עלי לציין כי לא היתה זו רק עמדה מתוך רצון לעזור לממשלה בניצוע משימותיה ומדיניותה. אין ספק שהתעשייני אשר יודע את חשיבותה ומשקלה של היציבות, וקודם כל בגלל היצוא.

היצוא התעשייתי כבר איננו כיום בבחינת תחביב, איננו ענף משנה, או פינה השרויה בצל. השנה גיע היצוא התעשייתי לרבע מיליארד דולר, כלומר כ-20%—22% מכלל הייצור התעשייתי יופנה ליצוא. 20% מכלל המוצקים בתעשייה, כארבע רבבות, עובדים לצרכי יצוא, ועובדים אלה יוד

בכל ענפי המשק שאנו ממונים עליהם. הקמנו מועצה ציבורית לענייני שיווק ומחירים, ואני חייב לציין את שיתוף הפעולה של הציבור ושל היצרנים. נדמה לי שבשטח מחירי המוצרים של התעשייה השגנו תוצאות יעילות בפיקוח שהושג מרצון, שבחודאי אינן נופלות מן התוצאות אשר הושגו כאשר פעל מכשיר הפיקוח לפי שיטות אדמיניסטרטיביות בעזרת מאות פקחים.

נסינו לשתף את הציבור הוכיח את יעילותו גם בשטח ההגנה על תוצרת הארץ. המועצה הציבורית אשר הקמנו לענין זה הותקפה וכונתה מועצה של אינסטרנטים, אולם היא הוכיחה את עצמה כגוף ממוזן ושקול, המשתף את עצמו במדיניות של הממשלה, העולה בקנה אחד עם טובת היצרנים עצמם. גם היצרנים מבינים בענין החשיפה הגדולה בסופו של דבר לטובתם לא פחות מאשר לטובת המשק כולו. מדיניות החשיפה יוצרת קנה-מידה אובייקטיבי למדידת היעילות של הייצור המקומי. היא פותחת לפנינו מרחבים חדשים, ועצם העובדה וההוכחה שהוא מסוגל להתחרות בתוצרת מן החוץ מוציאה מוגיטין לרמתו ולא יכוונו.

גם בשטח הגבילים העסקיים שיתפנו פעולה עם ארגוני היצרנים ועם ארגוני היצרנים, בהצלחה לא מבוטלת. שטח זה של הגבילים עסקיים הוא קשה ומסובך, כיוון שאין כאן שאלה של הכרעה בוויכוח בין לכן לשותר, אלא הבחנה בין מקרי גבול. מדינה קטנה כישראל חייבת להחירי בשטחים רבים התארגנות של מספר מפעלים, שהיא לטובת הצרכן ולטובת היצרן גם יחד, הן כדי למנוע כפילות בייצור והן כדי למנוע קשיים ביצוא. עודדנו הגבילים כאלה והמלצנו לפני המועצה הציבורית על אישורן. יחד עם זאת לא היססנו להילחם ולהיאבק בכל קרטל המיועד להגבלת הייצור בלבד או להכוונתו לטובת היצרן ולא להגנה על הצרכן. וכדי להחמיר את הפיקוח על מקרי ניצול לרעה של פרוצדורות בחוק, יזמנו שינויים בחוק, כדי להבטיח שלא יוקמו קרטלים הנוגדים את טובת הציבור והמשק.

גם בשטח ההשקעות אנו מנסים להעביר יותר ויותר את הפעולה מתהליך אדמיניסטרטיבי משרדי גרינדא לתהליך ציבורי רחב יותר. בקשר לכך יצרנו את המכשיר ששמו בנק לפיתוח התעשייה, מכשיר אשר התעצם וגדל מעל לכל התקוות אשר חלו בו, מכשיר אשר בו משתתפים היום לא רק הממשלה, הבנקים, ההסתדרות וההאחדות בעלי התעשייה, אלא גם קבוצות של בעלי הון ממקומות רבים בעולם.

בכיוון זה הקמנו גם את חברת "כלל", שהיא נסיון בקנה-מידה גדול להקים חברת השקעות של יהודי התפוז, צוות מתוך תקווה שהשקעה תגרוור גם עלייתם האישית לישראל.

ברומה לכך הקימונו מכשירי ביצוע למוסדות המלאכה, אשר בשיתוף עם עיריות, מועצות מקומיות ומשרדנו הקימו ומקימים מרכזי מלאכה לתפארת ובנו מבנים על שטחים של עשרות אלפי מטרים מרובעים. גם כאן פעל המשרד כקטליזטור, אשר התניע גורמים ציבוריים בשטח שהיה ערוב ומוזנח, וזה עשוי להביא בעתיד לפתרון יסודי של בעיות הייצור של המלאכה בארץ, ובכללן הבעיה החדופה של האומנים ואנשי המלאכה — כעיית שיכונם, כי משכנות המלאכה בשולי הערים היו לשם דבר.

אולם לא בכל השטחים זכינו להצלחה מלאה. כאשר המשרד רצה להתערב מבבלי הסמכות והשלטון בשטח היבוא, לא נתקבלה יזמה זו בברכה וברצון. לא תמיד היו ענפי המשק, הנהנים או הנפגעים מבעיות הפיקוח, מוכשרים למלא את החלל שנוצר. זכורים צעירינו הראשונים להנהגת

וכאן המקום להעיר, כי חשיפת 25% של הייצור התעשייתי כסני יבוא מתחרה הוך 8 חודשים נחשבת במושגים בין-לאומיים לקצב מהיר. בשום מקום בעולם לא נעשה הדבר במהירות גדולה יותר. באירופה, למשל, התנהל תהליך הליברציה לוציה בראשית שנות החמישים בקצב הרבה יותר איטי משל לנו. יש בה עד היום מכסי מגן לא מבוטלים על מספר מוצרים, וגם מכסות יבוא.

יש ענפים שבהם פתחנו את היבוא ללא מכס, או במכס של 15%, במכס של 20%, במכס של 25%, שהוא מקובל גם בארצות איתנות. אבל יש מספר מוצרים שעליהם הוטלו מכסים בשיעור של 60% ו-65%. עם זאת אין לשכוח שהמכס הזה כולל בתוכו הגנה לא רק על המוצר, אלא גם פיצוי למסים עקיפים, אשר הייצור המקומי משלם אותם, בין כמכס על חומרי גלם ובין כמסים עקיפים החלים על שירותים. לגבי מקרים מסויימים קיימות גם בעיות ההגנה מפני הצפה (דמפינג). אולם שיעורי המכסים הגבוהים האלה הם רק ההתחלה; אנחנו נוריד אותם בהדרגה, תוך מתן אפשרות לענפים מסויימים בתעשייה להתאושש, כדי שיהיו מסוגלים לעמוד בהתחרות תוך זמן קצוב, מהקבל על הדעת. אין אנו רואים בזה מבצע חד-פעמי, כי אם תהליך אשר יקוף בהדרגה ענפים נוספים חדשים ויוריד בהדרגה חומות מכסי המגן. כשם שלגבי היצוא נתבדו כל האגודות על הריסוד בטרמינות, בתמיכות ובסובסידיות, כך מתברר עתה שגם לגבי הייצור התעשייתי הופרכו הטענות שכל קיומו הוא רק כזכות היותו מוגן מלאכותית כבני יבוא מתחרה.

באנו לידי הסכם עם התאחדות בעלי התעשייה והתעשייה ההסתדרותית, שלפנינו צריכים להתחיל בחשיפת המוצרים היקרים ולרדת בהדרגה למוצרים הזולים יותר. אמרנו: נתחיל באלה אשר מחירי הערך המוסף שלהם עולה על 10—15 ל"י לדולר. ומה התברר? — התברר שלאחר שנתקלנו במספר קטן של מוצרים כאלה, מצינו את כל האפשרויות. וגם כיום, בוויכוחים ציבוריים, שואלים אותנו לפעמים — תסלחו לי, שאלה דמגוגיות: מדוע אינכם חושפים מוצרים ב"8, 9 ו-10 ל"י לדולר? ואנחנו מבקשים מאלה שמתוכננים אתנו להצביע על המוצרים האלה, ומתברר שהם אינם על כל פנים נער יספרם.

אמרתם שיש עקביות ורציפות במדיניות השקית והתעשייתית שלנו. ברצוני להודיע כאן, כי לא רק מבחינה עניינית שמרנו על עקביות במדיניות זו, אלא גם במכשירי הביצוע של המדיניות, בגישה, באופי ובצורת הביצוע שמרנו על עקביות מקבילה.

זה שנים אנו מתדללים ומנסים להפעיל השפעתנו במשק — פחות על ידי צווים ותהליכים אדמיניסטרטיביים ויותר על ידי השפעה הנובעת מהכחנול תוך שיתוף פעולה עם הציבור שבקרוב אנו רוצים לפעול. ברצוני לציין מספר דוגמות להבהרת כוונתי.

לפני שנה, כאשר היה חשש שלא נצליח לבלום את ההתייקרות, הושמעה מצדדים רבים הטענה והתביעה שנחדש את הפיקוח על המחירים. התנגדתי לכך בכל תוקף. אינני מאמין בפיקוח אדמיניסטרטיבי על המחירים. אני גם חושב שאין צורך בו. התנאים כיום אינם דומים לתנאים שהיו לפני ארבע-עשרה שנים, כאשר הונהג משטר של פיקוח. היה זה פיקוח שנבע מתוך מחסור. ואילו כיום אנו חיים בתקופה של שפע — ואינני מאמין בתועלת בפיקוח כשיש שפע וגם לא בצורך בו. במקום זה הפעלנו השפעתנו בדרך של קשר והבנה עם היצרנים מצד אחד ועם הצרכנים מצד שני. במקום אלפי פקחים הקמנו מטה קטן, אשר שלוחות לו

חייבים לחשוב על ארגון של דרכי שיווק חדשות: הנויות שרשרת, הנויות כל-בו, אשר יכולות להזמין במרכז ולאט-אט שרר למפעל להכני את הייצור שלו. באלה אנחנו חייבים להתרכז בשנים הקרובות.

בתחום זה נפתח כר נרחב חדש לפעולה לציבור הסוחרים, אשר עד עכשיו לא היו בין חלוצי היוזמה המחשבתית ויוזמת המעשה. אנחנו קוראים להם ליטול את חלקם במאמץ זה, אשר יש בו חשיבות גם לעתיד המסחר, גם לשיפור מוצרי התעשייה, גם להעלאת כושר הייצור וגם להורדת רמת המחירים. משרדנו גם הוא נערך לקראת פעולה בשטח חדש זה, והוחלט להקים חטיבת סחר פנים, במקביל לחטיבת התעשייה וחטיבת סחר חוץ הקיימות במשרד.

אנחנו חייבים לתת דעתנו יותר ויותר על בעיות השיווק של תוצרתנו בתוך-לארץ, חברות היצוא האזוריות והענפיות אשר הוקמו ביוזמתנו, הצדיקו את עצמן, אם כי הן בראשית צעדיהן. אנחנו רואים ברצון ומקדמים בברכה את המאמצים שנעשו ונעשים על ידי חברות היצוא, ואנחנו מקווים שבקרוב נוכל להקים חברה אחת, אשר תאחד בתוכה מספר חברות יצוא, ונקיים ביתר מכשיר גדול בקנה-מידה בין-לאומי, אשר יהיה ראוי ליצוא בסכום של 320—330 מיליון דולר מוצרי תעשייה בשנת 1965. כדי לעמוד במבצע ארגוני זה נצטרך לפתור בעיה של הכשרת כוח אדם מקצועי בשטח היצוא, כי גם זאת תורה היא ללימוד היא עריכה.

בצד הנויות אלה יש לנו מספר משימות דוחקות ומיידי דיות הנמצאות בתהליכי ביצוע, כגון הגברת התעסוקה התעשייתית בקיבוצים ובהתיישבות, יציבות בתעסוקה באזורי הפיתוח ובתעסוקת מוגבלים, שיקום הסדנאות של אלפי בתי מלאכה ובעלי מלאכה, אשר עד לפני זמן קצר עבדו בתנאים שפגמו בכבוד האדם וביעילות הייצור.

נמשיך בפעולה שהחילנו בה בסקטור הערבי, בשטח המלאכה והתחלת התיעוש.

אנחנו ממשיכים בכיסוס ערי הפיתוח, ובמחשבות על הקמת ערים חדשות, אשר התיינה מבוססות בעיקר על התעשייה. בשטח זה משימתנו העיקרית היא להכפיל מספר המועסקים בתעשייה באזורי פיתוח שהגיע כבר כיום ל-35 אלף פועל.

יציבות המחירים הפנימיים מהווה תנאי הצלחת מאמץ צינו הן ביצוא והן בשטח חשיפת התוצרת המקומית ליבוא מתחרה. אם ישונה לרעה היחס בין מחירי החוץ לבין מחירי הפנים, יכבד עלינו לייצא, וכבד עלינו לעמוד בבת-חרות בתוך. עשינו מאמץ גדול לשמירת היציבות ב-1963, אולם עלינו לדעת כי זאת רק התחלה. המבחן חייב לבוא ויוכרע בטווח ארוך יותר, ורק יכולתנו לקיים את היציבות בשנה הבאה וגם בשנים שלאחריה תוכיח אם הצלחנו לעמוד במבחן.

הגדלת התצרוכת והגדלת ההכנסה חייבות להיות מבורסות על תוספת בתפוקה ובהגדלת הפריון. רק אם יודע לקיים את האיזון הנכון בין גורמים אלה ונשמור על יחס מתואם של רמת המחירים בתוך ישראל לרמה שמחוצה לה, נוכל להמשיך ולפתח את הייצור המקומי ואת היצוא ללא זעזועים.

התעשייה והתקלאות הוכיחו את עצמן, כאמור, כגורם מייצב. עיקר החרדה הוא בשטח השירותים. אנחנו חייבים להקדיש מאמץ כדי לשמור על חלוקה נכונה של כוח האדם, ההשקעה והתקציב בין השירותים לבין הסקטורים הייצוריים. דבר זה מחייב אולי שינוי ערכים יסודי בתפיסה שלנו: זה מחייב מחשבות חדשות; זה מחייב גישה שהיא יותר קשה מאשר בשטח התעשייה, שאתה יכול לדרוך אותה ולהביאה לכוננות על ידי פתיחת ברזי ויסות של יבוא מתחרה. בשירותים צריך המאמץ לבוא מתוכנו, מתוך הכר

ליברליזציה ביבוא חומרי גלם. הליך זה, שהתחיל עוד ב-1957, לא סיים מעגלה, ויבוא המזון הממשלתי, למשל, עודנו בידי הממשלה — וזאת משום שאנשי היוזמה בתחום זה אינם יכולים ואינם מסוגלים לשאת בעול זה במקום הממשלה באותם התנאים ובאותם המחירים.

אלה הן רק דוגמות מספר להנהגת שיטות לנורמליזציה של מערכות המשק גם בשטח הייצור, הן בשטח המסחר והן בשטח האדמיניסטרציה.

כאשר אני עובר היום במסדרונות הריקים מקהל של בנין "פלס", אני יכול לראות ביתר בהירות את אשר השגנו בשטח ההקלות בתהליכים האדמיניסטרטיביים והקלת מוסרות הביורוקרטיה. מבחינה מסוימת יש בזה משב אוויר צח למשק שלנו.

המשנים 1962 ו-1963, הן שנים של מבחן חזק לתעשייה, ובמידה מסוימת גיבוש, ביסוס, העמקה והרחבה של הקיים. יתר תשומת-לב חוקדש לבעיות מבנה ההון, ידע, פריון, ייעול ודרכי שיווק.

עם כל החשיבות שיש ליחס לתקופה זו של שידור מערכות, של התעצמות, של התאוששות התעשייה, אל נשכח כי המשק לא יוכל להתקיים ולהתפתח על קונסולידציה בלבד. גם בעתיד אנחנו נדרשים לחדש תנופת הפיתוח הנרחב ולהכשיר כלים נוספים לייצור. אל נשכח שהתעשייה נקראת להיות ספק הסחורות חייבת ליטול השלישי של תושבי הארץ. אל נשכח שהתעשייה חייבת לייצא עוד בסך 400 מיליון דולר מעל ל-320 מיליון אשר ייעדנו לעצמנו ל-1965. על התעשייה לקלוט עליה וריבוי סנימי. במלים אחרות: עליה יהיה לקלוט תוך שמונה שנים עוד מאה אלף פועל, נוסף על מאתיים אלף שקלט עד היום. לשם כך צריך להכין את הכלים, צריך להכין את המכשירים.

תוך המשכת הפעולות והגשמת היעדים אשר הצבנו לעצמנו בספר התצפית הראשון של התפתחות התעשייה — עד 1965, החל משרדנו לטוות ולרקום את תכניות הפיתוח והצבת היעדים המשימות של ההתפתחות בתעשייה עד 1970, כלומר תצפית הייצור התעשייתית לשנת 1969 והיצוא הנובע מייצור זה בשנת 1970. אין ספק שמלאכתם של המתכננים ושל מחברי "ספר התצפית" השני תהיה קלה יותר מאשר מלאכתם של אלה אשר כתבו את "ספר התצפית" הראשון, כאשר ההערכות לגבי המצב שישורר בסוף העשור הן כיום יותר ברורות ונראות לעין מכפי שנראתה שנת 1965 לכותבי התצפית הראשונה לפני חמש שנים. אך המשימות, הביצוע וההגשמה יהיו קשים יותר. אולם לפי שעה עדיין אנו עומדים בפרוודור של ראשית עשור זה — טרם נכנסו לטרקלין של העשור, ולתקופה הקרובה אנו רואים את היעדים ואת המשימות שהצבנו לעצמנו.

עלינו להוסיף ולמשך השקעות. אולם עלינו לשים דגש יתר בהשקעות מלוות ידע, כי השנים האחרונות הוכיחו לנו, שבעוד שלכל תכנית טובה ולכל מפעל תעשייתי ימצא הכסף, הרי העדר הידע עשוי להיות בעוכריו של המפעל.

אנחנו נשים דגש חזק, בעתיד כמו בעבר, בתכנון התעשייה, בשכלול שיטות התעשייה, בפיתוח האיכות, הידע, המחקר והטכנולוגיה.

עלינו להקדיש יתר תשומת-לב לבעיות השיווק הפנימי. מה שעשה הסופרמרקט בשטח המזון והמכולה, חייב להיעשות גם בשיווק של סחורות אחרות.

בארץ הוקמו לאחרונה מפעלים בגודל כזה שצינורות השיווק שלנו לא ידעו מקודם ולא הסתגלו אליהם. ההיקף הגדול של הייצור מכוון להגדיל את היעילות ואת החסכון בו, אולם שיווק מפועל הגדול, לרועץ למפעל הגדול, ואנחנו

כן — 37 מיליון דולר. אם כך, מה הועילו חכמים בתק-
נתמ? לשם מה נחוק היה כל הניתוח והקושי הגדול שנגרם
מבחינה זו? הרי זה היה אחד היעדים הגדולים.

אבל יש לי עוד שאלות שעלי לשאול. זה נראה טוב לפי
המספרים והעובדות שמביא לנו שר המסחר והתעשייה, אבל
אם זה טוב כל-כך, מה אני רואה כאשר אני מתחיל להציץ
קצת יותר פנימה? יש מבחנים שונים לתעשייה. יש אומרים
שאני מודד גידולה של התעשייה לפי גידול הציוד, לפי גידול
מספר המועסקים, לפי גידול התפוקה, לפי ערך התפוקה,
לפי התרחבותה הפיסית של התעשייה. למען האמת אין ייעוד
אחד. כל ייעוד במצבו ובתנאיו. אילו היית אומר לי בשנת
1950 שאנו חייבים להרחיב את התעשייה מבחינה פיסית-
כמותית, הייתי אומר: בוודאי, זה היה היעד. אבל אם תאמר
לי בשנת 1962 שזהו היעד, שזה עודנו היעד, אני אומר: לא,
דייני, אינני רוצה להרחיק לכת.

בדקתי קצת את העניינים, בדקתי את המצב ואת המספ-
רים לעומת כל השנים הקודמות, אפילו לפני קום המדינה.
אחוז היצוא וגידולו היו אז בממדים קטנים, אבל גם בממדים
קטנים קשה לאחוז בפרופורציה כזאת. אך ראשית כל, אל
תקחו תמיד נקודת-המוצא את השנה האחרונה, או, למשל,
את השנה הראשונה לקום המדינה, שנת 1948, אשר, כידוע,
היתה שנת משבר. קחו את שנת 1946 או 1947. גם אז
ייצאנו — אני מתכוון לכל ארץ ישראל — לעומת היבוא,
כי לא הכל התחלנו מלום קום המדינה, ואם אוסיף את
המיליארדים הרבים שהשקענו בכיתוח התעשייה, היעד הרב
והקשרים שיש לנו — אינני בטוח אם צריכים היינו להיות
עדים לאותו מצב של גרעון מסחרי בשבע השנים האחרונות,
אשר גדל מ-153 מיליון דולר עד ל-164 מיליון דולר כיום.
עובדה היא שהגרעון המסחרי עלה במידה רבה.

אבל יש דבר מעניין יותר. אם אספק את הסכום כולו
לגורמים וארצה לדעת ממה נובע הגרעון המסחרי, ואם אפ-
רד את היבוא והיצוא, בלי הציוד, כלומר רק נכסי תצרוכת,
אגיע למשהו מדהים: ב-1956 הגרעון ביבוא של נכסי תצרוכת
היה 153 מיליון דולר; ב-1962 הגרעון ביבוא של נכסי תצ-
רוכת בלבד הוא 164 מיליון דולר. ואלה הם מספרים בודקים.
בדקתי אותם גם במקורות רשמיים שונים, החל בבנק ישראל
וכלה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, והגעתי למספרים אלה
עלידי הפרדת הגורמים. אם רצונכם בכך, אוכל לתת לכם את
המספרים לכל שנה. בשנת 1956: יבוא, פרט לציוד, 259
מיליון דולר, יצוא — 106 מיליון דולר, גרעון ביבוא נכסי
תצרוכת — 153 מיליון דולר; ב-1957 — 301 מיליון, 137
מיליון, גרעון 164 מיליון; ב-1959 — 334 מיליון, 177 מיליון,
גרעון 157 מיליון; בשנת 1960 — 368 מיליון, 210 מיליון,
גרעון 158 מיליון; בשנת 1961 — 391 מיליון, 238 מיליון,
גרעון 153 מיליון; ב-1962 — 443 מיליון, 279 מיליון, גרעון
164 מיליון.

אם כן, הסיכום הוא שעלינו אפילו בגרעון ביבוא של
נכסי תצרוכת מ-153 מיליון דולר לשנה ל-164 מיליון דולר
לשנה, וזה אחרי כל ההישגים הרבים — ויש הישגים. וכאן
אני מגיע לשאלה, היכן נעוצה נקודת-התורפה, לא אומר:
„איפה קבור הכלב“.

כאשר התחלתי לבדוק, הגעתי לדבר מאד מפתיע: עשינו
מאמצים עצומים להקים מפעלים גדולים. מה חשוב יותר:
מפעל גדול, מפעל קטן או מפעל בינוני, — זוהי בעיה לחוד.
אני סובר שלכל דבר חשיבות לפי תנאי המיוחדים, לפי
אופיו האינדיבידואלי. מפעלים קטנים ובינוניים יכולים ביתר
קלות להתאים את עצמם ולהסתגל לשינויי מזג האוויר הכלכלי

תנו, ובפעולות אשר ייקטס באומץ ובהתמדה. אני בטוח שאם
נקדיש לשטח הזה מאמצים ונגלה נכונות למהאבק, כשם
שגילינו בשטח התעשייה, נראה ברכה ונוכל להגיע לאותה
יציבות של קבע שאנחנו כל כך זקוקים לה.

הרשו לי לסיים במשפט אחד: אנו מתקדמים ומאמינים
כי בסוף העשור הזה נוכל להכפיל את הייצור התעשייתי
לעומת זה של 1963 ולשלש את היצוא באותה תקופה. מתוך
הכרה כי העמקנו שורשים ומתוך אמונה בחוסן התעשייה,
אנו בטוחים כי נעמוד באתגר.

הי"ר א. י. גרינברג:

אנחנו עוברים לדיון. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת אבניאל.

בנימין אבניאל (תנועת החירות):

כבוד הושב-הראש, כנסת נכבדה. אם ירצה שר המסחר
והתעשייה לראות את ממלכתו כיחידה נבדלת השוכנת אי שם
הרחק ממערך הבעיות הכלכליות הכוללות בישראל, או ניהא
לו. יתר על כן, גם אם ירצה לראות את התחום, שאת
תקציבו הביא לפנינו, כתחום פועל, חי וקיים ואף יוצר תעסו-
קה רבה בישראל, וגם מתקדם מבחינה כמותית ומבחינה איכו-
תית, עקב בצד אגודל, הרי אפשר לומר: שישו בני מעי, ונהיה
שבעי-רצון. אולם אם נקודת-הראות של השר היא שתחום
זה, ענף זה, יוכל בעתיד הקרוב לתת תשובה לשאלות הגור-
ליות ביותר, לקראת המערכות החדשות הנשקפות לנו גם
בפנים וגם בחוץ, אז מפקפק אני אם נוכל לראות זאת בעין
ורודה כל-כך.

שר המסחר והתעשייה, באחד הראיונות שנתן ל„מעריב“,
הבטיח לנו עצמאות כלכלית בשנת 1970. טוב, עוד חזון
למועו, עוד הרבה מים יזלו, אולם כבר קידומה, לא אומר:
גדולים וטובים ממנו, אבל טובים כמוהו. בשנת 1950 הבטיח
ראש הממשלה עצמאות כלכלית — אם אין טעות בידי — בשנת
1957; בשנת 1953 הבטיח שר האוצר עצמאות כלכלית בשנת
1960; ואנו כבר, תודה לאל, בשנת 1963. ועכשיו בא עוד
אחד ומוסיף לנו נחמות וישועות. אולם במקום להרחיק לכת
כל-כך, אשאל את השר כיצד יענה לנו על הבעיה הבאה:
לפי תחזית הכלכלה הלאומית, הרי בשנת 1966 ירדו ההכנסות
החד-צדדיות שלנו, התגמולים החד-צדדיים, וזרם ההון המושי-
קע לזמן ארוך ושאינו צורך להחזירו בקרוב, לפחות ב-250
מיליון דולר. אם כן, כדי לאזן את ההפרש הזה, נצטרך
להגדיל את היצוא הגלוי והסמוי מ-560 מיליון דולר לשנה —
וזהו היצוא הגלוי והסמוי, לא רק התעשייתי והחקלאי אלא
גם של שירותים — למיליארד דולר, כי הרי בכל היצוא, וכן
ביצוא המוגדל, יש לפחות כ-50% חומר שמביאים מן החוץ,
ונצטרך לשלם בעדו במטבע-חוץ. אם כן, נצטרך להגדיל את
היצוא הכלכלי מ-560 מיליון דולר למיליארד דולר.
דומני שלא אפריז אם אנית שירות מחזירו של הטל הזה יפול
על התעשייה, ואם חצי מהנטל הזה יפול על התעשייה, הרי
במשך שלוש השנים הבאות נצטרך להגדיל את היצוא התע-
שייתי ב-70—80 מיליון דולר מדי שנה בשנה. לפי המספרים
האופטימיים ביותר, כיום, אם אינני טועה, הגדלנו אותו,
לעומת השנה שעברה, ב-28.5% עד 29 מיליון דולר. אם כן,
ההפרש גדול; כיצד איפוא רוצה שר המסחר והתעשייה לגשר
על פניו? אינני יודע מה יעשו השירותים ומה תעשה החקל-
אות, אבל הרי על התעשייה אנחנו בונים.

ובמאמר מוסגר רצוני לומר שאתון תקוות אשר תלינו,
כי האופרציה המוניטרית תסייע לגידול היצוא, לצערי נת-
אכזבנו בהן. אמנם השנה הגדלנו את היצוא התעשייתי ב-28.5%
מיליון דולר, אבל בשנה שעברה הוא גדל ב-30.7 מיליון
דולר, בשנה שלפני כן — ב-31.5 מיליון דולר, ובשנה שלפני

לאתו סכום שהשקיעו. זאת אומרת שאצלנו ההשקעה נותנת רק שליש מן ההרפורמציה — כך היה עד 1959 לפחות, ואינני חושב שהשינויים שחלו הם גדולים כל-כך. אני מגיח שיש בנידון זה שיפורים מסויימים, אבל אינני חושב שהם גדולים עד כדי כך. ומחקר כזה אינו נערך כל יום, ובכן, הפרש הגדול הזה אומר: דרשני.

אני סבור כי כל בעלת-תעשייה שאתה מדבר עמו, בין השאר, כשהוא מתאונן על ייקור התוצרת שלו, מראה ודאי באצבע שהנה הוא עובד במשמרת אחת במקום שתיים לפחות; שהוא עובד בחלק קטן מהיקף הייצור במקום לעבוד כמלוא היקף הייצור; שיש פיצול גדול, שבצנף אחד יש 20 בחי' חרושת קטנים, בעוד ששלושה—ארבעה יכולים לספק את מלוא התוצרת, וזו אחת התקלות.

אם בימים ראשונים עבדו להרחבת התעסוקה — אולי לא היתה ברירה. גם אני מוכן לומר שבהרבה תעשיות הש' קיעו סכומים בלי בדיקות מספיקות, או מתוך לחץ מסויים, או מתוך רצון להקים מפעלים ולספק תעסוקה. אינני בטוח אם שר המסחר והתעשייה היה עושה זאת כיום, כי חלו בענין זה מפנה ושינוי.

גם אני מוכן לומר שנעשו הרבה השקעות מיותרות, השקעות סרק, אבל לא ניתן להימלט מהשקעות סרק מסויימות אם באמת רוצים לעשות, ומשרדך באמת עשה. אולם אם גם כאשר אתה מוצי' לשלב של בשלות אינך מוכן לעשות תפנית חדה ולהגיד: אני מוכן לעשות רבייה ולבודק את האפשרויות ואת השינויים, אני משיב: לא.

ומבחינה זו, מה שעושה השר כיום איננו בעיני תפנית חדה. אילו רציתי להיות נוח לסקטור פלוגי או אלמוגי, הייתי הולך דווקא וברכו של שר המסחר והתעשייה. אבל הואיל ואני חושב כי לפני שרוצים להיות נעימים או נוחים, חייבים בכל זאת למצות את הדין לענין הגורלי העומד לפנינו, אני שואל את עצמי: איזו אימפרוביזציה או עושים במקום גישת ניתוח רדיקלית של שינוי הדברים?

אתן שתי דוגמאות: חשיפת התוצרת, והקרטיים. שר המסחר והתעשייה הביא לפנינו דוגמה, ואמר: אתם רואים, אדרבא, הנה עכשיו יכולים אנו להתקדם בלי פרמיות; הנה כל הדברים אשר טענו לגביהם לפני שנים, הוכיחו את עצמם, והתעשייה יציבה ואיתנה. ומנייה וביה הוא מספר לנו שאמנם משרדו עיבד תכנית — ולא רק משרדו אלא מועצה תעשיי' תית שלמה ושקולה, ואני יודע מי יושב שם — לחשיפת התוצרת. לפני ארבע שנים, דומני, אמר זאת, אולם ועדת השרים הכלכליים, שהדבר הובא לפניהם, לא אישרוהו. כן גם אני אומר לך, אדוני השר: בעלת-תעשייה בישראל, הפועל העברי, יכולים להתאים את עצמם ולתת את מיטב יכולתם, ולא היה כל הכרח שהתעשייה תהא טפילית ועודה טפילית במידה מסויימת. לא היה הכרח, ואדוני השר צדק אם אמר שרצה לעשות זאת לפני ארבע שנים; והלואי והיה עושה זאת, כי אז לא היינו מגיעים למצב הקיים. אולם, גם כיום אינך עושה זאת. וכי באמת אתה חושף את התוצרת? אינני מוסמך לבדוק על רגל אחת את כל מה שסיפרת לנו.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

הנתנו את החומר לפני תשעה ימים.

בנימין אבניאל (תנועת החירות):

בחומר ההוא דווקא דפדפתי, אבל לא מצאתי את ידי ואת רגלי. השאלה איננה בכך שיש מפעל המייצר חוצרת ממין מסויים. הנה קראתי מסמך של משרד האוצר, או נכון יותר: ידעיה, שמשרד האוצר מתרעם קשות שהחשיפה איננה

בעולם ובישראל, גם מבחינת ההתחרות הבלאי. אינני סוסק ברגע זה הלכה, אבל מן המספרים שאני עומד להביא יוצא איוה פרוכט כלכלי שאינו עולה בקנה אחד עם מה שסיפר לנו שר המסחר והתעשייה. כי אם באמת המצב טוב כל-כך — כיצד זה יכול להיות? אם התפוקה כולה עולה והכל כה רווחי — כיצד זה ייתכן?

בדקתי שלושה ענפים עיקריים: טכסטיל, מתכת ומזון. ובכך אני כולל גם מוצרי טכסטיל, מוצרי מתכת ומוצרי מזון. ב-1948 היו לנו 1,400 מפעלים, אלה העסיקו כ-30 אלף פועל, בממוצע למפעל — 22.2; ב-1954 כבר היו, תודה לאל, 4,950 מפעלים, אלה העסיקו כ-57 אלף פועל, ובממוצע 11.5; ב-1957 היו 3,150 מפעלים, אלה העסיקו כ-47 אלף פועלים, בממוצע למפעל 14.9; ב-1962 — שימו לב להפרש הגדול — יש 9,784 מפעלים, לעומת 1,400 לפני קום המדינה, 4,950 בשנת 1954 ו-3,150 ב-1957 — ומספר המועסקים בשלושת הענפים האלה הוא 104,200 פועלים, ובממוצע 10.6.

מה למדנו אותנו פרוכט זה? אכן, אלה מספרים שקי' בלתי ממקורות בדוקים. אם באמת הממוצע של הפועלים המועסקים במפעל יורד — וכולנו יודעים שמספר המפעלים גדל בהרבה, שימו לב: 1,400 מפעלים בשנת 1948 ל-9,784 ב-1962, אז המסקנה מוכרחה להיות, לא רק שיש פירור מופרז — גם זה —, אלא שגם אין מנצלים את כולם, או שחלק גדול מן הייצור עומד בטל ואינו מנוצל, כי אחרת, אם הגידול הוא כזה גדול במספר המפעלים והממוצע של פועלים יורד והיצור מנוצל — התפוקה היתה צריכה להיות פי עשרים ממה שהיא. צדק השר, כי יש כיום שפע ורוויה, אולם אז אין זה מנוצל. אני משאיר לשד המסחר והתעשייה להסביר לנו מדוע זה איננו מנוצל. אולם המספרים הם מספ' רים, ואל יעלה אחר-כך כבוד השר ויענה לי: בעקבות הטכ' ניקה והטכנולוגיה מספ' יכול לתת תפוקה פי אלף, אף אם יעסיק שני פועלים בלבד הלוחצים על כפתור והמכונות עובדות. אולם התפוקה לא גדלה, אפילו לא לפי מספר המפעלים. סימן שמשוהו כאן אינו פועל כראוי.

אם כן, אם מבחינת הכמות ישנה התרחבות, והתרחבות גדולה מבחינת הפוריות ומבחינת ההפקה שאנו יכולים להפיק מהשקעות, הרי אז זו בלבד שאין זה משיבוע רצון, אלא יש בכך משהו לקוי מאוד ומקולקל מאד, ותיזה זאת יכולה להסתמך על עוד אנליזה.

נערך מחקר בידי הכלכלן ד"ר ברגר, והוא ודאי מבין בבעיות האלה. המחקר פורסם אמנם לפני שנים אחדות, אבל אינני סבור שבענין זה חל שינוי עד כדי כך. על-פי אותו מחקר, לגבי ההשקעה של 750 מיליון דולר שהשקענו לקידום התעשייה, ככל שנות קיום המדינה עד 1959 דומני, הרי גידול התפוקה שקיבלנו מהשקעה זו הגיע לשליש בלבד. היינו — ל-250 מיליון דולר. כך הוא כותב, והוא ודאי יודע מה שהוא אומר. אני לא בדקתי זאת, אבל אני מכיר את האיש ויודע שאפשר לסמוך עליו.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

אפשר לסמוך או עליו או על המספר. על שניהם יחד —

לא.

בנימין אבניאל (תנועת החירות):

אפשר לסמוך על שניהם יחד. ואז, אם באירופה ובארץ צות-הברית ערכו מחקר השוואתי באותו זמן, והגיעו לידי תוצאות שבעקבות הסכום שהשקיעו בתעשיות שם — לא סכום של 750 מיליון, שם היה מספר אחר —, במשך שנה אחת אחרי שהתחילו לעבוד, הגדילו את הייצור והתפוקה

לאפיה, אספקת תרופות, נורות חשמל וכו'. אבל זה רק חלק קטן. יש פי כמה וכמה, ודברים אבסורדיים, ואני חייב לקבוע: הכוונה לא היתה באמת לקחת את העסקים ולומר: ילדי ישראל, גידלנוכם, פינקנוכם, סעדנוכם, עורנו לכם, עכשיו לכו נא בכוחות עצמכם; ולבטל את זה באופן יסודי ולומר: לא, רבותי, אלא רק במקרה מיוחד ביותר, יוצא מן הכלל, מטעמים מיוחדים אם יש ענין מיוחד, אלא זה נהפך רק לשאלה של תחליף לפיקוח — קרטלים מטעם, ברשיון.

ואתו דבר לגבי חשיפת תוצרת הארץ. אילו הייתי במקום שר המסחר והתעשייה. —

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:
 אדרבא, אדרבא.

בנימין אבניאל (תנועת החירות):
 לא איכפת לי שיש לך "כאב ראש".

— הייתי בא ואומר: התעשייה יכולה להתקיים בחלקה הגדול בכוחות עצמה. ולכן יש לקבוע כמה דרגות. יש באמת כאלה — דרגת תעשייה ראשונית, תעשיית יגואק, צעדים ראשונים. ויש דרגה שנייה, שצריכה זמן ארוך יותר. ותוך תקופה של שנתיים-שלוש שנים הייתי מודיע לומר: עד כאן, ומעכ"ל השטח הזה מתחיל ואין עוד שום הגנה מפני התחרות-חין, פרט למקובלת גם בארצות אחרות, או פרט להגנה מפני "דמפינג" בלתי-הוגן, במידה שהוא קיים. תוך שנתיים שלוש שנים הכל עומד בהתחרות חסיתה.

מה הייתי משיג במקרה זה? הייתי משיג, שאני יודע, התעשיין יודע, הפועל העברי יודע שתוך שנה מן היום עליו להתאים את עצמו; אחרת — ייסגר מפעלך, אחרת — יבוא במקומך יעיל יותר. וכך יידע שתוך שנתיים מן היום הוא חייב בהדרגה להתאים את עצמו, כי שום דברים אחרים לא ייעשו. אבל אם אתה עושה לאחד כך ולאחד כך, אין התמונה הכלולת לנגד עיני בעל המפעל והפועל. אין הוא יודע מה חמור מצבו. או שתצטרך להמשיך ולאפשר לו לחיות בחממה של סעד — וזלת אם מתחת לזה מסתרות כוונות אחרות, שיהיו תלויים במשרד, שכל פעם יבקשו, ישתדלו, ישכנעו, ינהלו משא ומתן; וזלת אם יש כוונות לא לחשוף סקטור פלוני, וגם שני ושלישי וכו'.

וכאן אני מגיע לשאלה נוספת: מישהו אמר — דומני שקראתי זאת בספרי הרצול הגדול: שום דבר אינו בא כפי שתושבים לו, ושום דבר אינו בא כל-כך טוב כפי שמצפים לו. כך קרה, לדעתי האישית, גם לעליית מחירי התוצרת כתוצאה מן הפיחות. אני אומר בגלוי: חששתי להתמוטטות חמורה הרבה יותר ממה שקרה, תודה לאל, במציאות, ואין שום ספק שבמידה רבה זוהי תוצאה של מאמצים וריסון ופעולות של גורמי המשק האחראיים במדינה, ובתוכם במידה לא פחותה ביותר שר המסחר והתעשייה, — אם גם אינני מוכן להתעלם מפאליסיפיקציה ונקודה מוטעית זו או זו בקביעת מדד היוקר.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:
 בקביעת מדד היוקר?

בנימין אבניאל (תנועת החירות):

אתן לך דוגמה. אם שיטת מדד היוקר מביאה בחשבון הפחתת מחיר עונתית של לבושה, של בגד — הרי יש להשוות מה היה המחיר בעונת הלבשה זו לפני שנה; ולא כך היא עשתה. סליחה, אני מוכן לחזור בי מן המלה "פאליסיפיקציה"; אני אומר שיקול מוטעה. לא היא לוקחת משהו זמני של

חשיפה או היא חשיפה קטנה בלבד. אבל לא זה מענין אותי. מענין אותי דבר אחר. אם אתה חושף, אזי בצד החשיפה יש 120% הגנה של מכס, או 80% או 60% — יש מקרים של 120%, אמנם מקרים מועטים, אבל זאת ראיתי גם במסמ' כים שלך — אבל 60% יש, וזו אינה חשיפה. אתה רק הופך זאת מאיסור אדמיניסטרטיבי להגנה מכסית. אני מוכן לומר שהז הקלה לבעל-התעשייה, אבל מאידך גיסא אתה משאיר ככל שוב לשיקול המשרד והמנגנון, אם שלך ואם של משרד האוצר. כן בוחרים — ענף זה; כן; ענף זה; לא.

אמרת שהלכתם לחשוף את החשיפה של הדולרים היק' רים. את קריית הפלדה חשפת? אין לי טענה לקריית הפלדה, אבל אתה לא חשפת לא את קריית הפלדה ולא את כל מוצרי הפלדה בגלל קריית הפלדה. כן יכול אני להביא עוד דוגמות. מה זה מראה? זה מראה שאינך מוכן לומר: עד כאן, ומעכ"ל שיו — תפנית חוזה. אני מוכן למחול ולסלוח על הטעויות והשגיאות; כי כל העושה מעשים — והמשרד שלך ואתה עשיתם — טועה, אבל הגיעה השעה לבזוק את הדברים. או אקח את הדוגמה השניה. אנוחנו טוענים שהמוצר הישראלי, ברובו הגדול, אם תזרוק אותו למים — יישוק. על כן שנים לחמנו למען איסור כבילת ההתחרות הפנימית. הביאו חוק. הביאו תיקון לחוק, והתיקון המהותי בחוק הזה הוא בשני דברים: ראשית, עד כאן צריך היה נציג משרד המסחר והתעשייה להוכיח למועצה שאתו קרטל מויק; עכשיו יצטרך בעל התעשייה או אנשי הקרטלים להוכיח למועצה שהקרטל שלהם מועיל. שנית, חברת-אם וחברת-בת — וזאת בגלל המבנים הקונצרניסטיים ההסתדרותיים, שיש בהם חלק ורטי קאלי, ומכיוון שאותם רצו להוציא מן הכלל, נאלצו להוציא מן הכלל גם את החלק התעשייתי הוורטיקאלי. כי בכל זאת, תחוקק בישראל חוק, שעל האחד יחול ועל השני לא יחול — עד כדי כך לא הגענו. אבל בני ישראל חכמים הם, הלכו אנשי התעשייה והקימו גם הם מבנה ורטיקאלי של חברת-אם וחברת-בת.

ראשית, הוחרנו אתכם מקודם על כך, אבל לא זה העיקר. כאשר בדקתי את בעיית הקרטלים, כיצד זה באמת מתבטא, באתי לידי מסקנה שהכוונה לא היתה לאסור את כבילת ההתחרות הפנימית ביניהם וההסכמים הכובלים; אלא הכוונה היתה — תחליף לפיקוח על המחירים, ברשיון, בהיתר, כדי שיהיו תלויים במשרד, והוא ישקול מתי הן ומתי לא — נאמר: קרטל מטעם.

לא אביא את המספר הגדול של קרטלים שישנם כבר כיום, אבל שאלתי את נציג מועצת הקרטלים, מה הטעם שאישרו קרטלים למכירת אפונת הגינה. תשובתו היתה: רצינו למנוע שהם יתנו אשראי, בגלל המגמה המוניטרית הכללית. שאלתי אותו: יש קרטל של שירותי בידור ואולמות קולנוע, לבל ישכירו מתחת למחיר מסוים; מה הטעם שאישרתם את הדבר הזה? היה קרטל של שמרים לאפיה ושל בתי-חרושת לבירה. מה הטעם שאישרתם זאת? על כך הוא עונה: אחרת יתחרו ויתנו לחנוונים אשראי זול יותר, ורצינו למנוע אותו. אבל הרי בינתיים הם עושים להם כל מיני "קונצ'ים", כמו חלוקת אזורים וכו' — ואמנם יש פיקוח על המחירים, ואנוחנו יודעים מהו הפיקוח על המחירים. או מה טעם שיהיה קרטל של תחרות ביטוח? הוא אמר: אמנם אין צורך, אבל למעשה יש התחרות כזו שהם פועלים מתחת למחיר. קרטל של קרח בנהריה, קרטל של אטריות, קרטל של קידוח בארות מים, קרטל לפורמייקה, קרטל של שלושת בתי-החרושת הגדולים לצבעים (משתחו עשרים). לא אדבר כבר על קרטל למוצרי דלק, וכששאלתי מה הנימוק, אמר: אשראי, ואולי יש עוד איזה נימוק, אינני יודע. שימורים

המפעל המתחרה שלו בחוץ-לארץ משלם רק 0.4%. מלבד זאת עליו לשלם עוד חוספת תמורת מעלה. מסתבר שהוא משלם ביחד בסכום נוסף של 0.75%, וכן חוספות אחרות, שהיצרן בחוץ-לארץ פטור מהן. בסך הכל מגיע ההפרש ל-5.5% לעומת המפעל המתחרה בחוץ-לארץ. אילו ציינתי את שם היצרן, הייתם מבינים את חומרת העניין. ואם אצל יצרן זה הגיעו הדברים עד כדי כך — סימן שמהו איננו בסדר בממלכת הייצור.

רצוני לעמוד על עוד שתי נקודות. אולי יענה לי כבוד השר על ענין מאד מתמיה. ניסיתי לעשות השוואה של יצוא תעשייתי המיוסד על חומרי גלם מקומיים חקלאיים, והנה — שוד ושבר. אתן דוגמות אחדות. עוד לפני קום המדינה היה לנו יצוא של שמן זית לחוץ-לארץ בסכום של 2 מיליון דולר לשנה. עכשיו כמעט אין מייצאים שמן זית, אבל מייצאים זאת בקומבינציה של שמנים. מסתבר שמייצאי אים חומרים אלה בהפסד. דו"ח בנק ישראל נוקב מספרי יצוא של שמנים ושל תרכיבים כימיים אחרים. באופן טבעי יצוא כזה צריך להביא הכנסות. והנה דו"ח זה נוקב סכום של 12 מיליון לירות הפסד. מישוה אמר לי שהסכום של 12 מיליון אולי הוא בבחינת טעות, וצריך להיות מספר קטן יותר. אבל נניח אפילו שההפסד הוא של 1.2 מיליון. מדוע צריך להיות כאן הפסד במקום רווח?

דוגמה נוספת היא יצוא של רסק עגבניות ומיצי עגבניות. היצוא מאד קום המדינה היה סכום גדול, אבל גידול זה איננו מגיע לחלק המאה מההון שיכולנו לייצא ממוצר זה לאנגליה. ומה הגידול שחל ביצוא יינות וקוניאק? לפני קום המדינה הגיע למשל היצוא של משקאות חריפים אלה ל-300 אלף דולר. כיום מגיע היקף היצוא בסך הכל ל-55 אלף דולר. האם לזה ייקרא גידול? מאז קום המדינה הושקעו סכומים גדולים בפיתוח התעשייה, הטכניקה התפתחה בממדים גדולים, רכשנו ידע. ובסך הכל גידול כזה! האם זה גידול?

ואיזה גידול חל ביצוא של מוצרי פרי הדר? זהו חומר גלם מקומי שלנו. אולי גם יסבירו לי, מדוע צריך היה בית חרושת ממויינים להיות שיהא ייבא מאות טונות של אשכוליות מחוץ-לארץ ואף היה נאלץ להגיש בנדון צו על תנאי לבית המשפט העליון? היה צורך בהתערבות של משרד המסחר והתעשייה כדי לקבל את השינוי, לאחר שמשרד החקלאות והמועצה לשיווק פרי הדר השיבו בשלילה. האם חוץ תקופה של חמש-שש שנים אי-אפשר היה לדאוג שיעמוד לרשותנו די חומר גלם בשביל התעשייה? אבל כאן יש משחק כוחות אשר מפריע לכך.

בסיכום אני רוצה לומר, שאם משרד המסחר והתעשייה רואה עצמו רק כשומר על הסטטוס הקיים, הרי השיג את מטרותיו; אם הוא רואה עצמו כחייב לדאוג לעתיד הצפוי לנו — לא הייתי מיעץ לכם להיות שלווים ושקטים כל-כך. אינני מתעקב בברגע זה על בעיית החסותיים ולא על בעיות צדדיות אחרות כגון דרכי השיווק שאינן פועלות כשורה, או על ניתוח יסודי של היצוא, כפי שהיה צריך להיות, וכן על הסיבות הגורמות שאיננו מתרחב. אבל עוד חזון למועד לעשות זאת.

היו"ר א. י. גרינברג:

רשות-הדיבור לחברה-הכנסת פרלשטיין.

שלמה פרלשטיין (המפלגה הליברלית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדיון על משרד המסחר והתעשייה רצוני לעמוד על בעיות המסחר, וחברי לסייעה, חברה-הכנסת שערי, יעמוד על בעיות התעשייה.

חודש או חודשיים, זהו שיקול מוטעה. ואם היא לוקחת אותם בדברים יסודיים שהיא מניחה שהם משקפים את המצב — הרי למעשה אינם משקפים. שלוש מאות אלף שכירים נוספים בעלי רמת שכר ובעלי רמת חיים — לדעתי, זה אינו נותן את התמונה. אבל כל זה היה במאמר מוסגר. אני מוכן לומר שהיה ריסון מחירים קצת יותר גדול מכפי ששיערתי בתחילה. כלום באמת סבור שר המסחר והתעשייה שאפשר ב"קונצסיה", בתחבולות שונות, להחזיק לאורך-ימים את העניינים?

הנה כבר עומדים לפנינו, על סף השנה הבאה, ארבעה חמישה דינים-חשבונו עם מסקנות על העלאת שכר לכל עובדי הבנקים ועלובי הממשלה ולעובדים אחרים, שהקפיאו זאת עד 1964. ומה יהיה ב-1964?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:
אתה חבר הוועדה. אסור לספר.

בנימין אבניאל (תנועת החירות):

אינני חבר הוועדה. רק הגיעו אלי ידיעות אלה. מה יהיה ב-1964? לאן נגלוש אחר כך?

יש כאן פרדוקס שאינני מבין אותו. מצד אחד אני שומע על מצב טוב בתעשייה, ומצד שני מפרסם בנק ישראל דו"ח הקובע שב-126 מפעלים גדולים הגיעה הרווחיות רק ל-5.2% מן המחזור, לפני ניכוי מס ההכנסה. אם ינוכה מס ההכנסה, יגיע שיעור הרווחיות רק ל-2.6%. במפעלים בחוץ-לארץ מגיעה הרווחיות ל-15% עד 20% מן המחזור. אינני דורש אחוז כזה לגבי המפעלים בישראל, אבל לפי לא אחוז של 2.6% לאחר ניכוי מס ההכנסה, או 5.2% לפני הניכוי.

המספרים המתפרסמים על הגדלת התפוקה ופריון העובד — מוכיחים שמהו איננו כשורה. אינני יודע מדוע מצה"רים בשמחה, שהתקדמו כן או אחרת. מה היתה ההתקדמות? — האופטימיסטים אומרים שחלה התקדמות של 4% בתפוקה. עם היצוד החדיש שהבאנו יכלה ההתקדמות להגיע לאחוזים ניכרים. בתפוקה גדלה רק ב-4% בשעה שהמוצק של אירופה גדל ב-6%, וביפן — ב-8%, והם מתקדמים מדי שנה בשנה. הפיזור שלנו לעומת ארצות אירופה הגיע ל-50% עד 60%. אם כי יש נוקבים 40%. אני עומד על האחוזים שנקבתי, ולעומת ארצות-הברית הם הרבה יותר גבוהים.

נשאלת השאלה: כיצד רוצים אנו להתחרות בשוקי העו"ל לאור התפתחותם של הארגונים הכלכליים החדשים? אף אם נצליח להגיע לכלל הסכם, הרי יש לזכור שהסכם זה איננו חד-סטרי. ההסכם הוא דו-סטרי כאשר התנאים שווים. וכיצד נוכל לשווק את תוצרתנו אם הייצור הוא כה יקר, אם איננו מנצלים אלא במקצת את היצוד העומד לרשותנו?

אני חוזר למעגל שהתחלתי בו את דברי. נכון, אדוני השר, שממלכתך איננה שוכנת על אי בודד; היא מהווה חלק ממכלול רקמת המשק. אצלנו היצרן משלם בעד האשראי פי כמה יותר מאשר היצרנים בחוץ-לארץ; הוא משלם פי כמה יותר בעד ההובלה; וכן הוא משלם הרבה יותר בעד התוצרת המקומית, בעד אמצעי היסוד שהוא זקוק להם כדי לייצר את תוצרתו. ואלו יטענו לעומתי שאיננו יכולים לייצל את השירותים ואת החקלאות, בגלל תנאים מסויימים אחרים. אם אינך יכול לייצל את השירותים — לא תצליח על-ידי כל מיני קומבינציות לשמור על מצב זה לאורך-ימים. אפשר יהיה להמשיך כך חצי שנה או שנה, אבל לא יותר.

אני רוצה לתת דוגמה. אחד המפעלים החשובים בארץ, שהיצוא שלו מגיע ליותר ממיליון דולר, כשהוא צריך לרכוש חומרי גלם לייצור לשלם יצוא — הוא משלם חוספת מיוחדת.

בית בהשתתפות מאות עסקני ציבור מכל הארץ? האם אכן זו היתה כוונת המחוקק — למנוע מאזרחים או מציבור לתכנן התגוננות נגד מעשים נלוזים, העלולים למוטט ענף שלם, המפרנס כעשרת אלפים נפשות בישראל?

חושבני כי חוק ההגבלים העסקיים בדרך זו הוא חוק ההגבלים הארגוניים, ואם אכן רוצה מישור לרוקן מתוכן ולשחק פעולות ארגון כלכלי-ציבורי בישראל, אין לו דבר קל יותר מאשר להפעיל את החוק נגד ארגונים אלה ולמנוע מהם, בתוקף החוק, את פעולותיהם הלגיטימיות.

הארגונים הכלכליים במדינת ישראל פועלים כאגודות לפי החוק העותומני, ותקנון ההתאגדות שלהם, שנערך לפני חקיקת חוק ההגבלים העסקיים, מתיר להם פעולות שחוק ההגבלים אוסר עליהם. אולם אם תבין הממשלה כי ארגון ציבורי-כלכלי אינו תאגיד להפקת רווחים, אלא ארגון מקצועי, שמטרתו הגנה על האינטרסים של ציבורים גדולים — תימנע הממשלה מהפרעת פעילותו הסדירה של ארגון כזה.

הממונה על ביצוע החוק אומר: אם יש לארגון זה או אחר הרצון לפעול במשותף — יופיע לפניו ויבקש רישום כחוק. אני רוצה לקבוע שעצם הטלת הצורך וההזדקקות הזאת להופיע לפני הממונה בענין זה היא פגיעה בחופש ההתארגנות הציבורית. והתוצאה שהממשלה משיגה על ידי חוק זה היא, שמספר מפעלים גדולים, שההידברות ביניהם היא אפשרית, ושבודרך כלל היא נגד האינטרס של הציבור, נדברים להופיע במשותף לפני הממונה והמועצה ומקבלים במסגרת החוק אישור לבקשתם לפעול כקרטל; ואילו מאות או אלפי סוחרים או בעלי מלאכה, שההידברות הממשית ביניהם איננה אפשרית לחלוטין, אינם יכולים להופיע לפני הממונה והמועצה בענין זה, ועל כן כל נסיון לפעולה של ארגונים היציג נחשב כבלתי-חוקי ומושם לאל על ידי החוק.

מאלפת היא הדוגמה שאביא להלן: 150 חנויות מכולת הגקראות בשם "צרכניות", או שבע חנויות ענק של מכולת הנקראות "שופרסל". שבעתיד, לפי חזונו של שר המסחר והתעשייה, יגיע מספרם ל-500 — מותר להן לפעול כיחידה אחת, ואכן הן פועלות כיחידה אחת, הן בהכתבת המחיר ליצרן והן בקביעת המחיר לצרכן, ואילו 150 חנויות מכולת סגנות בבעלות של בודדים, כאשר הן אומרות ליצרן פלוגי או אלמוני: כן או לאו — הן עשויות להיתבע לדין עלידי הממונה על חוק ההגבלים העסקיים.

ברצוני לשאול את שר המסחר והתעשייה: מתי נחקרו ואם נחקרו ראשי הקואופרציה הצרכנית בישראל על החלטותיהם בקשר למדיניות המחירים כלפי מספקיהם? בקשר למדיניות המחירים שלהם לגבי לקוחותיהם? ברצוני לשאול: האם הודעה בעתון, המציגת מרכיב התאחדות אחידים ב-150 חנויות של רשת אגודת הצרכניות או רשת סניפי "שופרסל", אינה נוגדת את החוק האומלל הזה?

מתי דרש שר המסחר והתעשייה את הפרוטוקולים של ישיבת מנהלי הסניפים של הצרכניות וכן את תיק הפרוטוקולים של אגודות הצרכניות על פי סעיף 37 בחוק זה, כפי שדרש לקבל במשרדי מרכיב התאחדות הסוחרים את תיק הפרוטוקולים של הנהלת ההתאחדות?

סיעתנו בכנסת תמכה בשעתו בקבלת חוק ההגבלים העסקיים, וגם כיום אנו חושבים שחוק כזה הוא הכרחי למדינתנו, אבל לא החוק במתכונתו הנוכחית, וגם לא בתקינותו שהממשלה הציעה.

הפעלת החוק כיום נוגדת לדעתי את המטרות שלשמו הוא נחקק ושעמנו לנגד עיני התחוקק בזמן קבלתו בכנסת. ומהחוק הקיים ברצוני לעבור לחוק שאינו קיים, והוא חוק

יש משום אות מבשר לבית כי בזמן שתקציב משרדו של שר המסחר והתעשייה, פנחס ספיר, מונח עתה על שולחן הכנסת לדין ולוויכות, נטושה בציבור מערכה כבדה על דרך הגשמתו של תקציב זה הלכה למעשה. והגורל זימן לנו סערת רוחות על מעשים בטועל ועל הכניות פיהות, שמשדר המסחר והתעשייה אחראי להם, בחלקם במישור ובחלקם כתוצאה ממדיניותו הכללית.

בשעה שאנו דנים בתקציב זה אסור לנו לשכות — ונראה לי כי לפעמים השר העומד בראש המשרד שוכח זאת — שתקציב משרד המסחר והתעשייה במדינת ישראל, בניגוד לתקציב משרד החינוך והתרבות, למשל, אינו מטרה בפני עצמה. תקציב זה הוא אמצעי למטרה שכולנו חרדים לה, והיא: ריבוי מקומות תעסוקה וקליטה במערך המסקי של מדינתנו. ואם דווקא בעת הדין מחגלה שחלק מהציבור, הנושא לא במעט בעול התקציב, טוען כרבים שמדיניות משרד המסחר והתעשייה לא זו בלבד שאין היא מקדמת את מטרותיו, אלא להיפך — פועלת לאבדן בסיסו הכלכלי, הרי יש משום חובה לבוא אל הביט ולהתריע נגד גילויים אלה.

הכנסת חייבת לדעת שבמסחר קמעוני עוסקים כיום במדינה למעלה מארבעים אלף בעלי עסקים. אלה כוללים לא רק בעלי חנויות, בתי עסק, זבנים וזבניות ועובדים אחרים, אלא גם בני משפחותיהם וקרובי משפחה רבים, ועוול הנעשה לבעלי עסקים אלה במדינה מסעיר את דעת הציבור. ולא בכדי זכה המאבק שניהלה בחודש האחרון התאחדות הסוחרים הכללית בישראל לדעת קהל אוהדת, ואל יאמר לנו שר המסחר והתעשייה, כי מול האינטרסים של ציבור הסוחרים, בעלי המלאכה או נוהגי השירותים, הוא חייב לפעול, כביכול, למען ציבור הצרכנים. זו טעות, אדוני השר, להציג את הבעיה כניגוד אינטרסים בין ציבור הצרכנים וציבור ספקי השירותים והסוחרים. הצגת הבעיה בצורה כזו אינה משרחת את טובת הציבור ועלולה לעורר דעת קהל שלילית כלפי ציבור גדול ונאמן העובד למחיתו עבודת ישר, אשר בכל חברה הוא מהווה חוליה חשובה במשטר תקין ומשגשג.

לכן חייבת הממשלה, בכואה לבחון את הבעיה, לראותה כמקשה אחת ולא להפרידה מתוך הסתכלות בה מצדדים וכיוונים שונים ומשנתנים בהתאם לזמן ולמקום.

אולם מה שחמור ביותר בכל הוויכוח הזה הוא הנסיון של הסתת דעת הקהל מהאמת. כאשר הסוחרים מתארגנים לצורך לחץ על ספקים, במגמה להורדת מחירים — מפעילים נגדם את חוק ההגבלים העסקיים. אולם כאשר כמה מפעלים מתארגנים לשיווק משותף, לצורך שיווק על רמת מחירים ומניעת התחרות — ברוב המקרים מאפשר להם החוק להו" פיע לפני מועצת הקרטלים ולהשיג אישור למבוקשם במסגרת החוק.

אין לי הזמן הדרוש לפרט בזה אחר זה מפעלים שהתאגדו לצורך זה. כל הרוצה יכול לעיין ברשימת הקרטלים שאושרו, וישיש לדין מן הרשימה בלבד. וכבר פירט חבר הכנסת אבניאל את הדברים האלה במקצת. מה שפגום בחוק זה, ועל כך אני בא להתריע, הוא השימוש לרעה בו נגד ארגונים ציבוריים כלכליים, הפועלים בתום-לב ורואים בפעולתם מעשה לגיטימי.

מה פשר איומו של שר המסחר והתעשייה בפתיחת תיק סילי כלפי התאחדות הסוחרים וראשיה? האם ידועה לחברי הכנסת העובדה, שבשבוע זה נקראו עשרות עסקנים של התאחדות הסוחרים לחקירה במשרד המסחר והתעשייה בקשר לדברים שהשמיעו או ששמעו באסיפה ציבורית פומי

להפיק בהשקעה וכו', זה יגיע כדי 22% במוזן, ואילו בחנו" יות הפרטיות, אשר אליהן יצא הקצף, הרווח ברטו מגיע ל-12%—13%. המעבר המקווה למסחר של סופר-מרקטים יקפיץ את המחירים והוצאות השיווק ויפעל בשטח זה על פי חוק פרקינסון הירוע, בידי גם להוכיח, כי למעשה הננים כיום הסופר-מרקטים ממחירי קניה נמוכים יותר מאשר חנו" יות המכולת, לא משום יעילותם, אלא משום שהם, מפאת המשקל הכללי של מחזור המכירות על ידי היצרנים, מהווים בסך הכל 7%—8%, ועל כן מרשים לעצמם היצרנים לראות מכירות אלה לסופר-מרקטים כמכירות שליות ולוותר על המחיר הבסיסי שלהם. במידה שמשקלם של הסופר-מרקטים יגבר, לא יוכלו ליהנות ממחירים כאלה, כפי שזה נהוג כיום.

ברצוני לסכם דברי: אני דורש משר המסחר והתעשייה להימנע משימוש לרעה בחוק ההגבלים העסקיים, להציע הצעת חוק להגנת המסחר ולפעול למען פיתוח המסחר הקמ" עוני בארץ ועידודו, שיראה טובת המשק וטובת האזרחים לנגד עיניו — דבר הניתן לביצוע בלי לזעזע את המסחר הפרטי על ידי הקמת סופר-מרקטים שיבאו במקומו.

הי"ר א. י. גרינברג:

רשות היבור לחברי הכנסת פישר, ואחריו לחברי הכנסת שמי"ט.

יוסף פישר (מסא"י):

כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. דבר ירוע הוא, שבין מעצבי המדיניות הכלכלית במדינה נועד תפקיד ראשי למשר" דים הכלכליים של הממשלה, ובראש וראשונה — ואני מקווה שאינני מגזים בכך — למשרד המסחר והתעשייה, כי השפעתו ניכרת ברוב ענפי המשק, והכוונתו ועידודו מהווים קו מנחה להתפתחותו וכיסוסן של התעשייה והמלאכה בישראל. בשנים האחרונות אנו עדים לתנופה חדשה בהתפתחות זו של התע" שהיה המלאכה בהכוננת משרד המסחר והתעשייה. יש לזקוף הישגים אלה לזכותם, שאיפתם ומרצם של התעשיינים ובעלי מלאכה, אבל אין ספק שיחד עם זאת אנו חייבים לציין את עובדיו הבכירים של המשרד ואלה העוזרים על ידם, על התמחותם והתמצאותם הרבה בענייני התעשייה והמלאכה ועל החירוש שהנהיגו בהכנסת מומחים כלכלנים ובעלי מקצועות אחרים למיניהם לעבודת המשרד. תרומתם של אלה הורגשה עוד לפני התכנית הכלכלית החדשה בעיקר בשנה האחרונה.

אולם למען האמת יש לציין, כי גם השר ומשרדו, על עובדיו הבכירים המעולים, לא היו יכולים להצליח אילו לא רצונם ויכולתם של בעלי המלאכה, התעשיינים והפועלים העובדים בענף זה. אנו חייבים לציין התקדמות עצומה בתפ" קה, ביעילות, בטיב התוצרת, וגם בכמות התוצרת המשווקת לאזרחי ישראל ומיוצאת לארצות חוץ, דבר שהיה בבחינת חלום לפני מספר שנים — ועל כך יש לברך.

לאחר 9 בפברואר 1962 חל מפנה במדיניות המשרד, עקב התכנית הכלכלית החדשה של הממשלה. אני זוכר מה שאמרו דוברי האופוזיציה, שההירעו והזהירו מפני אסונות שיבואו על המשק כתוצאה מהתכנית הכלכלית החדשה. הם ניבאו שחוק תקופה קצרה נהיה נתונים למשברים וחוסר יכולת להמשיך בפעולה תקינה של התעשייה והמלאכה. אני שמת לציין שנבואות אלו נתכדו, ואנו יכולים לקבוע היום בוודאות שהמדיניות הכלכלית החדשה לא פגעה בתעשייה ובמלאכה. ואם לא הביאה להטבה והתפתחות נוספת תוך תקופה של שנה, הרי היא הביאה לדריכה במקום, ללא נסיגה, וגם בכך יש לראות הישג נכבד. יש לציין בסיפוק שקיימת תעסוקה מלאה, ואין מחוסרי עבודה בארץ.

למסחר הוגן או חוק להגנות המסחר. אמנם קיים חוק הפיקוח על שירותים ומצרכים. אולם חוק זה פועל בכיוון אחד בלבד — בפיקוח. אני מתכוון לחוק שיסדיר ויקבע במדינתנו דפוסי מסחר הוגנים, שירחיקו מעלינו פעולות שגם שר המסחר והתעשייה מסתייג מהן — וכאן אני מציין לשבח את הודעת שר המסחר והתעשייה על האבחנה בין הוולות של ממש לבין הוולות ארוהה.

אני ירוע שיהיו חברים בבית שטיענו נגדי ויגידו: חופש המסחר וחוקי מסחר הם תרתי דסתרי. אולם אני מדגיש וקובע, כי בארצות נאורות, בעלות חופש מסחר למופת, כמו הולנד ושווייץ ועוד, קיימים חוקי מסחר וקיימת אפילו הגנה על מתח רווח מסויים. יש תשומת לב בחוק להונאת הציבור בכל צורה של צדיה. ודווקא משום שאנו דוגלים במסחר חופשי, נוכל להבטיח אותו רק כאשר חופש זה יהיה מוגן ולא מנוצל לרעה. ואכן, ביסודו מובטח החופש, במובנו הרחב של המושג הזה, רק כאשר החוק מגן עליו.

במשך כל שנות קיומה של המדינה לא היה סיפק בידי משרד המסחר והתעשייה לזיום ולהביא לבית הצעת חוק בשטח זה. אני מציג לאגף לסחר סנים, של הקמחו הוריע לנו שר המסחר והתעשייה, להכין הצעת חוק זו בהקדם.

ברצוני להוסיף לדברי את הפרק הבא על נושא המעסיק את משרד המסחר והתעשייה: בעיית ההוולות או אמצעים לקיצור הדרך בין היצרן לצרכן, הדרך המובילה כמעט ברוב המקרים ישר מהיצרן אל דלפק הסוחר. אולם מרוב תכניות לשיפור השיווק ויעולו, שוכחים אצלנו, כנראה, בעיה מרכזית זו וסבורים כי הפתרון הוא בעידוד הקמת יחידות שיווק גדולות וחזקות. עלי להתריע נגד מגמה זו, לפחות בגלל שני נימוקים, שאני חייב להביא אותם לפני הבית.

שר המסחר והתעשייה מוטר בסקירתו, כי כדי למנוע כשלונות בשטח המסחר הועזיר יעץ לעיריות, למחלקת הקל"י טה של הסוכנות ולמל"ב, שלא ירבו בהקמת יחידות קטנות. ופירושה המעשי של הצעה יעוצה זו הוא: הוצאת הדרך בפני עולים ואנשי המעמד הבינוני להיקלט במקצוע המסחר. לא הייתה מיינץ לשליחי הסוכנות, כאשר הם יוצאים לעודד עליית אנשי המעמד הבינוני, להשתמש בעצתו של השר ספיר. חלק של העולים האלה רוצה ומסוגל להתפרנס בישראל ממסחר. לא אפרט הנימוקים לכך, אולם אני מתריע נגד קו מחשבה זה.

אולם גם אם נקבל את הדין שנגזר עלינו, לחדול מלראות יהודים סוחרים במדינה זו, האם ההתפתחות של הצרכניות הסופר-מרקטים, שהשר ספיר כל כך שואף להם, נוגעת רק לאסור שיבואו? האם אין תכנית זו טומנת בחובה סכנה לקיומן של אלפי משפחות, ואולי אף של רבבות משפחות, שכבר מתפרנסות בזה? ואני שואל: מי זה הרשה למאן שהוא במדינתנו, ואפילו יהיה זה שר בישראל, לגזור על פרנסות בישראל על ידי כך שהוא רוצה ושואף להעתיק לארצנו הודלה והעניה את מכמני העשירות שבעולם, על חשבון קיומו של ציבור שלם? אולם אני רוצה להביא את נימוקי השני, והוא ענין הוולות המחירים. בארצות הברית, היא ארץ הסופר-מרקטים, משלמת עקרת הבית בממוצע מכל דולר שהיא מוציאה לצרכיתה — 55 סנט כדמי שיווק. ביש" ראל אין אנו מגיעים כיום אפילו למחצית המחיר הנה אם מוציאים מכלל זה את שיווק הירקות הטריים, שלגביהם טרם נפתרו הבעיות.

גם כיום ההוצאות בחברות הגדולות בארץ, לפי מאזניהן, מגיעות ל-16%, ואם נוסיף את הרווח המינימלי שהן חייבות

ליום הקטנים שלא יוכלו לעמוד בהתחרות עם המפעלים הגדור
 לים, אם כי זה עוד לא הוכח, ולכספי הממשלה המושקעים
 במפעלים אלה, באינו צורה יחזור לממשלה — אם יחזור.

רק היום התבשרנו על מפעל „מיכניקו“, נדמה לי,
 שאמנם איננו מן המפעלים הגדולים . . .

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר :
 הוא פשט את הרגל.

יוסף פישר (מפא"י):

הוא פשט את הרגל כי היו לו 30 סקידים ו-50 עובדים —
 כך כתוב בעתון. זהו ההבדל בין מפעל כזה, אפילו בינוני,
 ובין בעל המלאכה: בעל המלאכה עובד בעצמו נוסף לפועליו,
 ולעתים לא מעסיק פקיד כלל או לכל היותר פקיד בחצי
 משרה, ומשקיע כל כושרו ביצירה ועבודה, יותר משמונה
 שעות ביום. ומפעלים אלה נמקים מחוסר הון חוזר, ככור
 השר. אולי ירוע לך שבנק למלאכה אינו מאשר, זה מספר
 שבועות, בקשות להלוואות, אלא לחלק קטן בלבד מאלו
 המוגשות לו על-ידי חברים שהם לקוחות של הבנק. אני רואה
 דיספרופורציה בהשקעות ובהכוננת תקציב המשרד בין התע-
 שיה הגדולה והמפעלים הזעירים והבינוניים. זה מתבטא
 בספר התקציב. ענין זה חייב להשתנות — ומיד.

אנו רואים את המיליונים ועשרות המיליונים שהמשרד
 מכוון לבנק לפיהוח התעשייה, לעומת 200 אלף הלירות שהו-
 אילו להקציב השנה בצורת מניות לבנק למלאכה. אנו רואים
 זאת בספר התקציב — ואל נשכח שאנו דנים בתקציב. מזרי-
 מים מיליונים של הון חוזר לבנק לפיהוח התעשייה, לעומת
 חלקה הקטן של המלאכה בהם. מהו היחס? — 200 אלף
 לירות בצורת מניות לבנק למלאכה, שצריך לשרת כארבעים
 אלף מפעלי מלאכה. כן רואים אנו שבספר התקציב כתוב:
 750 אלף לירות בצורת מניות למפעלי-ענק אחד, לחברת
 וולפסון-קלור-מאיר. אף מצדי התנגדות עקרונית להשקעות
 כאלה, אבל חייבים לשמור על פרופורציה מסוימת. אינני
 טוען שלא צריך להשקיע או שלא צריך לעודד משקיעים
 מיליונרים ולא להשתתף בהשקעותיהם, כדי לתת להם הרגשת
 בטחון כזה שהממשלה שותפת, אבל חסרה כאן פרופורציה.

יהודה שרעי (המפלגה הליברלית):
 אני מבין שאתה מתכוון להצביע נגד התקציב.

יוסף פישר (מפא"י):
 לא, אתה מבין לא טוב.

ואשר למבנים למלאכה: צדק השר כאמרו שנעשה בשטח
 זה הרבה, שהוקמו מרכזי מלאכה רבים, ולא רק בערים
 הגדולות, אלא גם בערי השדה ובמושבותיה של הארץ. אני
 סבור שזה נעשה לא רק הוות למשרד, אם כי יש לו
 תפקיד נכבד בכך, אלא זוהי יזמתה של התאחדות בעלי
 מלאכה וסניפיה, והשותפות הקיימת בין העיריות, המשרד
 והתאחדות בעלי מלאכה. אני מקווה ששותפות זו תחדק
 ותלך, והממשלה תורם השקעותיה במניות בעין יפה, כדי
 לאפשר הקמת מבנים שיימכרו לבעלי מלאכה הנזקקים להם.

כי מהו המצב? חוק הגנת הדייר העלה את שכר הדירה
 למבנים קיימים וישינים. אמנם אני מתעלה על כך, אך כבודאי
 היתה לכך הצדקה מסוימת, כי זה שנים רבות לא העלו
 את שכר הדירה. אבל כיצד נוהגים במבנים חדשים,
 כגון מרכז רסק"ו? אגב, חברה זו קיבלה בשנה שעב-
 דה 350 אלף לירות בצורת מניות מתקציב משרד המסחר
 והתעשייה למטרות אלו, ואולי למטרות נוספות. הכל
 מכספי הממשלה, והשכירה בתי מלאכה בכשר דירה גבוה

שמענו דברי השר, שעל אף הפיחות גדל השנה היצוא
 התעשייתי ב-40—50 מיליון דולר. אנו מקווים שגם התחזיות
 לשנים הבאות תעמודנה במבחן המציאות.

שמעתי דברי חבר-הכנסת אבניאל, על שפע המספרים
 והנתונים שהביא לפנינו. בוודאי השקיע עבודה רבה באיסוף
 הנתונים, בחירתם והעמדתם אלה מול אלה. לא אוכל להגיב
 על כל המספרים שהביא לפנינו. כדי לתאר את מצב התעשייה
 והמלאכה באור לא רודר ביותר. אולם עלי לציין שהוא הביא
 לפנינו השוואה אחת שאין בה כל ממש, אלא רק להטוטי
 מספרים. הוא השווה את המצב בתקופת המנדט, כאשר בארץ
 ישבו קרוב למיליון ערבים בלי יכולת ייצור ותפוקה ובעלי
 יכולת צריכה קטנה בלבד, למצב בשנה הנוכחית ובשנים
 1960 ו-1961, כדי להוכיח שלא השתנה היחס בין הייצור
 והצריכה — השוואה שאין להתייחס אליה כרצינות.

דבר חשוב נוסף שיש לציין הוא, שזרם ההשקעות של
 משקיעי הון זרים נמשך. והבעיה העומדת לפני המדינה היא
 בעיה הסוכה מוז שצמחה לפני המדינה לפני מספר שנים.
 לפני מספר שנים היה במה להשקיע ולא היו משקיעים. כיום
 יש משקיעים הבאים להשקיע במדינת ישראל מתוך אמון
 במדיניות הכלכלית והתעשייתית של הממשלה ומתוך רצון
 לעשות עסקים ולא מתוך ציונות, ולעתים אנו נתקלים
 בקשיים, כי לא תמיד אנו יודעים להציע להם במה להשקיע
 כספם.

יכולתי להמשיך ולדבר על דברים כלליים הנוגעים
 למשך המסחר והתעשייה, אבל רצוני להתעכב במיוחד על
 נושא הקרוב ללבי שאני בקי בו — המלאכה והתעשייה
 הזעירה. גם כאן, כבראשית דברי, אני חייב להודות על
 העזרה הגדולה של שר המסחר והתעשייה ומשרדו בהשגת
 ציוד חדש למלאכה ולתעשייה הזעירה, בהקמת מבנים חדשים,
 מרכזי מלאכה, הבנק למלאכה, שבנה מתמיכה רצינית —
 אם כי בלתי-מספקת — אשר בניירותיו צריכים בעלי
 המלאכה לקבל הון חוזר כדי יכולת המעלת מפעליהם.

אולם יהוד עם זאת אני חייב לציין את הנקודות שבהן
 אני חולק על מדיניות המשרד, והן אינן מעטות. אני חולק
 על מדיניות משרד המסחר והתעשייה שיש בה ריפיה מוגזמת
 אחרי הקמת מפעלים גדולים המחייבים השקעות גדולות,
 שאיננו יודעים מה יהיה גורלם ומה היא הרנטביליות שלהם.
 אני חולק על מדיניות המשרד שלא די בכך שהוא עוד
 להקמת מפעלים גדולים אלה, אלא משקיע כספי הממשלה,
 כלומר כספי משלם המסים, במניות של מפעלים אלה, ולא
 רק כהלוואות, בשעה שמפעלים אלה מהווים גורם התחרות
 למפעלים קיימים שאינם נהנים מאותן הנחות והקלות שמקב-
 לים מפעלים גדולים אלה. המפעלים הקיימים, כשהם נזקקים
 להון חוזר, מקבלים את הכסף כהלוואה בריבית, שצריך
 להחזירה. בהתחרות זו, אם אי קיימת — והיא קיימת בענפים
 נוספים — יש עדיפות ודואק לבעלי המיליונים. כל הכבוד
 למשקיעים המיליונרים וולפסון ושותפיו קלור ומאיר, אבל
 כאשר הם עומדים להשקיע כספם וכספי הממשלה בהקמת
 מפעל לייצור מבלטים, בשעה שקיימים בארץ די מפעלים
 קטנים וכינוניים העוסקים בייצור מבלטים, ואין צורך במפע-
 לים נוספים — ובחודאי לא במפעלים גדולים — קשה לי
 להבין זאת. קשה לי להבין מדוע רואים מיליונרים אלה צורך
 לעסוק בענינים כל כך קטנים. האם זה לטובת המשק? מניין
 יקחו את בעלי המקצוע שאינם כנמצא כרגע? אבל זה אמור
 לא רק לגבי מפעל לייצור מבלטים.

שמעתי שאותם שותפים מיליונרים עומדים לפתוח חנויות
 שרשרת, כדוגמת חנויות „אבנעל“ ובענפים אחרים שהם ענפי
 תעשייה ומלאכה מובהקים. אני חרד לגורלם של אותם המפע-

מגיש אותם ישירות, כיצד הוא מגיש אותם? בעזרת הבני קים? או אילו הבטחות ניתנו לשנת התקציב הנוכחית או לשנה הבאה? לדעתי, מוטב להפנות אמצעים אלה ישירות לחברות הבניה של בעלי המלאכה.

ועוד מלים אחדות על המדיניות המתבטאת בתקציב. אנו קוראים בתקציב על הקמת נגרות ועל הקצבות המיועדות או שירצו לייעד אותן לשם הקמת מפעלים נוספים. ראשית, אני חושב שזה אחד הענפים שלא חסרים בהם מפעלים חדשים. אולי חסרים בענין זה פועלים בעלי מקצוע. מה נרויח מכך שנקים מפעל נוסף שלא יוכל להשיג פועלים בעלי מקצוע? מגמת התקציב מוכיחה, שנמשכת המדיניות של עידוד המסע לים הגדולים. אמנם יש עידוד גם למפעלי המלאכה והתעשייה הזעירה, אבל אני חוזר ואומר: יש לשים יותר את הדגש בעידוד המפעלים הקטנים, כי הם רנטבליים יותר, יעילים יותר, תוצרתם טובה יותר, ובעיותיהם בקשר לאשראי הן הקשות ביותר. המשרד חייב לתת דעתו ועזרתו למפעלי המלאכה והתעשייה הזעירה.

הי"ר ק. לוז:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת שמ"טוב, ואחריו — לחבר-הכנסת ביבי.

ויקטור שמ"טוב (מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. את החיוב על תקציב משרד המסחר והתעשייה ומדיניותו יש לנהל השנה כשהסנים מכונים לעתיד. אני כל פנים רוצה לשתף את עצמי בדיון הזה כשפני לעתיד, למרות שאולי מבחינת החשבון האוסופיציני עם הממשלה זה לא כדאי.

הנענו לשלב כזה בהתפתחות המשק שמן ההכרח לבצע שינוי מערכות, מערך חדש בהתפתחות המשק בעתיד, וזאת כמוכן כשנביא בחשבון את הלקח מכשלונות והישגים שהיו בעבר, ואין ספק שהיו הישגים וכשלונות כאחד.

שר המסחר והתעשייה ידוע, לפחות לי, כאדם שאינו אוהב לשמוע ביקורת בנחת. זו חולשה אנושית בהחלט. הוא דוחה את דברי הביקורת שמשמיעים על מעשיו, בנימוק שבאופן כללי אפשר לציין כך: ראו מה שעשינו, ראו כמה מפעלים הקימונו, סיירו מרתית-שמונה עד דימונה ועד אילת, התרשמו מהמפעלים כפי שגם אני התרשמתי. הייתם מגדיר את שר המסחר והתעשייה שלנו — ואני מקווה שלא יכעס עלי — כאבי האסכולה האימפרסיוניסטית בכלכלה, אם ישנה כזו... הוא מתרשם מהמספרים ודורש שנתרשם כמוהו מהגידול שחל בתעשייה, מגידול מספר המועסקים בה, מגידול היצוא של מוצרי התעשייה. ואין לזלול במספרים אלה; הם מעידים על הישגים רציניים, ללא שום ספק.

עכשיו, אם ברצוננו, אדוני השר, לסכם ולמודד את מידת ההתפתחות בעבר, חייבים לעשות זאת באמת-מידה אובייקטיבית, השוואתית, ולא רק לומר: ראו כמה עשינו, אלא גם לשאול: באמצעים הספיים שעמדו לרשות המשק במשך שנות קיום המדינה, האם זהו המכסימום שאפשר היה לעשות בנתאים הנתונים? וכשאני אומר: המכסימום, אני מתכוון למכ"סימום הכמותי ולמכסימום האיכותי. האם לא ברובנו מיליונים להקמת מפעלי סרק ללא בדיקה מספקת אם כדאי היה להקים? האם בחרו לפיתוח אותם ענפים, שמבחינת צרכי המשק, והשווקים הפוטנציאליים של מוצרינו בארצות חוץ, היה כדאי לתתם?

אני סבור שבלב זה אנו רשאים לקבוע, שעוד נשאר פתוח אחרו ויכות, למשל, אם היתה הצדקה מספקת לפתח את תעשיית הטכסטילים והחוטים במדינת ישראל באותם ממדים

ביותר, בתנאי הצמדה לדולר, עוד לפני הפיחות, ולאחר מכן ההצמדה לאינדקס, ואלה היושבים במבנים אלה, כבוד השר, רוצים לצאת משם, כי שכר-הדירה הפך להוצאה גדולה המייקרת את מחיר הייצור. והנה באה חברת "מרכוים" ועומדת להקים מרכזים נוספים, מלבד 700 בתי המלאכה הנבנים בקריית המלאכה באב"כביר על ידי חברה משותפת של העירייה, המשרד וההתאחדות, המקימה מרכז לתפארת, מצוייד במיתקני אוורור וסידורים מיוחדים לתועלת הייצור, ושם קניית המבנה אינה עולה על מה שיצטרכו לשלם לחברת "מרכוים" בעד מבנה כשכירות.

כאן כתוב, כמוכן: חברת "מרכוים" תקים ותקים. והנה המחירים: תנאי השכירות בקומה ב', כבוד השר (ותאה הרי היית בנחת אבן-הפינה)...

(קריאה: מה נעשה בקומה א'?)

מנחם בגין (תנועת החירות):

העיקר הוא קומה ה'.

יוסף פישר (מפ"ם):

אצלנו זה לא העיקר. חבר-הכנסת בגין, קראתי את העתונים בחודשים האחרונים, ויש סימנים של קומה ה' אצלכם במפלגה. אני מבקש זהירות ממך: אינך יודע למה זה עלול להתפתח.

ובכן, בקומה ב', תשלום שכר דירה חודשי — 3.5 לירות למטר מרובע. ובקומות ג' וד' — 3 ל"י. אשר לקומה א' — לא כתוב כמה זה יעלה שם; יש להניח ששם יעלה 4—4.5 לירות למטר מרובע. מבנה של 100 מטר, שאיננו מבנה גדול — שכר הדירה שלו, בקומה ב', לבית מלאכה, יגיע ל-350 לירות לחודש; כך מוצהר עכשיו.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

תצביע נגד התקציב.

יוסף פישר (מפ"ם):

אדוני, אני רואה גם בדברים טובים בתקציב. אתם מצביעים נגדו באופן סיטוני. אני אינני סיטונאי.

דמי שכירות במבנה של מאה מטר בקומה ב' יעלו אפוא 350 לירות לחודש; לשנה — 4,200 לירות; ולעשר שנים החשבון הוא 42,000 לירות. כל זה מלבד העובדה ששכר הדירה היה שישולם הוא צמוד לאינדקס, ויש סיכויים שבעשר שנים יגיע לסכום הרבה יותר גדול. ואין כל ספק שבקומה א' יעלה שכר הדירה הרבה יותר מ-50 אלף לירות לעשר שנים, בלי בשעה שאפשר לבנות למכירה מבנים בני 100 מטר מרובע, במרכזי מלאכה הנבנים על ידי חברות ציבוריות או אפילו על-ידי קבלנים פרטיים, בפחות מ-50 אלף לירות — אולי כסך 35 או 38 אלף ל"י, ומוזה דרושים רק 50% או פחות במזומנים, ויתר חמישים האחוזים אפשר לשלם במשך שמונה או עשר שנים. מבנה כזה עובר כמוכן לבעלותו של בעל בית המלאכה ואין הוא חייב להמשיך בתשלומים, בעוד שבעד המבנה השכור עליו להמשיך לשלם תמיד שכר-דירה. אני קובע: לא רק שאין תועלת ביוזם בניית מבנים להשכרה, אלא ההיפך הוא הנכון: יש נזק בזה. לא אובל להמליץ לפני חברי, בעלי המלאכה, להעביר מפעליהם למבנים בשכירות. נשאלת אפוא השאלה: כיצד נפתור את הבעיה של אותם מפעלי המלאכה והתעשייה הזעירה שרוצים לצאת מהמבנים הגרועים למבנים חדשים, כי הם נתונים תחת לחץ ומחירים גבוהים כאלה? באיוו מידה נעשה הדבר על-ידי המשרד? מעניין אותי לדעת: האם הם האמצעים והעזרה שמשרד המסחר והתעשייה מגיש לחברה כזו, ואם אין הוא

הידועים לנו. והאופטימיות האימפרסוניסטית של שר המסחר והתעשייה עינין זה, כאילו יש לה כיסוי מלא במציאות, איננה נראית לי, הלאומי ואתבודה.

זו היתה הערה לגבי העבר — טרם שאדבר, כפי שאמרתי, כשפני לעתיד. ועלי להעיר עוד הערה לגבי העבר.

עם כל השגיאות שנעשו, חברי הכנסת, נראה לי שהחתימה העקשנית לפיתוח הכושר הפיסי של התעשייה, שאסיינו את פעולות משרד המסחר והתעשייה עד כה, היתה מוצדקת לאור הצרכים של קליטת העליה ופיתוח הארץ. מדינת פיתוח כמרמתנו, הקולטת המוני עולים, איננה יכולה בשום פנים ואופן להרשות לעצמה לקנות יציבות במחירי של האטת קצב הפיתוח ויצירת חוסר עבודה, או האטת קצב העליה. בתנאי ארצנו אין דרך אחרת חוץ מהמשך הפיתוח בקצב מזורו, כמובן בליוי צעדים דפלציניים של ספיגת כספים בהתאם למדיניות סוציאלית צודקת.

בנין משק חדש ופיתוחה של ארץ קולטת עליה איננו כלל תהליך הרמוני. זהו תהליך מלא סתירות וניגודים. גם בעתיד נשאר הצו העליון כפי שהיה בעבר: המשך הפיתוח וקליטת העליה. והולולו שבו נוהגים כלכלנים מסיימים לדבר כאשר משתמשים בביטוי "פיתוח — מלח קסם" וכוונתם לומר — "מלח סרק", אינו מעיד אל אלא על כך שאותם כלכלנים אין להם כבר סבלנות לראות את היחיד שבתנאי הארץ, והם ממהרים לחשוב שעמנו וארצנו חיים ומתפתחים כבר בתנאים נורמליים כעמים אחרים.

המציאות המיוחדת שלנו מציבה לפנינו שתי מטרות, שהם גם בעתיד, כפי שהיו בעבר, בבחינת משימות לאומיות: א. פיתוח האזורים השוממים של ארצנו ואיכלוסם על ידי קליטה שורשית של העליה; ב. התקרבות לעצמאות כלכלית.

ברור, חברי הכנסת, שבפעולות הביצוע וההתקרבות להגשמת שתי משימות לאומיות אלה מתהווים לפעמים ניגודים ביניהן. ייתכן מאד שההתקרבות להגשמת המשימה האחת מאיטה את ההתקרבות להגשמת המשימה השנייה. מכאן המסקנה שהסיסמה העיקרית בפיתוח התעשייה בשנים הבאות תהיה כפי שהיתה קודם: הבו תוספת ייצור! ואם לפי התכנית לפיתוח הארץ בחמש השנים הבאות יצטרך המשק לקלוט עשרות אלפי מפרנסים חדשים, בחלקם הגדול בתעשייה, הרי ברור שגם בעתיד נצטרך לדלות עד תומן את כל האפשרויות של ההתרחבות הפיסית של כושר ייצורנו התעשייתי.

אם כן, הרי נשאלת השאלה: האם שום דבר לא נשתנה לגבי העבר? הלא אנחנו מדברים על הצורך בהיערכות חדשה בתעשייה; במה דבר זה מתבטא? כאשר אנחנו אומרים: כל המאמצים להגברת הייצור, אנחנו אומרים למעשה: כל המאמץ להגדלת היצוא. כיצד תוכל התעשייתנו למכור את תוצרתה בשוקי חוץ? האם היא ערוכה בהתאם לאתגר הגדול הזה, ומה הן נקודות התורפה הקיימות בתעשייה, שאותן יש לרפא ולסלק?

הממשלה אומרת כל הזמן: יש לייצר יותר בזול. זה נכון, אין ויכוח על כך. אך הבעיה היא, שהממשלה האומרת זאת נמצאת כל הזמן בהשפעת "קומפלקס השכר" שלה; שהיא ראויה ללא ספק לבדיקה של ידי פרויד, אילו היה חי. מתוך הגומה בהערכת משקל שכר העבודה כגורם ביציאות הייצור אין הממשלה נוחתת את דעתה במידה מספקת לסילוק מגמים ונקודות תורפה, שהם המכשול העיקרי בדרך ההוללת הייצור והיצוא. בעיניו זה מתנהל בינינו ובין הממשלה דו־שיח, שהייתי מגדיר אותו כדו־שיח בין חרשים, כאשר הצד האחד חוזר כל הזמן על טענותיו והצד השני כאילו אינו שומע.

גדעון בן־ישראל (מפא"י):

איך היית מגדיר את הדו־שיח ביניכם לבין התאחדות בעלי התעשייה?

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

בעזרתו הפעילה של שר המסחר והתעשייה היה זה באמת דו־שיח בין חרשים.

פורסמו אצלנו בכל העתונות מספרים השוואתיים על שכר לשעת עבודה בישראל ובארצות אירופאיות אשר להן אנחנו מוכרים את מוצרינו. המספרים אומרים, לגבי שנת 1961, שאם פועל בישראל קיבל לכל שעת עבודה 100, הרי פועל בכריטיניה קיבל 145, בגרמניה 154, בצרפת 142, בבלגיה 132, באיטליה 116, בהולנד 120. מספרים אלה הושמעו מעל במה זו על ידי חברי־הכנסת כרמל בדיון על התקציב. הם מעידים ששכרו של פועל בישראל, בהשוואה לשכרו של פועל באירופה, מפורג ב־30%, 40%, 50% כמובן תגידו: אי־אפשר לדבר על שכר עבודה בלבד, אלא צריך לדבר על שכר עבודה ליחידת תפוקה. גם אם נביא בחשבון שהפועל הישראלי מפגור אחרי פועלי אירופה בפירוש העבודה שלו ב־20%—25%, גם אז שכרו נמוך יותר. אם מדברים על הסתגלות ועל הוללה לקראת אפשרות של מכירת תוצרתנו בשוקי חוץ, לא צריך להרדין את השכר ואף לא להקטיא אותו. את אפשרויות ההוללה צריך לחפש במקום אחר.

הנה הכרוחם על הקפאת שכר. אם נכונים המספרים שקראתי בגליון האחרון של "המשק השיטופי", הרי ששכר העבודה אצלנו מהווה 16% מהוצאות הייצור. הקפאת השכר תמנע התייקרות אפשרית של 0.8% בלבד בהוצאות הייצור. לעומת זאת הנוק הפסיכולוגי של הקפאת השכר — שלא לדבר על הנוק החומרי שנגרם לפועל — הוא ללא ספק גדול, והוא עלול לפגוע במאמץ להעלאת פירוש העבודה.

במקום לפגוע בשכרו של העובד, על הממשלה, ועל משרד המסחר והתעשייה בתוכה, להתרכז בראש וראשונה במאמץ רציני, גדול ומקיף — לרפא את תעשייתנו משרות הפגמים הסטרוקטוראליים, המינהליים, הארגוניים והפיננסיים, שהיא סובלת מהם. סילוק פגמים אלה ישפיע להגברת כושר התחרותנו בשוקי חוץ.

בדיבור אחד: יש ליעיל את התעשייה. ושוב, כאשר אומרים יעילות, מתכוונים רבים קודם כל לפיטורי יעול. הדיבור על פיטורי יעול לא רק שלא יעזור לפיתוח התעשייה — הוא יעכב את פיתוחה.

שר־העבודה י. אלון:

מי מדבר על פיטורי יעול?

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

דיברו על כך כל הזמן ועד היום ישנם חוגים שמדברים ומתכוונים לכך, ארוני שר העבודה, שצריך לזרוק פועלים מודקנים מבתי־החרושה, לקחת במקומם יותר צעירים, ובוה יעלו ויווילו כביכול את הייצור.

כאשר אנחנו אומרים: יעול התעשייה והיערכות חדשה — למה אנחנו מתכוונים? אתחיל בבעיית גודל המפעלים. כדי לאפשר במידה מכסימלית ייצור המוני, ודבר זה אפשרי גם בארצנו, למרות שהיא בעלת שוק פנימי מוגבל, יש להכני את הרחבתם של המפעלים הקיימים וצירופם של מפעלים קטנים לקבוצות גדולות יותר.

הדבר השני שיש לעשותו הוא: דאגה מתמדת לשכלול הייצור ולניצולו המלא.

הדבר השלישי: יש להגיע לסטנדרטיזציה של דגמים בייצור.

והיא עוד לא העזה לעשות זאת — הרי לא תעשה זאת כשוט ליעול המשק, אלא מתוך כוונה להכשיר את הקרקע לסגירת מפעלים כתמורה בעד ההסדר עם השוק האירופי המשותף, אם יושג.

היא תעשה זאת אולי גם אם תשמע לעצות של כלכלנים מסויימים, ההולכים וחוזרים על העצות האלה, להביא ליצירת חוסר עבודה בארץ, כדי לפתור בעיות כלכליות בהתאם לפת- רונות הנוחים לאותם כלכלנים. מדיניות הליברליזציה איננה יעילה כשוט על התעשיינים, מסיבות שונות, שכמה מהן אמנה כאן:

א. רק חלק קטן מאד, לא יותר מ-20%—25% מכלל התוצר הלאומי, ניתן לחשיפה בפני יבוא מתחרה; כל היתר, כ-80% מכלל התוצר הלאומי, אינם ניתנים לחשיפה כזאת. מתוך כמה מיליארדים לירות של ערך התוצר הלאומי, תבוסל ההגנה על תוצרת הארץ רק לגבי מוצרים שערכם מגיע עד לחצי מיליארד לירות בלבד. במלים אחרות: מרבית ענפי הכלכלה אין להם מה לחשוש כלל וכלל מיבוא מתחרה. למשל את ענף הבניה, התחבורה, את רוב רובם של השירותים למיניהם, אין כלל אפשרות להתחרות של יבוא מן החוץ, כי אין כלל אפשרות ליבוא שירותים אלה מחוץ לארץ. גם בתעשייה עצמה ישנם מגורים שלמים שאינם ניתנים לחשיפה.

ב. ישנו קשר גומלין הדוק מאד בין הוצאות בענפים שונים של המשק, ואם לא נצלח להוזיל למשל מחירי ירירי תים שונים בענפי כלכלה, מחוץ לתעשייה, לא נוכל ברוב המקרים לאפשר לתעשייה להוזיל את הוצאות הייצור שלה, אפילו תחת שוט היבוא המתחרה.

היבוא המתחרה לא יזויל את מחירי שירותי הבנקים לתעשייה, התושמל, המים, הדלק, התחבורה ועוד. הממשלה, שהיתה זריחה מאד בהקפאת השכר, איננה מזדרזת להוזיל שירותים אלה כדי להוזיל את היצוא.

היבוא המתחרה לא יוכל לבדו להביא ליעול מוגבר של התעשייה, גם בגלל הסיבה הפשוטה שהממשלה תיאלץ, על-ידי העובדים והתעשיינים כאחד — שלא יסכימו להפקיר את המשק ולסכן אותו — להגן בכל זאת על תוצרת הארץ על-ידי מכסי מגן, ועד כה גם עשתה את זאת. והראיה — גם אחרי שנה כערך של מדיניות של יבוא מתחרה, הובאו לארץ סחורות, אם אינני טועה, בסכום מ-4 עד 5 מיליון ל"י, מתוך סחורות של חצי מיליארד שנחשפו.

המסקנה: ליעול התעשייה, ברוח הדברים שצינתי, דרוש מאמץ תנפתי גדול והחלטיות הביצוע, כדי להגיע להיערכות מחודשת בתעשייתנו. הממשלה נתבעת לא להסתמך בתביעת קרבנות המפעלים בלבד. היא חייבת להפסיק להיות כבדת-פה — למעשה איננה כבדת-פה — אולי יותר נכון לומר: כבדת-תנועה וכבדת-מעש לגבי תביעותיה מהתעשיינים ליעול את מפעליהם ולהוזיל את הייצור ואת היצוא על חשבונם.

מרדכי ביבי (אחרות העבודה—סועלי ציון):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת. אין חולק על כך שמשרד המסחר והתעשייה השיג הישגים ניכרים בשנים האחרונות, שתנופתו ניכרת בכל השטחים. עליית ההשקעות מתרבה מדי שנה בשנה; גידול היצוא אף הוא גדל; צמצום היבוא לנכסי תצרוכת קטן והולך. אולם יחד עם זאת יש לציין בצער, שעדיין קיימות פרוצט ניכרות, המסחר והתעשייה לא יכול היה לגבור עליהן. אמנה רק חלק מהן.

עדיין קיימת שורה של ישובי עולים חדשים, שהאבטלה היא בהם מחלה כרונית, כתוצאה מהעדר תעשייה באותם

צריך לעשות גם ליעול ניהול המפעלים. אני סבור שלאחרונה נעשה אצלנו מאמץ גדול והושגה גם התקדמות גדולה יותר בהכשרה מקצועית לעובדים מאשר בהכשרת מנהלי המפעלים. בנה יש פיגור גדול מאד.

יש להטיל פיקוח וביקורת אפקטיבית על ההוצאות המינהליות והארגוניות של המפעלים. על ידי הקטנת הוצאות אלה עד למינימום אפשר להביא להוזלה ניכרת של ההוצאות ליחידת ייצור. מומחים טוענים, חברי הכנסת, שכל התוצאה של הגברת פריון העבודה, בכל שנה ושנה, הלכה למעשה לאיבוד בגלל ניפוח רב בהוצאות. במלים אחרות: הרווח מהגברת פריון העבודה של הפועלים הולך לכיסי המעבידים על ידי ניפוח הוצאות, ובשטח זה יש לעשות הרבה יותר ולהשיג הרבה יותר.

יש לדאוג לכך שיחולו שיפורים בטיב התוצרת ובשיטות השיווק. בתחום זה מפגרת תעשייתנו פיגור רב. קראתי על מחקר שנעשה על שיטות השיווק במפעלים, מחקר שהקיף שורה של מפעלים בענפים שונים, כגון גומי, פלסטיקה, טכסטיל, מזון, רדיו, תקליטים ועוד; התברר במחקר זה, שיש במדינת ישראל מפעל אחד בלבד המקים מחקר שווקים.

תעשייתנו פגומה גם מבחינת כושר האחסון של התוצרת. קיים בה בזבוז חמור של חומרי גלם.

ואחרון אחרון חשוב — קיים מבנה הון לקוי בתעשייתנו. מבנה הון זה מבוסס ברוב המפעלים בעיקר על הלוואות להון חוזר, שבחלקן הן הלוואות שבבעלי המפעלים לווים מעצמם ומשלמים לעצמם ריבית, והריבית נכללת בחישובי הוצאת הייצור. נעדר אצלנו פעם מחקר על הון החוזר בתעשייה תנו והוא העלה שהשתתפותם של בעלי המפעלים עצמם במימון הון החוזר של מפעליהם היא למעשה אפסית, בו בזמן שבאמריקה, למשל, מגיע מימון עצמי זה ל-56%.

אם נוסף לזה את העובדה שהיצואנים משלמים בעד הלוואות ליצוא שלהם ריבית גבוהה הנעה מ-6% עד 8%—9%, וריבית זו בוודאי שמייקרת את היצוא, כי אז נשאלת השאלה: האם הרווחים של הבנקים המסחריים, שאינם מהקטנים בעולם, אינם מאפשרים הורדת שיעור הריבית בכלל, או לפחות הורדת שיעור הריבית ליצוא? הלא נדרשים קרבנות לעידוד היצוא ולהוזלתו — כך אתם טוענים, למה לא נדרוש קרבנות מהבנקים?

בסיכומי של פקת זה ברצוני לומר, שהממשלה עוסקת בתאיבון רב בהקפאת שכר ובעיקור תוספת היוקר, אך כאשר הדבר נוגע למאמץ רציני, עקשני והחלטתי לשם הגדלת הייעול בתעשייה על חשבון מאמץ מצד התעשיינים — בכך טובלת הממשלה מאזלת יד ומכושר ביצוע לקוי ביותר. כאן גם ה"ביצועיסטים" אינם מועילים.

כעת ברצוני לומר מספר מלים על מדיניות ביטול ההגנה על תוצרת הארץ, או כפי שהיא נקראת: מדיניות היבוא המתחרה, — ובזאת אסיים.

אין אנתנו מתלהבים מהליברליזציה הזאת, לא רק מפני שהיא שלילית מבחינה חינוכית, כי היא פוגעת בתודעה המושג-רשת בציבורנו בדבר הצורך בתמיכה בתוצרת הארץ, שיש להעדיפה על תוצרת יבוא; ולא רק מפני שהיא נוגדת את מטרותיה המוצהרות של המדיניות הכלכלית של הממשלה, שהרי אמרתם שתצמצמו את היבוא ולא תגדילו אותו.

אין אנו רואים בביטול ההגנה על תוצרת הארץ תרופת פלא ו"שוט" על התעשיינים, המסוגל להכריח אותם שיעשו הכל כדי ליעול את מפעליהם. אין זו תרופת פלא כלל וכלל. אם הממשלה תחליט להרחיק לכת בהתרת יבוא מתחרה —

תעשיות היכולות להישען על חומרי־הגלם המקומיים. אולם בהיות מדינתנו עניה באוצרות טבע, הרי שעלינו להשתית הפיתוח התעשייתי שלנו קודם כל על אותן תעשיות אשר הידע והמומחיות הם חלקים חשובים בהן; וכדוגמה לכך אפשר להביא את ענף ההילומים.

אמרתי קודם, שהניהול הוא אחד היסודות החשובים בפיתוח ובביסוסה של התעשייה, אבל נראה לי שהמשרד לא עשה מספיק, או איננו נתון תשומת לב מספקת לענין זה, ועל כך תעיר עצם העובדה שהתקציב למרכז הישראלי לניהול בתקציב הנוכחי, לא זו בלבד שלא הועלה, אלא אף הופחת. יכולים לסעון שאין זה מענינו של המשרד לדאוג למימון זה, אבל דומני שהיה צריך להיות שותף פעיל בשטח זה, כיוון שאם התעשייה הברה לא תדאג לכך, הרי המשרד עלול לעמוד לפני פגז בכלכלתנו.

משפט אחד לענין הליברליזציה והחשיפה. אנחנו מדברים ועושים רבות גם בשטח זה, אבל עלינו להיזהר מאד בסוגיה הזאת, משום שאנחנו עלולים להגיע לידי מצב שנחשוף את תוצרתנו לפני יבוא מתחרה שוטף, בה בשעה שהחומות של המדינות האחרות עדיין לא נפתחו לפנינו. אם נגביר את החשיפה, אנחנו עלולים להגיע, על ידי חוסר איוון, לאבטלה ולכל מה שנובע ממנה. לכן נראה לי, שאם כי יש להפעיל לחצים על התעשייה המקומית כדי להויל את הייצור המקומי, הרי יחד עם זאת צריך לעשות את האיוון בחשיפה בהתאם להתפתחויות בקשר להסכם המיוחד עם השוק האירופי.

באשר לתעשיית המזון, אנחנו עדיין עדים לזיופים רבים בתעשייה זו. המשרד לא יכול עד כה לשחק את הזיופים במזון. גם איכות המזון לקריה במקרים רבים, ורבו התלונות בשטח זה. יש להחמיר ביותר שאת בהטלת ענשים על המזון פים ועל אותם מפעלים שאינם דואגים לתכרואה נאותה במפעליהם. כמו כן נראה לי שיש להרחיב את תעשיית שימורי המזון, אשר צריכה לספוג את עודפי המזון.

ובהקשר זה אני סבור שיש להחמיר את הענשים, או אפילו לחוקק חוק כדי להפסיק השמדת מוצרי מזון, וביחוד כשיש עודפים בתוצרת חקלאית — ולהוריים אל התעשייה. אולם מאחר שהשימורים מצריכים בדרך כלל הוצאות נוספות, המייקרים את המחירים, אני רוצה להניח — ויש גם בסקירה הערות על כך — שהמשרד יעשה את כל המאמצים ליצור תחליפים לשימורים בקופסאות, ובמקומם ישתמשו באריות פלאסטיות או אחרות.

יתר על כן, הייתי מציע שמוצרי מזון ארויים — יודפסו עליהם תאריכים. לעתים קרובות אנו מוצאים בתנויות מזון ארוז באריות או בקופסאות, והקונה איננו יודע מתי נעשתה האריות, האם זה היה לפני שנתיים, שנה או חודש. הוא עלול לעתים לקנות מזון מקולקל. אני סבור שמן הראוי להקפיד על ציון תאריך הייצור על האריות.

יש סבורים שעקב הגיאות בהתפתחות התעשייתית, צריכים אנו לחשוף מוצרים חקלאיים לפני יבוא מתחרה. אינני צריך לספר לחברי הבית מה החשיבות המיוחדת שיש לחקך לאות, בעיקר במדינה כשלנו, הנצורה משלושת עבריה. אנו מעוניינים שמחירי התוצרת החקלאית יוולו. יש לדאוג קודם כל למתן הלוואות לחקלאים בריבית מתקבלת על הדעת, ולא בנשך, כפי שהלוואות ניתנות להם כיום. יש לעזור למשך קים החקלאיים להיחלץ מעול החובות הרובץ עליהם.

קיים בישראל מכוון התקנים. המוצרים של התעשיות הקשורות למכוון זה עוברים בדיקה ובחינה. אולם עדיין לא חדרה לתודעת הציבור חשיבותה של בחינה זו במכוון התקני.

מקומות. אני פטור, דומני, מלמנות אותם. זה שנים רבות אין משרד המסחר והתעשייה מצליח לפתור בעיה זו. וכאן נשאלת שאלה מוסרית גדולה: באיזו מידה, שעה שהשפע מקיף את הארץ, אנחנו מסוגלים וצריכים לתבוע מאותם חושבים לשאת את קרבן האבטלה התמידית כמעט, למשך שנים רבות? מה עול כספו של אותו אדם שנשלח לאותו מקום, שאיננו מולו שנשלח למקום כזה ולא לאחר? אני סבור שזוהי אחת הבעיות החשובות מבחינה אנושית וכלכלית, שעל משרד המסחר והתעשייה לתת דעתו עליה בהחלט.

יתר על כן, קיים חוסר ריסון של תאווה הרווחיות המשתוללת כמעט בכל הענפים. אין שום פרופורציה בין המאמצים המושקעים בתעשיות השונות לבין הרווחים. ביחוד אין פרופורציה בין המאמצים המושקעים בתיווך לבין הרווחים העצומים שמתווכים וספרים למיניהם סופגים מכיס הציבור הרחב.

ברוב המקרים עדיין קיימת בתעשייה שיטת הניהול המיושן. פרופסור מרטינ, בדי"ח שלו, שם את הדגש בחשיבות ניהול יעילה במפעלים, — דבר שאיננו קיב כרוך המפעלים. הוצאות הייצור עדיין לא הוזלו במידה מספקת, ואם מדי פעם מספר סמים בעתונים על הוזלת נורות למיניהן, אין בזה כדי לפצות את הציבור. נורה אין הוכיאה רעה שותים, והיא אף אינה מתקלקלת יום יום. ואם יש לשים דגש בהוזלות, יש לשים דגש בהוזלת אותם מוצרים חיוניים שמשמשים בהם יום—יום שבו—שבו וזקוקים להם בתכיפות רבה.

זה זמן רב שקיימת בענפים רבים שיטה הידועה בלעז בשם «קוסט־פלוס»: תחשיב המחיר בתוספת הרווח. אינני יודע אם משרד המסחר והתעשייה מוכן עדיין להגן על שיטה זו, אבל דומני שזוהי שיטה המביאה רעה חולה על המשק שלנו. לדוגמה אביא את חברות הדלק, שתחשיב המחיר שלהן מבוססים על שיטה זו. מה עושות בעצם חברות אלו? למעשה אינן מתבססות על בסיס מסחרי מובהק, אלא קובעות את המחיר בהוסיפן את אחוז הרווח — שהוא, דומני, 7.5%. וכאשר השיטה מבוססת על המחיר, הרי עולים לא איכפת לה לאותה הברה לנפח את המחירים ככל אשר ידה יכולה להשיג; ולמעשה משלמים משכורות מאד מופרזות לפקידים, מנפחים אפילו ברווח לב ומעוניינים להציע כל מיני הטבות לפקידים — תחבורה ואש"ל, במחירים שאינם בכלל מתיישבים עם ההוצאה האמיתית.

יצחק בן־אהרן (אחדות העבודה—פועלי ציון):
לכל הפקידים?

מרדכי ביבי (אחדות העבודה—פועלי ציון):

לפקידים הבכירים, וזה כמובן מנפח את ההוצאה. על חשבון מי רבותי? על חשבון הצרכן. אותו דבר קיים גם בחברות הגז. אני סבור שהגיע הזמן לא רק לבטל שיטה זו, שהיא פגומה מיסודה, ואשר גורמת לדעת מצב מעוות מבחינת רים מסוג זה — מחירים בושענים על שיטה זו, במשק, והם גורמים גם לייקור ענפים אחרים שבמשק וביחוד כשמדובר בדלק, שהוא חומר גלם יסודי בכל התעשייה, — אני סבור שלא זו בלבד שיש לבטל שיטה זו, אלא יש גם למנות ועדות אשר יבחנו את ההוצאות הממשיות של אותן חברות, כדי לקבוע אם באמת יש יסוד לכל ההוצאות האלו, ולמצוא דרכים להוזלת המחירים.

כידוע, מדינתנו עניה באוצרות טבע, אולם אין לנו ברירה אלא להרחיב את התעשייה, ובמזדים גדולים ככל האפשר. לעניות דעתי, יש קודם כל לשים את הדגש בפיתוח אותן

ישיבה רל"ד, כ"ד אדר תשכ"ג (20 מארס 1963)

— חוק התקציב לשנת 1963/64 (ביבי, לוי); חוק מבקר המדינה (הוראת שעה) (לוי, גורי); הודעת הממשלה על פעולתם של מדענים ומומחים גרמניים במצרים (לוי, מאיר) —

חשבון המונים שאינם מוגנים, על-ידי קביעת מחירים מופרזים וניסוח הוצאות תיווך וספטרות. משרד המסחר והתעשייה חייב לנקוט צעדים דרסטיים לריסון כל חופעה המערערת את הכוח הכלכלי של ההמונים לטובת מעטים. המוני העם העובד אינם יכולים להמשיך לממן שלא מדעת את חיי המתותרות והבזבוז המשווע של שכבה שיכורה מרוב הנאות.

הי"ר ק. לוז:

המשך הדיון ותשובת השר — בישיבה הבאה של הכנסת.

אני מציע שמשרד המסחר והתעשייה יעודד את המפעלים להעביר את מוצריהם תחת שבט הביקורת של מכון התקנים. נוסף על כך יש לעשות פעולה פרסום יותר גדולה, תוך קביעת תקן של מכון התקנים למוצרים השונים. יחד עם זה צריך להביא לידיעת הציבור אילו מוצרים עברו את הבדיקה של מכון התקנים, כדי שהציבור ידע שאין מרמים אותו.

לבסוף ברצוני לומר, שמשרד המסחר והתעשייה חייב לעמוד על המשמר ששכבה דקה מנצלת לא תתעשר על

ג. חוק מבקר המדינה (הוראת שעה), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה ראשונה)

זמן זה קשה להקיף באופן יסודי את כל החומר הכלול בדו"ח. שר האוצר מקבל את ההערות של משרדי הממשלה לדו"ח, ושומה עליו לעיין בהן ולאחר מכן לערוך סופית את הערותיו הוא. החל מהשנה הבאה אפשר יהיה להעמיד לרשותו של שר האוצר מועד של עשרה שבועות, במקום המועד של ששה שבועות לפי הנוסח הקיים בחוק. מבקר המדינה הביע נכונות להקדים את הגשת הדו"ח לשר האוצר, כדי שיוכל לעשות את המלאכה בפרק זמן של עשרה שבועות.

הפעם אנו מבקשים רק להאריך את מועד הגשת הדו"ח של מבקר המדינה ואת הערותיו של שר האוצר ב-17 יום: במקום ב-31 במארס — ב-17 באפריל.

אני מגיש את התקין על דעת הוועדה כולה, ואני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדה.

הי"ר ק. לוז:

לא גרשמו מתווכחים. יש הצעה אחת — להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק מבקר המדינה (הוראת שעה), תשכ"ג—1963, לוועדת הכספים נתקבלה.

ד. הודעת הממשלה על פעולתם של מדענים ומומחים גרמניים במצרים

זה זמן רב חותר שליט מצרים לאגירת כוח רב כדי להגשים מטרות המוצהרת להחריב את מדינת ישראל, וזה שנים זורם נשק רב למצרים. לאחרונה נוסף גורם חדש — קבוצת מדענים ומאות טכנאים גרמניים העוזרים בפיתוח טילי התקפה במצרים, ואפילו בפיתוח נשק אסור מבחינת המשפט הבינלאומי, המשמש למטרה בלעדית של השמדת החי. סוגי נשק אלה, אשר מעצמות אחרות אינן מוכנות ואינן מעונינות לספק למצרים, מנסה ממשלת מצרים להשיג באמצעות חברות מדענים מופקדים, המוכנים לא רק לעשות רצונה של מצרים, אלא תורמים גם מרצונם הם למטרה זו.

איך ספק שהמניעים לזימתיה של חבורה נפשעת זאת הם, מחד גיסא, בצע כסף, ומאידך גיסא נטיה נאצית של שנאת ישראל והשמדת יהודים. עוד מימי היטלר ידוע הקשר הנאמי בין קהיר לבין הנאצים, ואין זה סוד שקהיר משמשת כיום מרכז ומקלט לראשי הנאצים.

הי"ר ק. לוז:

אנו עוברים לסעיף כ"ג של סדר-היום — הודעת הממשלה. רשות-הדיבור לשרת-החוק.

שרת-החוק ג. מאיר:

כנסת נכבדה. כידוע לכנסת, ביקשתי לכנס את ועדת החוק והבטחון, ובה מסרתי על פעולתם של מדענים וטכנאים גרמניים במצרים, וכן על נסיבות מעצרו של נתין ישראל ששווייצריה. בישיבה ממושכת של הוועדה נמסרו פרטים רבים על פעולתם של מדענים אלה ועל פניותיה של ממשלת ישראל לגורמים שונים בענין פעולתם. הכנסת בוודאי אינה מצפה לכך שפרטים אלה ימסרו כאן, אשר לנסיבות מעצרו של הנתין הישראלי, עלי לומר שעם כל הערכתנו ליחסי הידידות המסורתיים הקיימים בין עמיהם וממשלותיהם של שווייצריה וישראל, לא מובנים לנו צעדים מסויימים שנקטו שלטונות שווייצריה בענין זה.

סכנה זו לסיכון המיוחד הכרוך בנשק שאפשר להפעילו ממרחקים והוא נועד מלכתחילה להכחיד המונים.

עובדה היא: ברית המועצות חטאה שאול כלפיו בספקה נשק תוקפני בידי אויבנו. אמריקה חטאה שאול כלפיו בספקה בנשק לאויבנו ומביאים לאויבנו את הידע ואת הפריטים נתנו עדיין את הנשק הזה בידי אויבנו — טילים, גזים, חיידקים, שאפשר להפעילם ממרחקים והם נועדו להשמדה המונית.

מי אחראי ליצירת סכנה זאת? אם ממשלת בון טוענת שאינה יכולה לעשות דבר נגד אורחי מדינתה הנוסעים למצרים וממנה ומביאים לאויבנו את הידע ואת הפריטים ואת חלקי החילוף ואת ההדרכה — אין צביעות דוחה מזו. ואם משהו בישראל הצטרף או יצטרף לטענה זו — אין אוילות נוראה מזו.

גרמניה אחראית לפעולות האיבה האיומה הזאת כלפי שארית הפליטה של עם היתומים והשכולים. אנחנו מאשימים את גרמניה במשחק כפול. היא נתנה למדינת היהודים שבר של אחוז, בסכום כסף, ממה ששדדה מבתיהם, ממפעליהם ומעל גופותיהם של אחינו המושמדים. והמורת סכום הכסף הזה היא השיגה מידי נציגי ישראל, מוכים בסנורים, רהאבי לייטציה מוסרית, שאותה לא יכולה היתה להשיג משום גורם אחר בעולם.

מצד שני, בגלל אינטרסים אנוכיים וטמאים שלה, היא מנהלת את המשחק הזה עם אויבנו ואומרת להם: ליהודים נתנו את הכסף; לכם ניתן דברים אחרים. והיא נותנת — את הדברים המסוכנים ביותר לבטחוננו, אף לקיומנו.

יש סברה, לפיה במשחק הכפול הזה כרוכה שאיפה נוספת ליצור על אדמה אחרת כלים שאין גרמניה רשאית לייצרם על אדמתה, בתוקף הסכמי שביתת הנשק אחרי מלחמת העולם השנייה. איש אינו יכול לדעת אם נכונה סברה זו, אבל יש לה יסוד, כפי שהוכח עוד מימי הגנרל המפורסם הנס פון סיקט, בשנות העשרים, אחרי חוזה וורסיי.

עתה — על האספקט הפנימי. אדוני היושבראש, ביום 12 בנובמבר 1962 יזמנו את הדיון בשאלה זו בכנסת. עשינו זאת בפעם הראשונה כאשר ניתן לנו להביא את הפרשה האיומה ואת הסכנה הכרוכה בה, עם כינוס מושב הכנסת, לאחר שנועד בחודש ספטמבר על מומחי השמדה גרמניים הנמצאים לצדו של נאצר. זכרון אנוש הוא קצר. אין בדעתי לרעננו בדברים רבים שהשמעתי בשם ידידי מעל במה זו ביום ההוא. רק פיסקה אחת, אזכירנה: "צריך לסלק את המומחים האלה. צריך לתבוע את סילוקם גם מהממשלה האחרתית להימצאותם שם וגם מהמעצמות שאף הן שילמו בדם רב כדי להדביר את חיית הטרף הנאצית המוסרפה לחיות בגרמניה החדשה".

ניסינו להוכיח לכם, יריבינו הנכבדים, ששלטונות גרמניה אינם יכולים שלא לדעת על פעילות המומחים הפושעים האלה במצרים. הצענו לכם החלטה, וקיוונו שתהיה מוסכמת, לפעול, לגלות ברבים לפני דעת-הקהל כולה מה אירע בדור ההשמדה לגרמניה ולנו. דחיתם את ניתוחנו. אף לגלגתם עליו. לא קיבלתם את הצעתנו; אף עברתם עליה לסדר-היום. שאלנו אתכם: למה שתקתם זמן רב כל-כך? הרי הממשלה שלנו ידעה על תנועת המומחים הגרמניים האלה. למה השי-תקתם את פעילותם הנפשעת במצרים?

היום נתברר לנו שלא רק שתקתם והשתקתם. האמת היא, וחובתי לעמי להשמיע אותה, שנחתם מתוך קלות-דעת וחוסר אחריות אליבי לגרמניה. כלאושה שבועות לאחר הדיון בכנ-

אין אנו מעלים על דעתנו שמצב זה הוא לרצונה של ממשלת הרפובליקה הפדרלית הגרמנית, אולם מדענים וטכנאים אלה הם אורחיה ונתניה. ממשלת גרמניה איננה יכולה להישאר אישית לעובדה ששמונה-עשרה שנה אחרי נפילת המשטר ההיטלראי, שגרם להשמדתם של מיליוני יהודים, מופיעים שוב בנים של העם הזה במעשים המיועדים להשמיד את מדינת ישראל, אשר בתוכה נתקצבו ניצולי השואה וההשמדה.

גרמנים לא מעטים אשר אין לנו ספק בעברם הנקי, המסתגינים מפעולות המדענים והטכנאים במצרים, ציינו לפנינו את הקושי החוקי למנוע אזרחים גרמניים מלנסוע למצרים ולעסוק שם במלאכה בויהי זה. אנו אומרים כאוני ממשלת גרמניה ולהמוני העם הגרמני, הסולדים מעברה של גרמניה הנאצית והרוצים בגרמניה אחרת, כי איננו יכולים להשלים עם הסכר זה. ואנו משובטים כי דעת-הקהל הנאורה בעולם היא עמנו. אנו תובעים ממשלת גרמניה להפסיק את פעולתם של מדענים אלה, ואם לשם כך נחוצים צעדים תחיי-קתיים או אחרים, הרינו דורשים שצעדים אלה ייקטלו מיד על מנת להפסיק לאלתר שיתוף-פעולה זה בין אזרחים גרמניים וממשלת מצרים.

היו"ר ק. לוז:

אנו עוברים לדיון, שלפי החלטת ועדת הכנסת יהיה כצורת הודעות. רשות-הדיבור לתבריה-כנסת בגין.

מנחם בגין (תנועת החירות):

אדוני היושבראש. ביום א' בבוקר יזמנו תביעה לקיים דיון שאין דחוף ממנו שאין חמור ממנו. לענין הזה שני אספקטים: היצוני ופנימי, ובה הסדר נבחנו.

במשך שש שנים השמידה גרמניה שישה מיליון יהודים, אנשים, נשים וטף, שליש מעמנו. לו עמים אחרים היו טובים לים מדיה אכזרית בנפש כאלו, הרי באוסן יחסי היו הגרי מנים הורגים 70 מיליון רוסים, 60 מיליון אמריקאים, 18 מיליון אנגלים, 15 מיליון צרפתים. מה היה יחסם של עמים אלה לגרמניה לי כאלו היו אכזריתם כדור הזה? די לשאלו, אין צורך להשיב.

והנה חלפו שנות מחצית דור, מאז ספק להיתמר העשן מן הכבשנים, מלאכת-מחשבת גרמנית של הפירמה המכובדת "טופף אונד זענץ" מארפורט, ומאז פסקה הפירמה הגרמנית המכובדת עוד יותר "אי. ג. פארבן אינדוסטרי" לספק בעקפיסן ובמישרין את ציקלון ב' כדי לתקוף את תינקות ישראל — ובני העם הזה נמצאים שוב בנתיב ההשמדה כלפי שארית הפליטה של עמנו, שמידם המגואלת בדם — עליו נאמר: וגקיתו, דמם לא נקיתי — היא ניצלה.

מהי הסכנה? אדוני היושבראש, גם בימים אלה, ואולי דווקא בימים אלה, לא צריך לאכזר את עצמותנו או לזרוע בהלה, כפי שעושים אצלנו אותם החוגים עצמם, מתוך קפיצה מקיצוניות אחת לשניה, אשר במשך זמן רב העדיפו למלא פיהם מים כלפי פרשה חמורה זו, אף-על-פי שנדרשו לעיני העם כולה, גם מעל במה זו, לגלותה ברבים.

לא חלפו הימים כאשר היהודים נקראו לעמוד על נפשם, על כבודם. על חירותם; אבל חלפו הימים — חלפו לבלי שוב — כאשר אפשר היה להשמיד את היהודים. מי שיקום להשמיד — הוא שיושמד.

בפרופורציה נכונה, מהי הסכנה? כל נשק הניתן בידי אויבנו — והם אומרים בגלוי שרצונם ושאיתם להשמידנו מתחת שמי השם — נושא סכנה לעתידנו. אבל אין להשוות

— הודעת הממשלה על פעולתם של מדענים ומומחים גרמניים במצרים (בגין, לוז, רימלט) —

אנן קיוונו שהכנסת כולה תתאחד סביב הצעתנו. דחיתם אותה. לא נלך בדרככם. אנו גם היום נתנו דלנו ויומת מחשבתנו להצעת החלטה שתהא משותפת כמעט לכל הכנסת. כי על אף כל חסאי העבר, ומעבר לכל חילוקי-דעות, ועל אף היהס שקבעתם במשך עשר השנים האחרונות, ואשר החזיר דמורליזציה בקרב העם — כלפי אותו עם שהוציא מקרבו את אחד גרינג ואחד גרקה, וגם את בתו הצעירה וגם את בנו הצעיר, הסומנים מלכות לרגליו של אורח ישראלי בשווייץ, הדור החדש הגרמני הזה — על אף כל אלה, אדוני היושבי-ראש, צריך עמנו לדעת להתאחד בעומדו מול סכנה מבחין. ואני מקווה שהלילה תצא הודעה מבית זה, לאמור: על אף כל חילוקי-הדעות, ועל אף כל חסאי העבר — מול אויבנו ועמודו כעם אחד.

היור"ק. לוז:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת רימלט.

אלימלך רימלט (המפלגה הליברלית):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה. יותר מעשר שנים עברו מיום שנחתם הסכם השילומים. יותר מעשרים שנה עברו מיום שנחלה ההשמה הגדולה של העם היהודי על-ידי הנאצים הגרמניים ועורריהם. למיבצע השמה זה שהוא יחיד במינו בתולדות האנושות, גייסו מיטב המוחות המדעיים של גרמניה, הפעילו שיטות, מכשירים ואמצעים שהיו או בלתי-קנוניציונליים ביותר בשטח זה של השמדת עם. בני-זמנים נסתחמה החלטה. גרמניה מחולקת. בראש ממשלת גרמניה המערבית עומדים אנשים הסולדים מסיט העבר האיום וממעשי עמם. גרמניה נהפכת למעצמה מכובדת במשפחת העמים האירופיים. ההנהגה המדינית הגרמנית הח' ליטה בשעתה גם מתוך רגשי חרטה ואשמה שקיננו בלב לא מעטים, תמורת הגול והשוד של הרכוש היהודי, לשקם בכסף את שרידי השואה ולסייע למדינת ישראל.

והנה כעבור עשרים שנה שוב יושבים מדענים גרמניים — לא שליחי הממשלה, לא נציגיה ולא מגויסיה של ממשלת גרמניה, אבל מדענים גרמניים, אורחי גרמניה המערבית — במעבדות ועוסקים בהמצאת נשק השמה המוני האסור על-פי החוק הבינ-לאומי, עוסקים שוב בייצור גזים, חיד' קים ותומר רדיואקטיביים המיועדים נגד ישראל, נגד אוכי לויסיתיה של מדינת היהודים. אסוציאציה מבעיתה ומרעידה לא רק אותנו. היא צריכה להבעית את כל אלה בציבוריות גרמניה — וישנה כו, אם כי איננו יודעים את עומקה ואת מספרה בגרמניה של היום — היא צריכה להבעית את העולם כולו.

נטוש ויכוח בציבוריות שלנו, — וגם בערב זה אל נקטין אותו, אל נסתיר אותו ואל נתעלם ממנו — ויכוח לא על כך אם אנו רשאים לשכוח את השואה; אם מותר לנו להשכחה. כי מי בדור זה יכול לשכחה? למי הכוח, העוז והתעוזה להשכחה? ואיזה יור יהודי עתיד יהיה מסוגל למחוק מן הזכרון הלאומי את השנים האיומות הללו? אולם נטוש ויכוח על השאלה — מהו הלקח מן השואה שאנו חייבים ללמדו?

נטוש ויכוח על התפיסה וההבנה של המסקנות מן השואה, אשר דורנו שהקים את ריבונות ישראל, היהודים ששרדו, חייבים להסיקן למען בצר, למען הבטיח את קיומה של מדינת ישראל, את בטחונה ותעדיה?

אנו, המפלגה הליברלית, ידענו, כמו שידועים כולנו, שדור זה אמנם הקים את עצמאות ישראל, אבל היא אינה מובטחת, אינה חסינה מפני פגיעות וסכנות מתמידות המאיי-

ת עמד ראש הממשלה ושר הבטחון לפני ציבור העתונ' אים. הגברת חנה זמר, סופרת עתונ' „דבר“, הציגה לו את השאלה הבאה: „הידוע לממשלת ישראל, אילו צעדים נקטה ממשלת גרמניה כדי להשפיע על אורחיה שלא לסייע בידי מצרים בייצור נשק השמד נגד ישראל? ומר בן-גוריון השיב בשצף קצף: „ריח הגזענות הוא מריח גם מהשאלה הזאת.“ אשה בישראל, היא עצמה קרבן הנאצים, ושאלת את ראש הממשלה ושר הבטחון מה ידוע לו על פעולות ממשלת גרמניה נגד תנועת המומחים הפושעים הללו לעבר אויבינו המאיימים בהשמדתנו, והוא מאשים את האשה העבריה הזאת בגזענות משום שהעזה לשאול אותו.

ועוד לא נתקררה דעתו עד שאמר: „לכן אינני מקבל הזעם הזה שנמצאו נאצים במצרים, ולהטיל את האחריות על העם הגרמני של עכשיו והמדינה הגרמנית של עכשיו.“ את המלים האלה תרגמו לאנגלית ולגרמנית. במשך ימים ספורים, אולי במשך שעות מעטות, הונחה הודעה זאת על שולחנה של ממשלת בון, על שולחנה של ממשלת וושינגטון, ככל הלשכות הדיפלומטיות. שמעו הגרמנים: ראש ממשלת ישראל אומר שאין להטיל שום אחריות על העם הגרמני של עכשיו, על המדינה הגרמנית של עכשיו, לפעולתם של המומחים הנאצים מגרמניה. משום מה לא יסיפו לנסוע? מי יפריע בעדם?

היום, גברתי שרת החוץ, פנית לממשלה הגרמנית, ביקשת ממנה לחבוע את החזרתם של המומחים האלה. אף פנית למוני העם הגרמני הסולדים, לבריד, מערם — עדיין לא ראינו את ההמונים האלה. אבל רק לפני חמישה חודשים אמר מנהיגך, מנהיבכם, שאסור להטיל את האחריות על העם הגרמני ועל המדינה הגרמנית לפעולתם של המומ' חים האלה. נתחם אליבי לגרמניה. היתכן חטא חמור יותר לכפי בטחונה של ישראל מחטא זה? את המלים האלה השמיע אדם המדבר גבוהה גבוהה על בטחון ישראל. איך אפשר לפגוע בבטחון ישראל יותר מאשר על-ידי דיבורים המאפי' שרים לממשלה הגרמנית להתעלם לחלוטין, לממשלה האמרי' קנית לא להתערב כלל, בתנועת מומחים כזאת? על חטא זה לא דורשים היום, אדוני היושבי-ראש, דין-חשבון. אבל אנו גם תובעים חשבון-הנפש. חברי הכנסת, חברי הממשלה, יריבי הנכבדים — אנה הגענו ואנה אנו הולכים?

במשך עשר שנים, מאז החלה גרמניה לשלם את שבר האחוז של מה ששרדה, ורק מאז, ערכתם מסע של התיידדות והתרפסות, עמה ובפניה. ראו את הפרודוס לנגד עיניכם. אתם מומזנים מומחים גרמניים לחינוך, וגרמניה שולחת לנאצר מומחים למוות. אתם תופרים מדים לצבא הגרמני, ומגרמניה — נשלח ידע של גזים נגד העם היהודי. אתם שול' חים „עושים“ שלנו לגרמנים, והגרמנים — נותנים בידי אויבנו חילקים. אנה, לפחות עכשיו, עשו חשבון-נפש. עד מתי תמשיכו במערכת התרפסות זו, התיידדות זו, שאי-אפשר להשיגה בשכל —

(חבר' הכנסת מ. ארגוב קורא קריאת' ביניים)

— רק משום שהגרמנים נתנו לנו סכום כסף? לפני כן לא עשייתם כדברים האלה. לפני כן אסרתם על כל אורח ישראלי לנסוע לגרמניה. את חשבון-הנפש הזה אנו דורשים היום מן הכנסת. ודאי, יש דברים שכבר איננו יכר לים לעשותם נגד משמידי עמנו. אבל הרי יש דברים שאנו יכולים שלא לעשותם. תחשבו עליהם ואל תעשו.

אנו הצענו לכם לפני חמישה חודשים לפתוח במערכה מדינית בעולם כולו נגד התופעה הנוראה הזאת. מיאתם.

לאמנות בין-לאומיות ולהסכמים בין-לאומיים. כאן אין אפשרות להסתתר מאחורי טענה גלגלסטית. ולא שמענו שהשטרות והציבור (אותו ציבור חשוב, לפי מדינת ישראל, ומצד נולדתו מן העבר הנאצי של העם הגרמני) יתעוררו וימחו נגד פעולות בני עמם במצרים.

האם עלינו להניח — ולא נרצה לעשות זאת בקלות — שיש אפשרות בגרמניה של היתר עסקה מצפופנית — מצד אחד לסייע, וסיוע חשוב, לקיומה של מדינת ישראל, ומצד שני להתעלם מהכנת אמצעי השמדה עליידי בני העם הגרמני? יד אחת עוורת, מסייעת — ומי יוכל להכחיש זאת — אבל היד השנייה אינה מפריעה להכנת אסון?

הלא היה זה בגרמניה שבמאה ה-16 קם נזיר קאתולי שבעט בממונים עליו, התמרד נגד ראשי הדת שלו, מפני שלא גרס שאפשר לרכוש סליחות ומחילות ואבסולוציות המקנות לקוינהן זכות וחסיונות מפני עונש על החטאים שבעבר, ואוטומאטית — אבסולוציה וחסיונות גם מפני עונות שבעתיה.

הממשלה היטיבה לעשות שכמעט ברגע האחרון הביאה היא את הדועתה לכנסת, ולא התמיצה את ההזדמנות. אמנם יש לנו תמיהות מסורתיות רבות על הממשלה ועל נוהגיה ביחס לעובדות ואירועים חשובים. תבדי הנכנסת קוראים עליהם בעתונות לפני שהדברים מובאים לוועדה מסויימת ומתאימה. אבל תמיהה אחת היא בבחינת ערעור והשגה חמורים. אני יודע שהממשלה פעלה, אבל אנו שואלים את עצמנו: לאחר שנתגלו לה העובדות שמדענים גרמניים מכינים את הנשק האטומי, הפסול, המתורם, האומנם נעשו כל המאמצים המדעניים? או לא יש צינורות מקובלים לשאת ולתת עם ממשלת גרמניה המערבית במישרים הגבוהים ביותר, ולא רק נוסעים משם לכאן, אלא גם מכאן לשם נוסעים אנשים רמי מעלה בעניינים חשובים. וכלום יש דבר חשוב מזה? האם טיפלו בו במלוא המרץ, כדי להסב את תשומת-לב ראשי המדינה לשממעות הדבר, ולחמרת הדבר, ולכן שרקמת היחסים שקיימת בינינו לכיום עומדת למבחן עליידי כק? איננו משוכנע שאמנם נעשה הכל.

ועוד דבר. אנו, המפלגה הליברלית, במקרים שונים הכרענו בעבר בשיקולנו, לפעמים בניגוד לדעותיה של קואליציה משוסעת ומחולקת, וקולותינו הביאו להכרעות לקיים יחסים מסויימים עם ההנהגה המדינית הגרמנית של היום מתוך הכרה — והכרה זו היתה תנאי המצדיק את הדבר — שהדברים והיחסים הם הכרחיים מבחינה בטחונית ומדינית של מדינת ישראל. אבל עלינו להוסיף: אם רקמת יחסים זו לא תעמוד במבחן מחוץ, אם לא ינקטו שלטונות גרמניה המערבית אמצעים יעילים ומייעילים להספיק את הסיוע ואת השיתוף מצד אורחיה בהכנות אמצעי השמדה למדינת היהודים — ניאצל להערך מחדש ולשקול מחדש את הערכתנו ליחסים האלה.

המפלגה הליברלית, ביחד עם כל ספסלי הבית, על הקואליציה ועל האופוזיציה שבו, פונה בקריאה מעל במה ממלכתית רמה זו של מדינת ישראל לכל הגורמים הבין-לאומיים, למזרח ולמערב כאחד, וגם לאותם תוגים בציבוריות הגרמנית הרוצים בגרמניה אחרת שסבלו בגרמניה קודמת, שהיו קרבנות גרמניה הקודמת. בקריאה: נפצו מיד את כל צינורות הסיוע הישיר והעקיף, הפעיל והסביל, בכוחאדם ובחומר למיבצע הנפשע, למיבצע הנפשע שמרכזו במצרים!

היו"ר ק. לוז:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת ברזילי, ואחריו — לחבר-הכנסת מיקוניס.

מות עליה. על כן אמרנו, כי אסור לנו שלא להשתמש באמצעים ובנסיונות המסייעים לבצר ולהבטיח את קיומו זה. שתי המפלגות שהקימו את המפלגה הליברלית לא גרסו מעולם שכחה, ולא התיידדות. לא חילקו ציונים "היסטוריים" או מוסכמים לעם הגרמני של היום; הם חילקו אבסולוציות, לא סליחות ולא מחילות לעם הגרמני. אבל לא יכולנו להתעלם מן העובדה שבכל זאת יש דור צעיר שאינו אשם בפשעי אבותיו. ואנו איננו פוקדים אוטומאטית פשע אבות על בנינו. לא התעלמנו מן העובדה שיש בציבוריות הגרמנית אנשי דת, אנשי רוח, אנשי הנהגה מדינית, שעברם ללא דופי, שבעצמם היו קרבנות, בעצמם סבלו מן המשטר הנאצי, והם מראים הבנה ואהדה, מעשית ומדינית, למדינת ישראל. ולא חשבנו שמותר לנו להימנע מכל יחסים, גם מיחסים מתוחמים, מסויימים, ותמיד גרסנו שייגים ותיחום ביחסים ההכרחיים עם גרמניה ועם בני העם הגרמני, חייבו יחסים עם ההנהגה המדינית של העם הגרמני היום, במידה שהיינו משוכנעים שהם מוסיפים נדבך הכרחי לבטחוננו ולקיומנו.

והנה, הנאצים חי עדיין בגרמניה ובאוסטריה, גם בארצות אחרות מעבר לים. אבל המוקד המסוכן ביותר של רוח הנאציזם, שמהווה — רצון מוצהר להשמינו, נמצא בקהיר. איננו רוצים להאשים את העם המצרי כולו, הזקוק והמצטפה להעלאת רמת החיים, לשיפור בריאותו, לתיקונים בחייו הכלכליים והתרבותיים. אבל השליטים והמנהיגים של מדינה זו הם היוורשים של רוח הנאציזם, של מגמת השמדה של העם היהודי. הם כקודמיהם, כדוגמה הארורה שלהם, אינם מסתייגים את כוונותיהם. הם כקודמיהם עושים את ההכנות קבל העולם כולו, לעיני המזרח והמערב כאחד. יתר על כן: שליטי מצרים נעזרים — כקודמיהם — באדישות, באי-העניין, באי-התחשבות של העולם. שליטי מצרים נהנים מעזרה מרובה של מעצמות אדירות, מעזרה המשרתת את המטרה הנפשעת.

והנה, כשנודע לפני זמן קצר — לא כליכך קצר — שמדענים גרמניים מייצרים טילים במצרים, מיועדים נגד ישראל — טענה, כך שמענו וקראנו, הממשלה הגרמנית שהגה אין לה חוק, אין לה אפשרות לפי הקונסטיטוציה הקיימת שלה, למנוע את העובדה שיש כיום בעולם קונדו-טיירים מדעיים, מוחות-להשכיר, לאנדסטנטים של המחקר, וכי קונונציונלי והקונונציונלי, הנשכרים לכל דורש, וכל אינה יכולה למנוע את עבודתם של נתיניה במצרים. לא היינו נלהבים מן התשובה הזאת, אם כי אפשר לטעון: מבחינה פורמליסטית התשובה נכונה. טילים וראש-חץ רגיל הם, בעונותינו הרבים, נשק מאד קונונציונלי בעולם שלנו, כמעט כמו מפציצים חדשים הנשאים פצצות של 10 טון חומר נפץ ויותר. שמענו את הטענות; אבל הוא עורך מורת-רוח מוצ'דקת. מדוע?

מפני שהכוונה והמדובר בישראל, כי אם יש צורך — ואנו חייבנו זאת מתוך סייגים — בנסיונות של מפגשים על מישור אנושי בין גרמנים ללא דופי ובנינו, מפגשים מתוחמים, מסוייגים, הרי מפגש אנושי והומאני (אם הוא אפשרי) — הריהו אפשרי רק בתנאי אחד: שאנו נעשה מאמץ עליון להתגבר על רגישותנו, והצד השני ייזהר זהירות מכסימלית שלא לפגוע ברגישות זו. והתשובה הזאת לא התחשבה כלל ברגישות העם היהודי ששרד במדינת ישראל.

אבל הידיעות האחרונות שנתגלו, בקשר למעצר הנתיני הישראלי — כאן אין עוד מקום לטיעון פורמלי כלל וכלל. כי המדובר בפיתוח נשק אטומי, שהוא נשק מנודה ומותרם על-ידי החוק הבין-לאומי. גרמניה הסודלית רגישה בחקיקתה

ישראל ברזילי (מ"פ):

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה. סיעת מ"פ"ם בכנסת הגישה, כידוע, עם עוד סיעות אחדות, הצעה לסדר-היום לדון בפעולות המדענים הגרמנים בפיתוח נשק הרסני ביותר במצרים. כוונת ההצעה היתה, בשורה הראשונה, לקבוע את האחריות של הממשלה הגרמנית לפעילות זו, ואת חובתה להפסיק מיד את הפעילות הזאת. כוונת ההצעה היתה גם לפנות אל דעת-הקהל העולמית ולתבוע את עזרתה והתערבותה, כדי להעמיד את העם הגרמני וממשלתו על חומרת אחריותם וחובתם.

קיבלנו ברצון את העובדה שהממשלה החליטה למסור הודעה בנושא הנדון, ואנו מקווים שהכנסת, על אף חילוקי-הדעות, תהיה מאוחדת בתגובתה לסכנה המאיימת עלינו, וערך התגובה עוד עולה משום חילוקי-הדעות.

נושא הדיון הוא חמור ביותר, ולצערנו גם לא חדש ביותר. זה חודשים הופיעו ידיעות בעתונות הארץ וחז"ן לארץ עם תיאורים, כנראה חלקיים, על פעילות מדעני גרמניה בפיתוח טילים ונשק הרסני האסור על-פי אמנות בין-לאומיות. ידיעות אלו היה בהן כדי להדאיג ביותר, ולאט לאט הצטבר חומר המצטרף לאזהרה מחזירה. דאגה רבה מקנת בלב שליטי מצרים, באינה סוג של נפץ וחומר השמדה למלא את ראשי-החץ של הטילים, ובאים תניכי הנאצים וממשיכי מסור"תם ומציעים את שירותם ונסיגתם: רצונכם בגנים, רצונכם בנשק כסטרילוגי, רדיולוגי, ביולוגי? תנו לנו, לגרמנים, להכין חומר זה. יש דרכים בלי פצצת אטום להכין חומר טעון רדיואקטיביות משמידה. הגרמנים מומחים לכל סוגי גזים: סרימיטיביים ותמימים — רק מדמיעים, רק מהממים, אך גם לגזים מרעילים ככל הצורות — החודרים אל הדם, העור, העצבים, וה"מבחר", גדול, וקל יותר להכין גזים מאשר פצצת אטום. הם מומחים ומנוסים. לגבי נשק ביולוגי — אין חוקרים רציניים בגרמנים. בזמן מלחמת-העולם השנייה היו להם הרבה הודמנויות לעוסק בעבודת מחקר זו. נשק זה זול יחסית ועיל מאד ויש לו יתרון מיוחד: לא קל לגלות אם המגיפות נגרמות על-ידי שטן בדמות אדם או פורצות בגזירת הטבע. ומי ימנה את הצורות, בהן אפשר להפסיק חידקים ונגיפים לסוגיהם?

מקורות שווייצריים — ויש יסוד להניח ששווייץ אינה רחוקה מידיעת העיניים — מספרים, כי מדענים ומומחים גרמניים עוסקים במצרים בהמצאת סוגי נשק מן האימים ביותר שהגה אדם: מוח אנושי — "קרני המוות" המפורס"ת. עשרות מדענים נאציים עבדו על כך בימי היטלר והגיעו להישגים חלקיים בלבד, וכעת מנסים להשלים את המלאכה, ואם יצליחו במלאכתם — תקבל לידה מצרים, ולא היא בלבד, כלי נשק להשמדת העמים.

הגרמנים עוסקים אפוא במדע "הצרוף והטהור". חוגים שונים בעולם ינסו — ואולי כבר מנסים — להרגיע אותנו לבל נבהל, כי עדיין רב המרחק בין המחקר ובין יעילותו השימושית.

עלינו לטוב לקבל עצה מרגיעה זו. העם היהודי שבעצות מרגיעות ושילם מחיר יקר מדי בעד ההקשבה המוגזמת לעצות משלות ומטעות. העם היהודי, שברובו נאחו בכל זיק של תקוות-שוא והלך שולל אחרי ממעיטי הסכנה, חובתו שחושיו יהיו מחודדים ומותר לאף להפריז קמעא בראיית הסכנות, ואולי וכותו, לאור נסיונו הטרגי, גם לייעץ לאחרים לבל יהיו שאננים, ולא רק למענו — גם למענם.

איננו יודעים אם המדענים הגרמניים במצרים עובדים רק בשביל מצרים. אולי גם בשביל גרמניה עצמה. אולי גרמניה

היא כה ליברלית לגבי אזרחיה המדענים, מכיוון שאף היא אוספת את פרי המחקר והניסויים במצרים. מקורות, אשר יודעים לספר על פעולת המדענים הגרמניים במצרים, יודעים גם לספר כי מדענים אלה נעזרים בחבריהם בגרמניה אשר עובדים על "פרוייקטים" שונים במעבדותיהם בגרמניה.

האומנם הליברליזם של שלטונות גרמניה לגבי הפעילות הזאת של אזרחיה — אין בו כדי להטיל צל כבד של חשדות חמורים על כוונותיה של הממשלה הגרמנית? האין התירוץ, כי בשם עקרונות של דמוקרטיה וחופש אין הממשלה הגרמנית יכולה למנוע יציאת מדעניה, תניכי היטלר וממשיכי דרך הנאצים, לארץ זרה ולהגביל את פעילותם — התחמקות מתחשדת והתנהגות צבועה? כי שם חוקי דמוקרטיה ועקרונות חופש להחיר לאזרחים בלשם במלאכה הפושעת של כנות אמצעים להשמדת חיים — זהו המשך הפשע כלפי האנושות. בשם חוקי דמוקרטיה ועקרונות חופש להחיר לאזרחיה על-סוק בהמצאת נשק להשמדת מולדתו ומקלטו של העם היהודי ושאריית הפליטה בכלל זה — זהו המשך הפשע של גרמניה כלפי העם היהודי.

אני דווקא מניח שממשלת ישראל תבעה מממשלת גרמניה להפסיק את פעילות המדענים הגרמניים. ובכל זאת גרמניה לא עשתה זאת. ולו גם מתקבל לרבע על הדעת התירוץ התפל והצניני כי אין הממשלה הגרמנית, מטעמי דמוקרטיה וליברליזם, יכולה להגביל את אזרחיה המדענים בפעילותם הנפשעת — הרי לפחות יכולה לקום ולהוקיע בפומבי מעשים אלה; יכלה להתרות, להתריע, להביע מורת-רוח. מדוע אין היא עושה זאת? ואם אין היא עושה זאת — מדוע לא נחשוב, כי אין היא מביטה בעין רעה כל-כך על פעילות זו? ומדוע לא קמה סערה ציבורית בגרמניה "החדשה והאחרת" אשר תהבב יש השלטון להפסיק את תעלולי המדענים הנאיא-נאציים? ואם יש צורך לחוקק חוקים מתאימים — יחוקקו אותם, ואם יש צורך בפעולה אדמיניסטרטיבית — ינקטו בה. היכן העם הגרמני "החדש", "האחר", אשר אין להטיל עליו עוד אחריות למעשים מלפני עשרים שנה? צידיקים מעטים היו גם אז וגם כיום. אך היכן העם "האחר"? גם כיום אפשר למצוא חובע כללי במדינת הסן, ד"ר בויאר, אשר מעז לומר, כי אין הוא הופיע היטלר כיום בגרמניה של עכשיו, זו האחרת, היו מקבלים אותו רבים מאד ברצון. ועל דיבור מצפוני וגלוי-לב זה הוא נרדף על-ידי מנהיגי גרמניה ושריה אשר תובעים לפטרו.

האחריות לפעילותם הפושעת של המדענים הגרמניים במצרים היא על ממשלת גרמניה, שאיננה מונעת פעילות זו, ואף אינה מוקיעה אותה, וכן על הציבוריות הרחבה, שאיננה מתקוממת נגד מצב דברים זה.

ויהיה זה קוצר-ראות משוע מצד אומות העולם, שחורת השלום והחופש, אם יקלו ראש בסכנה הסמונה בפעילות גרמניה זו — לא רק לעם היהודי, כי אם לאנושות כולה. גם אז, לפני שלושים שנה, התחיל הדבר מן הסכנה ליהודים בעיקר ונגמר בשואה כוללת. גם הפעם מחודד הנשק כלפי היהודים בשלב ראשון. זוהי הראשית החמורה, והאחרית הטרגית מי ישרונה?

את אופיה זה של גרמניה של היום חייבים לחשוף קודם כל העם היהודי, שהיה הקרנב הראשון והאכזרי ביותר של הנאציזם, ומדינת ישראל, שהיא מיועדת להיות המטרה הראשונה, נגדה ישתמשו ב"הישגי" המדע הנאיא-נאצי.

איננו רוצים היום לפרוש את יריעת החשבון בנינו לבין הממשלה, וביחוד ראשה, בהערכתה את גרמניה ויחסינו עם גרמניה. אני מקווה כי אילו היה עמנו היום ראש הממשלה,

קימום המיליטאריים והפאשיזם הגרמני, בעידודן של ארצות־הברית בראש וראשונה. ההליך קימום נמשך והרה־סכנות זה של המיליטאריזם והפאשיזם הגרמני נתלוה במאמצי חידרתו לארצות־אחרות, לארצות־המונות התיכון בראש וראשונה, במטרה ברורה להקים בסיסים וליצור אמצעים לקראת הצתח למחמת־עולם שלישית. חתימתו לבעלות על נשק גרעיני ופעילותם בטימות מירוץ־זיון בנשק קטלני באורונו הם חלק בלתי־נפרד מהכנותיהם למלחמת רואנו, לשואה גרעינית.

ראש הממשלה ושרת החוץ הכריזו לא פעם מעל במת הכנסת ומעל במות ציבוריות אחרות, כי „גרמניה של היום אינה גרמניה של אתמול“, בניגוד משוץ לאלפי עובדות חותכות שבחלקן הועלו גם במשפט אייכמן. הם הכריזו על „יחסי אמון וידידות“ בינם לבין ממשלת בון, בינם לבין גרמניה של אוברלנדר וגלובקה, של שפייל והיווינגר, של קרופ ואבס. מכירת הנשק הישראלי לצבא בון, תפירת המדים ואספקת ציוד צבאי לאותו צבא, אשר ידי מפקדיו וקציניו מגואלות בדם גרמני ובני עמנו, „סיארו“ את הידידות הזאת בין בן־גוריון ואדנאור. הגיעו הדברים עד כדי כך שמעל במת הכנסת הכריזו שגן הרבשחון ש. פרס, כי בון זאת תהא לישראל „מיקלט ביום סגריר“.

חברי הממשלה, במשך שנים ניסיתם לשכנע את העם בישראל, שהודעונו מהתחברותכם עם שליטי מערב־גרמניה, כי מדיניות זו הכרחית למען בטחון ישראל. במשך שנים הולכתם שולל את העם, כי תמורת שירותכם לשליטי בון תקבל ישראל מהם „משהו“ חשוב ביותר לענין בטחוננו, ששום מדינה אחרת לא יתן אותו לנו. והנה גילתה שרת החוץ משהו וגילו אחרים הרבה יותר, מה שהיה צפוי בהחלט, כי „הידידות“ של בון אינה ידידות, כי טעמי הבטחון שימשו רק חיפוי להתחברות הכוללת של הממשלה עם שליטי מערב־גרמניה, אך הבטחון הוא מאתנו והלאה; כי יתר על כן — הפעילות הנפשעת של המדענים והטכנאים הצבאיים המערב־גרמניים מסכנת את השלום בכלל, את בטחון ישראל בפרט.

חברי הכנסת. סיעתנו הקומוניסטית התריעה לא פעם נגד האשליות שטיפחה הממשלה על „עזרת“ גרמניה של אדנאור וגלובקה. הצבענו על הסכנות שבהתפשטות הכל־כלית והפוליטית־צבאית של מערב־גרמניה באזור המזרח התיכון, לרבות ישראל והארצות הערביות. התפשטות זאת נחלונתה ביצוא מערב־גרמני של כלים, תומרים ומומחים אשר נתנו, כידוע, דחיפה למירוץ הזיון ה„בלתי־שיגרתית“ המרושש והמסוכן כאחד. הגילויים הכלולים בהודעתה של שרת החוץ והפרסומים המפורטים יותר בעתונות העולם מבליטים את פשיטת־הרגל של האוריינטאציה על מערב־גרמניה המיליטא־ריסטית והניא־נאצית.

זאת ועוד. עמדתם של ראש הממשלה ועוזריו בנוגע לפיתוח ולהכשרת התנאים להצטיידות בנשק „בלתי־שיגרתית“ הוצגה לפני העם כדרך להשגת עליונות ועדיפות כוח על פני הכוח הערבי־המצרי במיוחד. פעילות זאת הוצגה כדרך ליצור כוח הרתעה ואף כוח הכתבה לארצות־הערביות. אנהו, וחוגים ציבוריים אחרים, הגדרנו את המערך הזה כאשליה והתרענו נגד הסכנות התמורות הנשקפות לארצנו בראש וראשונה מקונפצציה בטחונית זו. אנהו, וחוגים ציבוריים אחרים, הוהרנו מפני האשליה שבמירוץ זיון בלתי־שיגרתית תהיה כביכול ידנו על העליונה; הוהרנו מפני התעלמות מן התנאים האובייקטיביים שאינם יכולים להיות לטובתנו במירוץ כזה. והנה — הנתונים על היקף הפעילות המתנהלת במצרים בשטח החימוש הבלתי־שיגרתית רק מאשרים ונותנים חיזוק לאזהרותינו והתרעותינו.

אולי לא היה מתרעם על התביעה להטיל אחריות על המדינה הגרמנית של עכשיו, להימצאותם של הנאצים במצרים. אולי לא היה מתרעם על ההתרעות כי סכנת העבר הנאצית עדיין מרחפת על ראשינו בגרמניה של עכשיו, ולא היה אומר בוודאות פסקנית כזאת: „אנו חיים בעתיד ולא בעבר; העבר — עבר.“ וסגן שר הבטחון אולי לא היה היום מייצע לנו לשים ידהנו על גרמניה ביום סגריר, והיה רואה בפרופורציה שונה את הסיוע הניתן ביד אחת ואת הסכנה הטמונה ביד השניה.

בעוד ימים מעטים נעלה את זכר השואה ומרד הגיטאות. לכולנו חלק בשואה ובגבורה. כולנו כואבים וגאים וזוכרים, ואל ייאמר עוד: העבר — עבר. לצערנו העבר לא עבר, הוא מרחף ותלוי מעלנו. העבר הוא נכס ולקח, לא רק תמרור־דרך שראגי בחיי העם, לא רק לקח היסטורי, כי אם גם סכנה מגיחה מחדש שיש ללחום בה. ושר ההיסטוריה, לצערנו, דאג בתום עשרים שנה למרד גיטו ורשה לשלוח לנו החויה חמורה.

אם אנו נראה את גרמניה, גרמניה זו, בחינת גוי ככל הגויים, „חדשה ואחרת“ ולא אחרית לעברה מלפני עשרים שנה — האומנם יהיה לנו די כוח להזיק את אומות העולם נגד הסכנה הבאה ממנה? רק בכוח מופת התייצבותנו המוסרית והמדינית נגד גרמניה, אשר היוותה לא פעם ומוסיפה להוות מוקד של סכנה לשלום העולם, אשר נותנת יד ומחפה על פעילות פושעת של אורחיה ונדג האנושות — נוכל לעודד כוחות גדולים שיש לאל ידם לעזור לנו במאמצינו להפסיק את המהלך המסוכן של פיתוח כלי ההשמדה.

חיבת לצאת קריאה מכאן, מבית המחוקקים של מדינת ישראל, אל אומות העולם; קריאת אועקה ותביעה אשר תביא את העם הגרמני וממשלתו להפסיק מיד את מלאכת מדענית־אורחיה, מלאכה שהתחילו בה עוד בימי אישוויץ וטרבלינקה.

היו"ר ק. לוז;

רשות־הדיבור לחבר־הכנסת מיקוניס, ואחריו — לחבר־הכנסת לורנץ.

שמואל מיקוניס (י"י):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, בשם הסיעה הקומו־ניסטית אני מביא את ההודעה הבאה:

ההודעה של שרת החוץ והפרסומים שקדמו לכך בדבר פעולת המדענים והטכנאים המערב־גרמניים במצרים נותנים מקום לחרדה עמוקה. יצור הטילים, פיתוח ראשי נפץ כימיים ובקטריולוגיים והניסויים בגזים מרעילים במצרים ובארצות אחרות של המזרח התיכון בעזרת מאות אלפי מדענים וטכ־נאים מערב־גרמניים ובמימן אמריקני, מהווים איום חמור על השלום בכלל, על בטחון ישראל בפרט.

הידיילי שלגראף מדגיש במאמרו מיום 19 במארס כי מהגרים נאציים עוסקים מזה שמונה שנים בבניית טילים באורנו. הממשלה שתקה עד עכשיו וייתכן שהיתה ממשכה בשתיקתה לולא התקרית עם האזרח הישראלי שבווייצריה. הסיבה לכך נעוצה, כיועל, בשיתוף־הפעולה שלה הידידות והאומלל עם השליטים הניא־נאציים של בון. העובדה שפער לות המשטרה השווייצרית נעשו לפי דרישת השלטונות המערב־גרמניים נטלו את האפשרות הן מהממשלה והן משליטי בון לשוות אופי „פרטי“ לפעולות המדענים הגרמניים. האח־ריות של ממשלת אדנאור־גלובקה לפעולה הנמשעת זו איננה מוטלת עכשיו בספק.

ההודעה של שרת החוץ אינה מהווה ביטודה הפתעה לכל אלה בארצנו ובכל הארצות אשר התריעו ונאבקו נגד

שואלי אלה יתהלכו בעיניים פקוחות יותר ויזהרו בכל ההחלטות שלא תתפרץ שוב תאוות הרצח המתועב ושלא תיגרם שוב שואה ליהודים דווקא עלידי אורחים גרמניים.

כנראה טעינו טעות גדולה ומרה. טעינו, כשאלה שבינינו שהסכימו על קבלת שילומים חשבו ואמרו שהגרמנים אינם מתכוונים עלידי השילומים לכפר על הרצח. ציטטו בזמנו את דבריו של אדנאור ומנהיגים אחרים שאמרו שאין כונתם שהשילומים והפיצויים ישכיחו את מה שהעם הגרמני עולל לעמנו. העובדות וטוחות לפנינו. היטעינו ושעינו. ממשלת גרמניה, אותם האנשים אשר מצד אחד מושיטים שילומים לישראל, הרי מצד שני הם מושיטים אנשי מדע גרמניים אשר מכינים באופן המעשי ביותר את הפתרון הסופי של הרוזן המצרי — השמדת עם ישראל חס ושלום.

עלינו להכריז בכל הבהירות: כל השילומים והפיצויים, כל ההרחי והחרטה וההסתייגויות מצד ממשלת גרמניה אין בהם כדי לכסר אפילו על דמו של אחד, וקל וחומר שאין בשילומים כספיים משום כסות'עיינים על נפשו של יהודי אחד שעלול ליסול קרבן עלידי מעשיהם של המדענים הגרמניים במצרים.

ואם ממשלת בון חושבת אחרת, אם היא סבורה שאפשר לאזן דם בכסף, שילומים לישראל, טילים, חיידקים וגזים למצרים, כדי להשמיד את ישראל, הרי עלינו להפסיק את קבלת השילומים מיד, כצעד ראשון למאבק נגד גרמניה. לא נקבל בשום אופן את הטענה האחילית שאין בידי ממשלת גרמניה לסכל את מעשי התכלה של אורחים בודדים העושים מחוץ לגבולות מדינתם. ממשלת גרמניה יודעת את הדרכים לא לאפשר לאנשי מדע ואחרים להירתם לעבודות שונות בארצות קומוניסטיות, ואם ממשלת גרמניה רוצה באמת להפסיק את עבודתם המדעית השטנית של כמה מאות מאורחיה במצרים, הרי יכלה בעבר ויכולה גם להבא למצוא את הדרך הדרושה לכך, הן המעשית והן החוקית.

מה מוזר הוא לשמוע את הטענה: חירות הפרט. האם הערך המכובד של חירות הפרט כוחו יפה גם למען גזול את חירותו של הזולת, וכל שכן את חירותו ואפילו את עצם חייו וקיומו הפיסי של עם שלם? ממשלת גרמניה של היום, ככל שהתמך הנאורים האחרים, דוחה את הטענה של נאשמים נאציים שהועמדו לדין, כאילו אנוסים היו עלידי השלטון הנאצי. ואם טענת אונס אינה יכולה ליישב ולתרוץ מעשי רצח שעוללו הנאצים, איך יכולה הטענה של חירות הפרט ליישב את הרצח המתוכנן עלידי אנשי מדע גרמניים במצרים?

עלינו לקיים את הצו של תורתנו הקדושה: זכור את אשר עשה לך עמלק, זכור, אל תשכח. עלינו לזכור ולא לשכוח בעצמנו את מעשי הרצח האכזריים של העמלקי הנאצי ועלינו להזכיר בלי הרף את השואה לכל עמי תבל. אבל ראשית כל לעם הגרמני, ולא משום נקמנות — תורתנו הקדושה אינה יודעת על נקמנות — אלא כדי להציל עצמנו, את בנינו אחרינו ואת העולם כולו, משואה חדשה שעלולה חס ושלום לבוא, מכיוון שכבר ישנם כאלה הרוקמים תכניות ומכנינים את הכלים לכך.

אף-על-פי שלא חסרו שונאי ישראל מאז היינו לעם, ובכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, בכל זאת בתקופות האחר-כך נות היו רק שני אנשים אשר לא הסתירו את כונתם המרושעת והודיעו בכל הפומביות ועבודות-מצח שרצונם להשמיד את השמדה טוטאלית את עמנו. האחת היה זה היטלר הגרמני והשני זה נאצ'ר המצרי. וכשגנו רואים בעליל את השתתפות השטנית, מין בנינו, בין יורשי היטלר ונאצ'ר, לא נצא ידי חובתנו אם

לנוכח המצב הנתון, חובע מאתנו אינטרס הבטחון של ישראל עוד ביתר תוקף לתזור ולשקול את צעינו. האינטרס הלאומי העליון של ישראל חובע כי תינקט יומה ממשלתית נמרצת כדי למנוע בעוד מועד כל התהרות ויון מתרייה בנושק "בלתי-שיגרת" בין ישראל ומצרים. הממשלה מצווה על יומה פוליטית נמרצת בזירה הבינלאומית למען קביעת האזור שלנו כאזור מפורד מנשק גרעיני, למען השגת ערובות בין-לאומיות לקיומו של הסדר חיוני זה. אנו בטוחים שימיה כנאות תזכה לתמיכה גדולה, הן בארצות המזרח התיכון והן בזירה הבינלאומית, הן כמזרח והן כמערב. אין לנו כל ספק שארצנו תצא מכך רק נשכרת, שמעמדנו בעמים ישתפר, שיוטב בכך לענין השלום והבטחון של ישראל ושל הארצות השכנות גם יחד.

חברי הכנסת. הנסיון המר והמביש כאחד של שיתוף-הפעולה בין ממשלות בן-גוריון ואדנאור במישורים הפוליטי, הכלכלי והצבאי, והגילויים האחרונים שבהם אנו דנים הערב, מחייבים למסקנה אחת ויחידה: ניתוח ההתחברות עם השלי-טים הניאורנאציים של מערב-גרמניה. כל בדידת מבין, כי אין לפתור את בעיית הפעילות הנפשעת של המדענים המערב-גרמניים עלידי "טיפול אינדיבידואלי", אלא עלידי מאבק נמרץ נגד המיליטאריזם והניאורנאציזם הגרמני. זה אינטרס השלום והידידות בין העמים, זהו האינטרס הלאומי העליון של עם ישראל.

לטובת השלום והבטחון של ישראל, למען הכבוד הלאומי וזכרון מיליוני הטובחים, למען ההווה והעתיד גם יחד — יופסקו "יחסי האמון והידידות" עם ממלכת בון.

החריף הצורך: בשינוי יסודי של המדיניות הישראלית בכיוון השלום, איתתלות והניטרליות; בשיפור היחסים עם ברית-המועצות; בחילוף ארצנו מן המבוי הסתום והעלאתה על דרך חדשה המוליכה אל הבטחון והרווחה, אל החופש והעתיד המאושר.

ואשר להצעת הסיכום שתובא לסיכום הדיון, עלי להודיע בשם הסיעה הקומוניסטית: אילו כללה הצעה זו בצד גינוי המיליטאריזם הגרמני קריאה לביטול "יחסי האמון והידידות" בין ממשלות ישראל וגרמניה הניאורנאצית, קריאה לפירוז האזור כולו מנשק סלעני, היינו מצביעים בעדה. אולם התמך רבש האחריות והחרדה לענין הלאומי המשותף, לא נגישי הצעה נפרדת משלנו ונסתפק בהבעת דעתנו במסירת ההודעה הזאת.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנני להביע בשם סיעת אגודת ישראל את הזדעזעותנו העמוקה, על חלקם של אנשי מדע גרמניים במצרים, בפיתוח מיני נשק סלעניים — טילים, חיידקים, גזים — המיועדים למטרה אחת ויחידה בלבד, והיא להשלים חס ושלום את מה שהופיר לא הספיק לגמור, השמדת שארית הפליטה של העם היהודי היושב בציון. אין אנו מופתעים, חברי הכנסת, שתלמידי היטלר שלוחי השטן באיצטלא של אנשי מדע, אשר אם מתוך אידאל והוזהות לתורתו של היטלר ואם בגלל בצע כסף, או מתוך שני המניעים ביהו, מוכנים להשכיר חרב או מה שגרוע יותר — להשכיר את הידע שלהם לרוזן המצרי. ידענו היטב שעדיין מסתובבים רבים מאד מן הרוצחים הנאציים הן בגרמניה והן מחוץ לגבולותיה, אבל חשבנו, אבלי שגמנו — ונגיד בגלוי את האמת: רצינו להשלות את עצמנו ממשלת גרמניה של היום והמני-היגים הרשמיים אשר מגנים בכל לשון של גנאי את מעשי הנאצים ומחפשים דרכים, עלידי שילומים ופיצויים, להביע את חרתם והסתייגותם מן הרוצחים הנאציים — חשבנו

שרת-החוף ג. מאיר:

כבוד היושבראש, כנסת נכבדה. רצוני להסביר במלים אחדות, מדוע לא אענה על דברים שנאמרו כאן היום.

אין זה סוד שיש בבית אופוזיציה, ואופוזיציה החולקת כמעט על כל דבר שעושה הממשלה. אי אפשר לומר שבמשט רגו חסרות הזדמנויות לאופוזיציה, או שחסרו לה בעבר, ובוודאי גם לא תחסרנה בעתיד, להגיד כל אשר עם לבה, בין אם היא צודקת ובין אם לאו, נגד הממשלה, פעולותיה ומדיניותה.

אני מוכרחה להגיד שעבר זעזוע, נדמה לי לא רק על חברי הקואליציה כי אם על כל חלקי הבית, שגם בריון כזה מרשה לעצמו חברה הכנסת בגין לרבר כפי שדיבר. אני בטוחה שאם יעבור על נאומו ואפילו יספור את השרות — יזדעזע הוא לנוכח הדיספרופורציה וההטעם הטוב" דיבור כזה בהזדמנות זו. לא אענה, מכיון שאני מכבדת יותר מדי את המעמד הזה, הדין בנושא שהוא בנפשה של המדינה ובנפשו של העם.

שום דיבור, ויהיה כאשר יהיה, לא יוכל לעקור מלבי את ההרגשה שבענין בטחון עמנו ומדינתנו כמעט כל הבית מאוחד. וצר לי מאד, ונדמה לי שרוב חברי הבית, שדבר זה לא נשמר בראשית החיכות.

היו"ר ק. לוז:

הצעת סיכום בשם הסיעות בכנסת יביא חברה הכנסת

ארגוב.

מאיר ארגוב (מפא"י):

כבוד היושבראש, כנסת נכבדה. בשם סיעות מפלגת פועלי ארץ ישראל, תנועת החירות, המפלגה הליברלית, המפלגה הדתית-לאומית, מפלגת הפועלים המאוחדת, אחדות העבודה—פועלי ציון, אגודת ישראל, פועלי אגודת ישראל, הקידמה והפיתוח, השיתוף והאחווה —

הנני מתכבד להציע לכנסת את ההחלטות הבאות:

(א) הכנסת קובעת כי פעילותם של מדענים ומומחים גרמניים, העושים במצרים בייצור נשק השמדה נגד ישראל, מהווה סכנה חמורה לבטחון ישראל ואוכלוסייתה.

(ב) העם הגרמני לא יוכל לפטור עצמו מאחריות להמשכתה של פעילות נפשעת זו. מחובתה של ממשלת גרמניה להפסיק לאלתר פעילות מסוכנת זו מצד אורחיה ולאחוז בכל האמצעים הדרושים למניעת שיתוף-פעולה זה עם ממשלה מצרים.

(ג) הכנסת קוראת אל דעת-הקהל הנאורה בעולם להפעיל בלא דיחוי את השפעתה כדי להפסיק את הפעילות הזאת של המומחים הגרמניים, אשר מטרתה להעמיד בסכנת השמדה את מדינת ישראל, בה התקבעה שארית הפליטה של עמנו, ניצולי השואה הנאצית.

היו"ר ק. לוז:

אני מעמיד להצבעה את הצעת ההחלטה כפי שהובאה עלייני חברה הכנסת ארגוב.

הצבעה

הצעת ההחלטה נתקבלה.

היו"ר ק. לוז:

הישיבה הבאה מחר בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

נתרשל ולא נעשה את הכל כדי לסכל את השותפות הזאת של רצח בערבון בלתי-מוגבל.

רצוני להגיד לעם הגרמני: מן הדין הוא שאתם, העם הגרמני שחטאתם בצורה כה מחפירה בהשמדת עמים, ברצח שישה מיליון מהעם היהודי, — שאתם דווקא תחמירו יותר מכל אומה ולשון, תרחיקו כל אורח גרמני ולא תניחו להם אפילו להתקרב למדינה המכריזה בקול קולות על שאיפתה להטמיר את מדינת ישראל.

ולממשלת שווייץ יוגד: כל הכבוד לחוקים והסדרים הפורמאליים של מדינתכם למופת. אבל תפיסתנו היהודית, התפיסה המוסרית מלמדת שחוקים וסדרים לא נוצרו למען הגן על המתנכלים להשמיר, להרוג ולאבד עם שלם. לכל חוק פורמאלי יש גם רוח ונשמה, ועל המושלים והשופטים הנבונים להרגיש נתי מותר להם או אפילו חייבים הם להתעלם מן הסדר הפורמאלי. אל נשכח סדר, דייקנות, משמעת ועוד מידות יפות כאלו, היה להם חלק גדול בהשמדת שישה מיליון מעמנו. יוגד בגלוי לממשלת שווייץ ולעם השווייצרי: גם אתם לא עשיתם את חובתכם בהצלת יהודים שפקו, התחנונו וביקשו מקלט בתקופת האשמואי הנאצי. גם או התייחסתם אל החוקים והסדרים השווייצריים הפורמאליים, והתוצאה היתה עגומה, עגומה מאד, ולא הצלתם וממילא גרמתם למותם של הרבה הרבה מאד אנשים, נשים וטף חפים מכל פשע, לפחות עברתם על הצו האלוני: "לא תעמדו על דם רעך".

רצוני להאמין שהעם השווייצרי מצטער ומתחרט על כך. היוהרו שלא תיכשלו שוב בגרימת הרס ומות לשארית הפליטה עליידי אדיקות יותר בסדרים הפורמאליים שלכם.

לארצות-הברית, לעם הידיות, יוגד: התבוננו וראו כיצד מוציאה מצרים את אלפי מיליוני הדולרים, או חלק מהם, שאתם מקציבים לרודן המצרי. תחשבו על כך ואולי תבואו לכלל מסקנה שמיזון פעולותיהם של מדענים גרמניים והכנת כלי השמדה בלתי-שגרתיים אינם דווקא לפי רצונו של משלט המסים האמריקני.

קריאתנו לאנשי הדת והרוח אשר אלוקים בלבם: עמדו על המשמר, לבל תחזור שנית בתקופתנו השואה האיומה והנוראה, לה היינו עדים רק תמול שלשום.

ולאנשי המדע בכל אחר ואחר ייאמר: אל תתנו לבייש את השם הנכבד של איש המדע. הבעיה חמורה למדי כאשר אנשי מדע תורמים מן הידע שלהם לפיחוח כלים מחבלים לארצם ולמולדתם, אבל או הם משוכנעים לפחות שהם תורמים להגנה ולהצלה. אבל אין תוכלו להחריש כאשר אנשי מדע, הדוגלים בשם הנכבד של "איש מדע", נהפכים לאשמואים, למלאכי חבלה, ונותנים את הידע שלהם לרודן שאיננו מסתיר את שאיפתו ואת הכניתו שהיא — השמדה טוטלית ללא כחל וסרק.

אנו שבעיר-רצון שבנוגע לענין החמור העומד על סדר-היום בכנסת, מאוחדות הכנסת כולה, ותתקבל בענין החלטה פה אחד.

לבסוף, למרות המצב הקשה והרציני רחוקים אנו מכל יאוש. בטחוננו באלוהי צבאות, כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

היו"ר ק. לוז:

רשות-הדיבור לשרת החוף.